اِنسانيت جي راهه

پنڪج پبليڪيشن
اجمير

اِنسانيت جي راهه

(ڪهاڻيون)

ڪملا ٻٽاڻي

پنڪج پبليڪيشن
اجمير

ٻه اکر

صحتمند ڪهاڻيون

زندگيءَ جي سُکن - ڏکن کي ڀوڳيندو، دنيا جا رنگ - ڍنگ ڏسندو، دماغ ۾ پيدا ٿيل اُڌمن-ويچارن جي تندن ۾ پيچندو هڪ شخص جڏهن قلم کڻي پاڻ کي ظاهر ڪرڻ ٿو لڳي ته ليکڪ ٿو چوارائي. ظاهر ڪرڻ ۽ نه ڪرڻ ئي ته ليکڪ ۽ اليکڪ جي وچ جي وٿي آهي. ڀوڳي، ڏسي، سوچي، سمجهي احساس جي سطح تي لاهن چاڙهن مان هر هڪ شخص گهٽ وڌ گذري ٿو. پر شخص اظهار جا مختلف طريقا استعمال ٿا ڪن. ڪو ڪنهن سان وڙهي ٿو. ڪو ايشور تي ڀروسو رکي سڀ ڪجهه اُتي ٿو ڇڏي ڏي. ڪو شراب ۾ خوشي يا غم کي نشي ۾ ٽٻيون ٿو ڏياري. ليکڪ لکي ظاهر ٿو ڪري. احساس کي چٽو ۽ اثردار نموني ظاهر ڪرڻ جو ڏانءُ ليکڪ ۾ هوندو هو، اوترو مقبول ليکڪ تسليم ڪيو ويندو. پڙهڻ، بحث - مباحثن ۾ شرڪت ڪرڻ ۽ لڳاتار لکڻ جو ان ڏانءَ سان سڌو تعلق آهي.

ڪملا ٻُڌاڻيءَ جي هن وقت تائين شايع ٿيل ڪهاڻين جي مجموعن تي نظر وجهڻ سان سندس ڏانءَ ۾ اضافو چڱي طرح محسوس ڪري سگهجي ٿو. موجوده

INSANEEAT JI RAH

(Short Stories)

By :

Smt KAMLA BUTANI

Lecturer — Hindi

Govt. Model Girls Higher Secondary School, Ajmer

First Edition—1999

Price Rs. 40/- only

Published by :

PANKAJ PUBLICATION

E-19, U.I.T. Colony,

Naka Madar, Ajmer-305001

Printed by :

KAUSHAL PRINTING PRESS

3, Dayanand Market, Kaiser Ganj,

Ajmer-305001

Phone 622767

بطور ليکڪا پاڻ کي اظهار ڏيڻ جو رستو چونڊيو
ڪانپوءِ ڪملا قدم به قدم اڳتي وڌي آهي. سهانجهاڻيءَ
کان سندس ڪهاڻين جي شروعات ٿي هئي. اڄ
ڪملا احساسن جي ترجماني ڪرڻ واري ليکڪا جي
روپ ۾ سڃاڻپ قائم ڪرڻ لڳي آهي. اها منزل
طئه ڪرڻ لاءِ ڪملا محنت ڪئي آهي. ڪيس اڇا
گهڻين ئي منزلون لتاڙيون آهن. محنت ۽ لگن
ڪملا ۾ آتم وشواس پيدا ڪيو آهي. جنهن کي پاڻ
تي ڀروسو هجي، اُن کي ڀلا اڳتي وڌڻ کان ڪوئي
روڪي سگهيو آهي؟

ڀڳوان اڏواڻي
صدر، راجستان سنڌي اڪادمي
جئپور
1-3-1999

مجموعي "انسانيت جي راهه" ۾ شامل سندس ڏهن
مان پنج ڪهاڻيون انهن مخزن ۾ ڇپجي چڪيون آهن.
ان ڪهاڻين تي ڪيس انعام حاصل ٿيا آهن.

"پرائو گهر" تي راجستان سنڌي اڪادميءَ پاران
سال 1998-99 ۾ ٿيل ڪهاڻي چٽاڀيٽيءَ ۾ اکل ڀارت
سطح تي پهريون انعام ڏنو ويو آهي. ڪملا جي
ڪهاڻي ڪلا جي وقت سان ٺهڪي ٿيڻ جو اهو ثبوت
آهي. سندس ڪهاڻيون چالو - سچائي مدعن تي لکيل
آهن، تنهن ڪري پاڙهڪ کي پاڻ سان لوڙهي کڻي
وڃڻ جو جذبو هنن ۾ آهي. سماج جي ٻهڪ لاءِ
ذميوار اڪائيءَ جي روپ ۾ ڪنهن به هڪ ڇوڪري جي
ڪردار، بنائي هوءَ پنهنجي ڪهاڻيءَ جي اُٺت ٿي
ڪري. ماڻهن کي، اهميت ڏيندي احساس جي آڻيندي
۾ سنڌين وهنوار جي چٽائي ٿي ڪري. پنهنجي طور
ڪملا جي ڪهاڻي بيانبازي، اپديشبازي نه آهي.
سندس ڪهاڻي حالتن جي سامهون هٿيار ڦٽي ڏي هار
مڃڻ جي نصيحت نٿي ڏي. صحتمند سماج جو فرض
آهي سماج کي رستو ڏيکارڻ. ڪملا جي ڪهاڻي اهو
فرض پوري نڀاهي ٿي.

شاديءَ کان اڳ ڪملا پنهنجي پيءُ شملا پٽاڻي
ٿالي سان ڪهاڻيون لکڻ واري هئي ليکڪا کي لکڻ
لاءِ ضروري ڏاڪا چڙهندي ڏسندو رهيو آهيان.

ڦن جو ڏک

جيوترام آفيس مان گهر جي در اندر گهڙيو. ڦن پنهنجي نرڙ تي آيل پگهر اُگهيو. پراڻو چشمو جنهنجي هڪ ڪاني گهڻن ڏينهن کان الڳ ٿي ويئي هئي، پر وري به جوڙي ڪم هلائي رهيو هو؛ اکين تان لاٿو ۽ پراڻي ٽيبل تي رکيو ۽ ٿڌو ساهه کڻندي پراڻي بابا آدم جي زماني جي ڪرسيءَ تي ڌم سان ويهي رهيو.

سندس زال پيوي جهٽ پاڻيءَ جو گلاس ڀري آئي ۽ مڙس جي مايوس منهن ۽ ٽڪل سرير ڏانهن بيزار نظرن سان ڏسڻ لڳي. جيوترام جڻ پنهنجي عمر کان اڳ ئي وڏيڪ بڊو ٿي ويو هو. ڦن جون اکيون اندر پيهي ويون هيون ۽ ڳلن جون هڏيون نڪري آيون هئس، ماس ته جڻ سڄي سرير تان موڪلائي ويو هئس.

پاڻيءَ جو گلاس پي جيوترام ٿڌو ساهه کنيو. ساڄو هٿ مٿي تي ڦيريندي اکيون ٻوٽي ڇڏيائين. پيويءَ کي سمجهندي دير نه لڳي ته اڄ وري جيوترام کي مٿي ۾ سور ٿيو آهي، جيڪو هنجي سهڻ کان ٻاهر هوندو آهي.

مٿي کي زور ڏيندي پيويءَ چيائين، ”ڇا اڄ به مٿي ۾ سور ٿي پيو اٿوَ؟“

جيوترام ڪنڌ لوڏي ”ها“ ڪئي.

مون توهان کي ڪيترا دفعا چيو آهي ته چشمي جي ڪاني ٺيڪ ڪرايو. پگل ڪانيءَ کان اکين تي زور ٿو پوي ۽

سلسلو

اسيون ہوتي ڇڏيون. پيوءِ پڇيو، ”چو، چو، شڪ تہ آهي نہ؟ رميش ٺيڪ تہ آهي؟!“

جيوترام ڌيمي آواز ۾ چيو،”ها ٺيڪ آهي، پر هن هزار رپيا ٻيا بہ گھرايا آهن.“

پيوءِ عجب مان چيو، ”هڪ هزار رپيا؟ اجا اڳئين مهيني ۵۰۰ رپيا موڪليا اٿائون.“

جيوترام چيو، ”پرديس ۾ خرچ گھڻا آهن. وري جيڏا اُٺ، تيڏا لوڏا. وڏي ڊگري وٺڻ لاءِ پئسو بہ گھڻو خرچ ڪرڻو پوندو.“

”پوءِ ! پوءِ ڇا ڪندا؟“

”تون فِڪر نہ ڪر. مان جي. پي. ايف مان پئسا ڪڍائيندس.“ ۽ پوءِ جيوترام هفتي ڪن جي پڄ ڊوڙ ڪان پوءِ پئسا پٽ ڪي موڪلي ڇڏيا.

پيوِي هر وقت هن ڪي غمگين ڏِسي چوندي هئي، ”توهان چنتا نہ ڪريو. هڪ دفعو رڳو رميش نوڪريءَ کي لڳي وڃي، توهان جا سڀ ڏک دور ٿي ويندا.“

۽ ٻئي زال مُڙس رميش روپي آشا جي لئہ ۾ الائي ڪيترا ۽ ڪهڙا منصوبا پيا گھڙيندا هئا ۽ پنهنجو من خوش ڪندا هئا. اِئين وقت گذرندو رهيو.

پنهنجي پيٽ کي پٽي ٻڌي، ليڙون لوڏي هي ٻئي سمجهندا هئا تہ اِن بچت مان ئي رميش اِنجنيئر ٿي ويندو. پر اِهو ڪڏهن ڪين سوچيائون تہ اگر تندرستي ويئي تہ هزارن ۾ بہ خريد نہ ڪري سگھبي.

مٿي ۾ سور ٿيو پوي. پر توهان آهيو جو ڏه-٢٠ روپين جي بچت جي ڪري پنهنجو نور پيا نچوئيو ۽ روز مٿي ۾ سور کڻي اچو.

جيوترام هٿ جي اِشاري سان هن کي چپ رهڻ لاءِ چيو. پيوءِ ڪاوڙ ۾ رنڌڻي ۾ وڃي چانهن ناهڻ لڳي.

جيوترام سرڪاري آفيس ۾ ڪلارڪ آهي. ٻار ٻه ئي آتس. رميش اِنجنيرنگ جي آخري سال ۾ پڙهي رهيو آهي ۽ گڏي ٻارهين ڪلاس ۾.

رميش ٻارهون پاس ڪندي ئي P.E.T. جي اِمتحان ۾ پاس ٿيو ۽ هاڻي آخري سال ۾ اچي پهتو آهي. بس، پوءِ ته جيوترام جا سڀ ڏک ئي دور ٿي ويندا.

پيا هِڪ ڪِلارڪ جي ڪهڙي حيثيت جو هو پنهنجي پٽ کي اِنجنيئرنگ ڪرائي سگهي پر هي ته اُهوئي ٿو ڄاڻي ته هو ڪيئن وينو پورت ڪري؟

اينتري ۾ پيوءِ چانهن جا ٻه ڪوپ ناهي کڻي اچي ويني. جيوترام ٻه هٿ مُنهن ڌوئي اچي چانهن پيئڻ لڳو. ٻه ٿي ڏڪ پيري پڇيائين، ”رميش جي ڪا چٺي آئي آهي ڇا؟“ جوٽس خوش ٿيندي چيو، ”ها ها، هِڪ لفافو آيو ته آهي.“

چانهن جو ڪوپ اڌ ۾ ئي رکي ڦڙتيءَ سان لفافو کڻي آئي. جيوترام جهٽ جهٽ چانهن جا ڏڪ پيري چانهن ختم ڪئي ۽ چٺي پڙهڻ لڳو. جيوترام جيئن جيئن چٺي پڙهندو پيو وڃي، هن جا ڏيڊر ڏرا ٿيندا پيا وڃن. مٿي جو سور ٽيڪارين وَڌندو ٿي ويس. چٺي پڙهي رکندي هن وري

جيوترام ۽ پيوءِ جو تہ ساٿ ئي ڇڪي ويو. جوان ٻار آهي، ڪٿي ڪجهہ ڪري نہ وجهي. اِهو سوچي ڊڄي ڪوٺي جي ٻرانڊي ۾ پيا پوندا هئا.

رميش ٻُري سنگت ۾ بگڙي ويو آهي. هاڻي تہ ضدا بہ ڪرڻ لڳو آهي، ”ممي، منهنجي سڀني دوستن وٽ اِسڪوٽر آهي. مان ئي آهيان، جو وڏي عهدي تي هوندي بہ سائيڪل پيو گهيليان.“

پر ماڻس پڻس جي اِها همٿ نہ ٿي جو چونس، ”پنهنجي ڪمائيءَ مان ڪو ٽيڙ ناهہ تہ خبر پوئي. اِسڪوٽر هلائڻ لاءِ پلا ڪنهنکي نہ کپي؟“ پر هتي تہ مِني بہ ماٺ، مُني بہ ماٺ. مطلب تہ جيوترام اجا بہ ڳٽين کان آجو نہ ٿيو! ڪمائيندڙ پٽ لاءِ هن کي ئي اِسڪوٽر جو بندوبست ڪرڻو پيو.

رميش کي گهر جي ڪنهن شيءِ جو ڪو قدر تہ هو ڪونہ. اڌ رات منجهہ رات اِسڪوٽر دوستن کي ڏيئي ڇڏيندو هو تہ پلي گهر ڪٽي وڃن. اِها ڳالهہ ماءُ پيءُ کي پلا ڪيئن برداشت ٿيندي؟ جن رت وِلوڙي پَٽ ڪيو، سي اِهو نظارو ڪيئن ڏسي سگهندا؟

اُن تي پيوءَ کان رهيو نہ ويو. چيائينس، ”رميش، نئون اِسڪوٽر تہ تو ڪٽي دوستن کي ڏنو؟ ڇا تہ پيٽرول مهانگو آهي ۽ ڇا تہ ٽاير ٽيوب؟ توکي ڪنهن شيءِ جو قدر بہ آهي؟“

رميش، جيڪو نوڪريءَ ملڻ کان پوءِ آسمان ۾ پئي اُڏاميو، چيائين ”ممي، توهان منهنجي هر ڳالهہ ۾ دخل نہ

پر هاءِ ممتا، تون تہ اولاد تان هر ڳالھ ۾ قربان ٿيندي آئي آهين.

اُهو بہ ڏينهن آيو، جو رميش اِنجنيئر ٿي موٽيو ۽ ٿورن ڏينهن نوڪريءَ تي بہ چڙهيو.

بہ چار مهينا تہ رميش سڄي پگهار ماءُ جي هٿ ۾ آڻي ڏيندو هو ۽ جيب خرچ بہ گهٽ ڪونہ وٺندو هو. پر ڏينهون ڏينهن هن جو جيب خرچ ويو وڌندو ۽ هن جي دوستن جي قطار بہ وڃي لنبي ٿيندي.

هر وقت دوست هن کي گهيري وينا هوندا هئا. جن مان بہ چار جڻا تہ بلڪل نڪما ۽ نڪمڻا هئا. هنن کي چانهن ناشتا ڪرائڻ جي ڊيوٽي ماڻس جي ئي هئي ۽ ڪڏهن تہ رات جو دير سان روٽي بہ کائي پوءِ ويندا هئا. ماڻس جي تڪ ۽ اِنتظاريءَ جو هن کي ڪو احساس ئي نہ هئو.

هڪ ڏينهن تہ ڪمال ٿي ويو. پيوءَ کي بخار اچي جڪڙيو ۽ رميش جي مِتر منڊلي اُهائي مجلس لڳائي ويٺي هئي. رميش ماءُ کي چيو، ”ممي، جلدي روٽي تيار ڪر. منهنجا دوست ٻاهران آيا آهن.“

پيوءِ تہ اُٿڻ کان لاچار هئي. رميش روٽيءَ کي دير ٿيندي ڏسي ڪاوڙجي ماءُ کي چوڻ لڳو، ”ممي، مان وڃان ٿو هنن کي هوٽل تي روٽي کارائڻ، ڇا تون روٽي نہ کارائيندينءَ تہ اسان کو بکيا ٿورئي سمهنداسين.“ رميش کي گهر جي دک سک سان تہ ڄڻ ڪو واسطو ئي ڪونہ هو. اِئين ڇئي گهران جو نڪتو، سو اڌ رات جو آيو.

هاڻي ٻنهن جي اچڻ کان پوءِ نه ٻچيل شانتي به ٻڄندي نظر پئي آئي.

ڊالي هئي نه ٺهڻ جي گهر جي. پر هتي نه هر ڳالهه ۾ نڪ ڪٽي چاڙهيندي هئي. مڙس جي ڪنڌ تي بندوق رکي هلائڻ نه ڪير هن کان سکي.

رميش سڄي پگهار هاڻي ڊاليءَ جي هٿن ۾ ڏيندو هو، جيڪا ”شاپنگ“ اکر تي ئي خرچ ٿيندي هئي. هاڻي هن رميش کي هڪ ٻيو اکر به سيکاريو هو ”اِسٽئنڊرڊ“، جيڪو نه جيوترام جي پراڻي جڳهه ۾ هو، نه فرنيچر ۽ ڪراڪريءَ ۾.

اِسٽئنڊرڊ سان ڪلهو هڻڻ لاءِ هاڻي رميش ڪڏهن گادريج جي الماڙي پيو خريد ڪري ايندو هو نه ڪڏهن فِرج. هُو ايڏو نه ائمبيشس ٿيندو پئي ويو، جو سندس پيءُ ايڏي اُڏام برداشت نه ڪري سگهندا هئا ۽ پوءِ هو غم ڀلائڻ لاءِ شراب پي اڌ رات جو گهر ايندو هو ۽ اچي گارگند ڪندو هو.

جيوترام جي آشا جي اُميد نه اُجهامندي ٿي نظر آئي.

زال مُڙس جو چين، آرام، شانتي پٽ جي اِنجنيئر ٿيڻ سان هيڪاري ڪوچ ڪري ويا هئا. هنن کي نه روٽي وَڻندي هئي ۽ نه ننڊ ئي ايندي هئي. هر وقت اِهوئي ڊپ پيو لڳندو هو نه ڪٿي رميش گهر ۽ اسانکي ڇڏي نه وڃي هلي.

اِنڪري نه ڪجهه ڪڇندا هئا، نه چوندا هئا؛ پر نه به رميش ۽ ڊالي هتي پاڻ کي آزاد نه سمجهندا هئا. ٻيا انجنيئر ڪيڏي نه اِسٽئنڊرڊ سان ٿا رهن! روز پارٽيون، سئر

ڏيندا ڪيو. جيڪڏهن منهنجي دوستن کي برداشت نه ڪندا ته مان ٿي هليو ويندس.''

بس، اُن کان پوءِ ته ڪنهن ڪجھ نه چيو.

رميش جي نوڪري لڳڻ کان پوءِ مائٽين جا رشتا اچڻ لڳا، پر جيوترام چاهيو ٿي ته رميش ڪجھ سال ڪمائي، پوءِ شادي ڪري، جو نياڻيءَ کي پهرين اُڪلائڻ ٿي چاهيائين.

پر ڪجھ ڏينهن کان پوءِ پرلاءُ پين ته رميش هڪ ڇوڪريءَ کي اِسڪوٽر تي چاڙهي گهمائيندو ٿو وتي. ۽ پوءِ خبر پين ته اُها ڇوڪري پاڙي جي نڪمين ڇوڪرين مان هڪ هئي، جيڪا صرف فئشن ۽ گهمڻ کان سواءِ ڪجھ نه ڄاڻندي هئي. ٻنهين ڪرم ڪٽي ڪُٽيو. پٽ کي گهڻو ئي سمجهايائون ته هيرا ڇڏي ڪاوا ڇو ٿو چوندين؟ ته چيائين، ''شادي ته مونکي ڊاليءَ سان ئي ڪرڻي آهي. توهان نه ڪرائيندا ته ڪورٽ ۾ وڃي ڪندس، گهر ۾ نه گهڙڻ ڏيندا ته بدلي ڪرائي ويندس. هاڻي ڪو مان بيروزگار ٿورئي آهيان؟''

اِهي ڳالهيون ٻڌي زال مُڙس جو ساهه ئي مُٺ ۾ پئجي ويو. جي لوڪ لڄا ٿا رکن ته به شاديءَ ۾ پنجاهه هزار ته خرچ ٿيندو!

ٻئي مهيني ۾ جيوترام جو رٽايرمينٽ آهي. سو ڏينهن به اچي سهڙيو. جيوترام رٽاير ته ٿيو، پر نه جهڙو. جيڪو پئسو مليس، پٽ جي شاديءَ ۾ خرچ ڪري ڇڏيائين. پاڻ ته جهڙو هو، تهڙو ٿيو.

پنهنجي ڌوٽي ڏکائي ٻڌو ته ڪيترين استرين تٽ
جوڙي اکيون ٻوٽي تنهنجي سامهون ويٺيون هيون.

واري سان ترڪ اِستري ساڌوءَ جي اڳيان اچي پنهنجي دکن جي ڪهاڻي ٻڌائي رهي هئي. ساڌو هنن کي هڪ خاڪ چپٽي ۽ ڪا پائڻ لاءِ رکيا ڏيئي رهيو هو.

ڪانتا به ساڌن جي چڪر ۾ اهڙي ڦاٿي جو روز ساهيڙيءَ جو بهانو ڪري مندر ۾ اچي هوَن ۽ جاپ ڪرائيندي هئي. پت ٿيڻ جي لالچ ۾ هوءَ ساڌن کي ڪافي پئسا ڏيندي هئي. اِهو سڀ ڪجهه هن پتيءَ کان لڪائي پئي ڪيو.

اُن ڏينهن به خاڪ جي پڙي ۽ رکيا وٺي گهر ڏانهن وڃي رهي هئي. رستي ۾ اوچتو برسات وسي ۽ ڪانتا پسندي اچي گهر پهتي.

اُن ڏينهن چندر گهر ۾ اچي چڪو هو. ڪانتا کان پڇيائين ته اڄ هوءَ ڪٿي ويئي هئي ته ڪانتا ڪيس چيو ساهيڙيءَ وٽ ويئي هئس. اُن ڏينهن ڳالهه اُتي ئي ختم ٿي.

ڪجهه ڏينهن ڪانپوءِ ڪنچن رستي ۾ وري ڪانتا کي ملي ويئي، کيس گهلي پنهنجي گهر وٺي ويئي. ڪانتا ڏٺو ته ڪنچن جو گهر واقعي ۾ ڪنچن جو آهي. نئين زماني جي سيني شين سان سينگاريل هو. ڪنچن گهر ايندي ئي سس کي پيري پئي. سسڙس به آسيس ڪيس. پوءِ ڪانتا سان ڳالهائڻ ويني، تيسين ڪنچن چانهه ناشتو کڻي آئي.

اِئين چانهه جو دؤر هليو پئي ته ٻه ٻيبيون اُتي ڪلنديون آيون. هڪ پنڇن سالن جي ۽ ٻي ستن سالن جي ٿي لڳي.

ڇوڪرين کي پيٺي ڇنبيندي هئي ۽ اُنهن تي ڇار پيٺي ڪائيندي هئي ۽ ڇڏو ڪري ڇهر کان ٻاهر رهڻ ۾ ئي فرحت محسوس ڪندي هئي. ڇن کي نه ڇهر جي سجيڙ ۾ من لڳندو هو، نه ڇهر جي ٻاتين جي شيوا ۾ ئي من لڳندو هو.

ڪنهن کي خبر ئي نه هوندي هئي ته ڪانتا منجهند جو وقت ڪٿي وڃي ٿي گذاري؟ هوءِ ته ڪنهن ساهيڙيءَ جو نالو وٺي هلي ويندي هئي ۽ پوءِ چندر جي آفيس کان موٽڻ وقت ئي موٽندي هئي.

هڪ ڏينهن ڪانتا ڪنهن گهٽيءَ مان اچي رهي هئي ته هن جي ساهيڙيءَ کيس ڏٺو ۽ پڇيائينس، ”ڪانتا ! تون اڄ هتي ڪيئن؟“

ڪانتا به هن کي ڏسي مسڪرائڻ لڳي. ڪافي عرصي کانپوءِ ٻئي ساهيڙيون پاڻ ۾ ملي بيحد خوش ٿيون. ڪانتا ڏٺو ته ڪنچن جا وار ڪٽيل، اکين تي ڪارو چشمو ۽ قيمتي ساڙهي پاتل هئس. ڪير به ڏسي کيس سندس شاهوڪاريءَ جو اندازو لڳائي ٿي سگهيو.

ڪنچن ڪانتا کي ڏسندي ئي چيو، ”ڪانتا ! اڄ منهنجي گهر هل. منهنجي مسبنڊ رامچندانيءَ جي هتي بدلي ٿي آهي. اسين ٻن مهنن کان هتي آيا آهيون.“

ڪانتا ٽاريندي چيو، ”اڄ نه! ٻئي ڪنهن ڏينهن هلنديس، اڄ ته مان جلديءَ ۾ آهيان.“ اِئين چوندي هوءَ تکڙا قدم وڌائيندي ڪنهن مندر ۾ اچي پهتي. ساڌو

آهي. ڪيتريون نه سماجيون آهن جن جون نياڻيون. جيڪو به ڏين سو چپ چاپ ڪائي اُٿن. پاڻ ئي پڙهي جهڙو ورڪ ء ڪلاس ورڪ ڪن. نه پاڻ کين پيار ڏنو اٿس ته پار به ڪيس ڪهڙو پيار ڪن. هو نه ڏاڏيءَ سان ئي پيار ڪن.

هلڻ وقت گيٽ جي در وٽ ڪانتا کيس آهستي چيو، ”ڪنچن! ڇا توکي پٽ ڏيڻ جي تمنا ڪانهي؟ ڇا تون پٽ لاءِ ڪا به ڪوشش نٿي ڪرين؟“

ڪنچن کلندي چيو، ”نه بابا نه! ڪير ٿو وري رسڪ کڻي؟ مون ته ٻيءَ ٻيبيءَ وقت ئي آپريشن ڪرائي ڇڏيو، هاڻي وري ڇاجي تمنا؟“

ڪانتا اُداس ٿي چيو، ”مونکي ته پٽ ڄمڻ جي گهڻي تمنا آهي. ڪير خاندان جو ونش هلائيندو. اسانجي مٿي ڪانپوءِ مڪتي ڪيئن ٿيندي؟“

ڪنچن کلي ڪانتا کي ڀاڪر پائيندي چيو، ”اڙي ڪانتا، تون پڙهيل ٿي ڪري سورهين صديءَ جون ڳالهيون ٿي ڪرين. اڄڪلهه پٽ ۽ ڌيءَ ۾ ڪهڙو فرق آهي؟“

ٻڳلي پاڻ ڏيئر ماءُ پيءُ جي ٻڍاپي ۾ وڏيڪ شيوا ٿيون ڪن. سندن مائٽن لاءِ وڌيڪ هڏ ٿو ڪرڪي. گهر جي ڪم ۾ به هٿ ونڊائين ۽ پٽن وانگر آوارا ٿي تنگ به ڪونه ڪن. پٽ وري اڄڪلهه ڪهڙو شاديءَ ڪانپوءِ گڏ ٿا رهن. هر ڪنهن کي آزادي کپي. اگر پٽ آوارا ٿي پوي ته سمجهه ٻڍاپي ۾ ٻيو ئي ڏنگ. ننڊ به نيڻن جي حرام ٿا ڪن.

ايندي ٿي کلڪاريِ ڪنديون 'مما-مما' ڪري اچي ٻانهن ڦهلائي ڪنچن جي ڳلي ۾ جهولڻ لڳيون. ڪنچن پنهنجي ڳلي مان سندن ٻانهن ڪڍندي چيو، ''اڙي ٻڙڪيءَ چتڪي آنٽيءَ کي نمستي ته ڪريو.'' ٻنهي ڪڪين شرمائيندي نمستي ڪئي. هنن کي ڏسندي ئي ڪانتا کي پنهنجي ٻنهي ٻيٻين جي ياد اچي ويئي.

هن ڪنچن کان پڇيو، ''ڪنچن، توکي گهڻا ٻار آهن؟''

ڪنچن چيو، ''بس! اِهي جيڪي ڏسين ٿي، سامهون اٿيئي.''

''ڇا تنهنجيون ٻيٻيون ڪانوينٽ ۾ پڙهنديون آهن؟''

ڪانتا چيو، ''نه هو لوڪل اسڪول ۾ پڙهنديون آهن.''

ڪنچن ڪانتا ڏانهن مخاطب ٿي چيو، ''ڪانتا خبر اٿيئي ته مان نوڪري ڪنديِ آهيان. شام جو ٻنهي ٻيٻين کي پاڻ پاڙهينديِ آهيان. ٻئي ڪلاس ۾ فرسٽ ايندئون آهن. صبوح جو به مان پاڻ کين تيار ڪري سنبرائي موڪليندِي آهيان. هن ٽيوٽر ڪونه رکيو آهي. ٻارن کي مائٽ جو پيار سان پالڻ ضروريِ آهي. اِن سان ٻارن ۾ سٺا سنسڪار ٿا پون ۽ پاڻ کي به سنتوش ٿو ملي ته منهنجو ٻار ڇاٿو پڙهي،، ڇاٿو ڪري، ڪٿي جا سنسڪار ٿو اپنائي.''

ڪانتا من ئي من ۾ شرمسار ٿي. هن کي پنهنجي ڇوڪرين تي ديا آئي. ڪيس وويڪ وڏ وجهڻ لڳو. هوءَ ڏيئرن کي پاڙهڻ نه پري رهيو، کين ڇوٽي ڪرڻ ءُا به جڙٻندي

چندر سان ٻالهہ ڪيائين. هن نہ 'ها' ڪئي. ڪانتا ڪنچن جي آفيس ۾ نوڪريءَ لاءِ ويئي ۽ کيس ملي ويئي. هن پنهنجي ٻارن کي انگلش اسڪول ۾ ائڊميشن ڏياري. روز صبوح جوسويل اُٿي ٻارن کي سنبرائيندي هئي. شام جو آفيس مان اچي روٽيءَ کان اڳ ٽائيم ڪڍي کين پاڙهيندي هئي.

وقت گذرندي دير ئي نٿي ٿئي. چينا هاٿي سهٽي سني ائڪٽو گرئجوئيشن ڪري ايئر هوسٽيس ٿي ۽ ٽينا سا نہ وري محنت ۽ لگن سان آئي. اي. آيس. ڪري آفيسر ٿي ويئي. اڄ ڪانتا فخر کان ٻاٽ اوچو ڪري ٿي هلي. کيس اِهو محسوس ئي ڪونہ ٿيو تہ کيس پٽ ڪونهي. ڌيئر تہ پٽن کان بہ وڌيڪ لائق نڪتيون.

ڪانتا ڪنچن کي ڪيئن ڀلائي سگهندي، جنهن هن کي نئين زماني جي نئين روشني ڏيکاري. سچ آهي جيڪر ڇوڪرو گهر جو ديپڪ آهي تہ ڇوڪري گهر جي روشني.

مان توکي بہ اِتا صلاح ٿي ڏيان تہ ٻنهي ٻيبين جي پرورش پڻ وانگر ڪري ھنن کي بہ ڊاڪٽري وغيرہ ڪرائي ھنن ۾ سٺا سنسڪار ڀر، جيئن سماج ۽ ديش جي سٺي شيوا ڪري سگھن.

ڪانتا جو چھرو ورڻ ورڻ ٿيڻ لڳو. ڪنچن کان موڪلائي سچو رستو سوچيندي آئي. پاڻ کي ڦٽڪار ۽ نندڻ لڳي. ڏس ھن پٽ جي موھہ ۾ ڌيئرن کي ڪيئن نظرانداز ڪري پيار ممتا ۽ سنڀال کان وانجھي ڇڏيو آھي. ويچارين کي پيئي رڳو ڏنيئان. ڪھڙيون نہ سدوريون ۽ معصوم آھن منھنجيون نياڻيون، ڪيئن نہ مما مما ڪري اچي چنبڙن ۽ مان جو ڪين ڏڪي ڪٽي ٿي ڌار ڪريان. نہ صرف ڌيئرن. تي پر پنھنجي ماءُ جھڙي ممتا جي مورت سس کي بہ ٻڍاپي ۾ گھر گرھستيءَ جو جھنجھٽ ڏيئي مان پٺي ساڏن پنيان ڊوڙان، وقت ۽ پئسو برباد ڪريان. ڪنچن سچ ٿي چوي، اگر پٽ جي آس ۾ ٽين بہ ڌيءَ جمي پوي تہ پوءِ مان ڇا ڪنديس.

تڪڙن قدمن سان ھوءَ گھر پھتي ۽ اچ ٻنھي ٻيبين کي ڀاڪر ۾ ڀري پيار ڪرڻ لڳي. ھن اِھو سوچي ڇڏيو تہ ٻارن کي سٺي ايڊيوڪيشن ڏيارڻ ۽ گھر جو اِسٽئنڊرڊ ٺاھڻ لاءِ ھوءَ ورِي نوڪري ڪندي. امڙ تہ گھر ھونئن بہ سنڀالي ويٺي آھي.

ڪنچن کي ٻئي ڏينھن پنھنجا ويچار ٻڌايائين تہ ھن ٻيس ڇيو تہ سندس فرم ۾ ھڪ اسٽئنوگرافر جي جاءِ خالي آھي.

مينا منوهر جي منهن مان سندس نهبل ڪاڌي جي تعريف ٻڌڻ لاءِ پڇي سگهندي هئي. انگري روز نوان طعام لذيذ شيون ناهي، پتي ۽ ٻارن کي خوش ڪرڻ جي ڪوشش ڪندي هئي. پر منوهر ڪڏهن به هنجي ڪاڌي جي ساراهه نه ڪئي. مجال جو 'هون' ڪانسواءِ ڪڇي پنهنجو مون ڏارڻ ٽوڙي.

مينا جي نظر ۾ 'منوهر' هڪ عجيب اِنسان هئو. کِلڻ ڳالهائڻ ته هنجي فطرت ۾ ئي نه هئو. رات جو روٽي کائي هو مگزينن ۾ منهن وجهي ويهي رهندو هو، جڏهن اِنهن جو اِمتحان هن کي سپاٽي ڏيٺو آهي. پوءِ ايندي هئي ٽي. وي. جي واري. هڪ اڌ سيريل ڏسي، کير پي جو وِهاڻي تي ڪنڌ رکندو هو ته ڪونگهرن جو راڄ چالو ٿي ويندو هو ۽ پوءِ ٺيڪ صبوح جو پنجين بجي ئي هنجي اک کُلندي هئي.

صبوح جو ته هن کي فرصت جو ڪو سوال ئي ڪونه هو. چانهه پي اخبار جو هٿ ۾ کڻندو هو ته اکر به اکر چٽي پوءِ اُٿندو هو. پوءِ ٿورو ٽهلي ڪري اچي پنهنجي ننڍڙي باغ جي نظرداري ڪندو هو. ايتري ۾ اچي آفيس جو ٽائيم ٿيندو هوس. جلديءَ ۾ ڏاڙهي لاهي، سنان ڪري، ناشتو ڪائي آفيس ويندو هو.

مينا هن سان ڳالهائڻ لاءِ جڏهن پيئي سگهندي هئي، پر منوهر هڪ وِرڪت ۽ ويراڳيءَ جيان پيو گهر ۾ وقت گذاريندو هو.

مينا اِن باري ۾ سوچڻ وهندي هئي ته هنجون اکيون آليون ٿي ويندين هيون. منوهر هن کي هڪ پٿر دِل اِنسان نظر ايندو هو.

پٽ دِل

مينا رسوئي ٽيبل تي سجائي، پنهنجي جانل سجاتل سِت دهرائي، ”اچو، پريوءَ جا پيارا، اچي پريم سان پريوءَ جو پرساد کائو.“ روٽيءَ لاءِ مينا جي سڏ جو اِهوئي طريقو آهي.

سڀ پنهنجو ڪمرو ڇڏي اچي روٽيءَ لاءِ ڊائننگ ٽيبل تي وينا.

رات جي روٽي سڀ گڏ کائيندا هئا. ڏينهن جو تہ آرتوار کانسواءِ سڀ ڪو پنهنجي ڪم تي ويندو هو. منوهر ٽفن کڻي ويندو هو ۽ ٻئي ٻار منوج ۽ رينا ڪاليج مان اچي الڳ الڳ وقت تي ئي روٽي کائيندا هئا.

روٽي کائڻ وقت منوج ۽ رينا تہ ڪجھ نہ ڪجھ پيا ڳالهائيندا، کِل کِل ڪندا، کِل مزاڪ ڪندا هئا، پر منوهر گهڻو ڪري چپ ئي رهندو هو.

منوج (ڪوفتو وات ۾ وجهندي)، ”واھ مما، اڄ تہ ياڄي هٿ چٽڻ جهڙي ناهي اٿو. ڪيئن پپا؟“

منوهر بنا منوج ڏانهن نهاريندي، ڳرھ وات ۾ وجهندي ’هُون‘ ڪئي ۽ چپ رهيو.

رينا ڏهيوڙن تي هٿ صاف ڪندي چيو، ”واھ مما، اڄ تہ منهنجي پسند جي شيءِ ٺهي آهي، مزو اچي ويو.“ پوءِ خوش ٿيندي منوهر ڏانهن رخ ڪندي چيائون، ”پپا، توهانکي ڏهيوڙا خوب پسند آهن نہ؟“ منوهر ڏهيوڙي جو چمچو وات ۾ وجهندي ’هُون‘ ڪئي.

هڪ ئي آهن؛ نڪو اٽل ژال جي چنتا، نڪو ٻارن جو موهه. گهر گرهستيءَ ۾ موهه نه هجي ته ماڻهو جيئي ئي ڪهڙي سهاري تي؟

گيٽ تي بيٺي مينا جي اکين ۾ ڳوڙها تري آيا. مينا ڏنو ٻار ڪاليج مان موٽي آيا آهن. هن يڪدم ڳوڙها اُگهي ورتا.

ڪجھ ڏينهن ڪانپوءِ مينا ڪجھ راحت محسوس ڪئي. پر مينا به هئي هڪ ڀارتيه ناري. هن جي اِها خاصيت آهي ته جيترو سرير مان ڪم نڪري، اوترو سٺو. هن سرير کي ته اڳ پٺ ٻُنڊن جي حوالي ئي ٿيڻو آهي. هن جو ڇا موهه ڪجي؟

اِهو سوچي هن بخار ڏانهن ڌيان ئي ڪونه ڏنو. ٽي ڏينهن موڪل هئي ۽ ٻنهي ٻارن کي ڪاليج طرفان هِسٽوريڪل ٽوئر تي اجنتا ۽ ايلورا جون غفائون ڏسڻ وڃڻو هو. مينا اُنهن جي تياريءَ ۾ بخار جي پرواهه نه ڪئي. ٻارن کي ناشتو ڪرائي روانو ڪيائين مس ته بيهوش ٿي ڪِري پيئي. اُن وقت صرف منوهر ئي گهر ۾ هو. هن مينا کي کڻي پلنگ تي ليٽايو. منوهر مينا جي حالت ڏسي گهبرائجي ويو ۽ بروقت ڊاڪٽر کي فون ڪيائين.

ڊاڪٽر جاچ ڪندي چيو، ”بخار ۾ لاپرواهي ڪرڻ سبب ٽائيفائيڊ ٿي پئي آهي. مريض کي پوري آرام جي ضرورت آهي. ڪئپسول هر ڇهن ڪلاڪن ۽ ٻيون دوائون به وقت تي ڏيڻيون آهن.“

منوهر سِول اِنجنيئر هو. پٽرن سان ڏينهن رات مٿو هٽندي شايد هو به پٿر دِل ٿي ويو هو. ڪڏهن مينا سوچيندي هئي، شروع ۾ ته منوهر اهڙو ڪونه هو، پر جيئن جيئن ٻار وڏا ٿيندا ويا ۽ مينا وئي اُنهن جون ذميواريون پاڻ تي هموار ڪندي، تيئن تيئن منوهر ويو ٻارن ۽ مينا کان ڪٽجندو.

مينا سوچيندي هئي ته پٿر جي آس پاس جيڪا مٽي ٿيندي آهي، اُن ۾ ڪڏهن ڪڏهن گاهه جي ساوڪ ڦُٽي ايندي آهي، پر منوهر ته چٽني پاسي ئي پٿر آهي.

آفيس سانگي منوهر اڪثر ٽوئر تي ويندو رهندو آهي. اڄ به هو ٽوئر تي ويٺو آهي، بس، ٻه وڳا اٽيچي ۾ وڌا ۽ ٿيو روانو. نڪو زال لاءِ ڪا چِڪ، نڪو ٻارن لاءِ ڪو موهه. مينا گيٽ تائين هدايت ڪندي آيس، ”روٽي وقت تي کائيندا“، ”گاڏيءَ مان هر هر نه لهندا“، مون پاڻيءَ جي بوتل به اِنڪري رکي آهي، جيئن توهانکي تڪليف نه ٿئي. ها ٻڌو- ”پهچندي ئي فون ضرور ڪندا.“

منوهر چڻ ٻڌي اڻ ٻڌي ڪندو رمندو رهيو. وري پٺيان نه نهاريائين.

مينا جو من پرجي آيو. ٻين جا مرد ڏس ته ٻاهر وڃڻ مهل موهه جي زنجيرن ۾ جڪڙجي وڃن. پاڙي واريءَ دُروءَ جي مڙس ٻاهر ٿو رهي ته ٻئي ٽئين ڏينهن فون ڪري ۽ هفتو ئي ڪونه گذريس ته ڪنهن نه ڪنهن بهاني زال کي گهرائي وٺي. پاريءَ جو مڙس ته گهر جي موهه ڪري پروموشن ئي نٿو وٺي.

محسوس ڪندي هئي. هن منوهر جي اکين ۾ درد، تڙپ ۽ پڇتاءُ ڏسي ورتو هو.

بخار ايڪيهه ڏينهن وٺي پوءِ ٽُٽو. اِن وچ ۾ منوهر مينا جي من جا سڀ ڦُرنا ۽ پرم مِتائي چڏيا هئا.

ايڪيهن ڏينهن ڪانپوءِ مينا اڄ ڌرتيءَ تي پير رکيو آهي. منوهر هن کي سهارو ڏيئي بيهاريو آهي ۽ هاٿي پنيءَ کان پاڪر ۾ پري سهاري سان هن کي هلائي رهيو آهي. جيئن بار هلڻ سِکندو آهي، منوهر به مينا کي هڪ هڪ پير هلائي ٿو.

منوهر جي من جو بار مينا جي نيڪ ٿيڻ سان هلڪو ٿي ويو آهي. مينا ڄڻ آسمان ۾ پيئي اُڏامي. هن ته منوهر کي پٿر دِل، سَوِيماني، نِرموهي، رُکو ۽ ويراڳي وغيره لقب ڏنا هئا؛ سي سڀ اڄ ڪُوڙا سِڌ ٿيا هئا.

مينا منوهر جي ڪوملتا جو اندازو لڳائي ورتو هو. منوهر جي من ۾ هن لاءِ ڪيڏو نه پيار ۽ صدق هو، جو لڪل هو پر اڄ نکري ظاهر ٿيو هو.

پٿر جي ڇڻي پاسي ڄڻ سائي گاهه جا سَلا ڦُٽي نڪتا هئا.

منوهر مينا کي خوش ڏسي، پاڻ به خوش آهي. هنجي وهنوار ۾ زمين آسمان جو فرق اچي چڪو آهي.

پرسڪرپشن لکي ڊاڪٽر هليو ويو. منوهر دوائون گهرائي ورتيون.

مينا جي هيءَ حالت ڏسي منوهر روئڻهارڪو ٿي ويو. مينا مچ بخار ۾ اونگهه پيئي هئي. منوهر مينا جي بيماريءَ ۾ پاڻ کي ڏوهي پيو سمجهي. ڪهڙو سک ڏنو آهي هن مينا کي؟

من ۾ هن پرڻ ڪيو ته پنهنجي شيوا سان مينا کي نيڪ ڪندس.

رات جو مٿي تي پٽيون رکي ۽ وقت به وقت تنل مٿي تي ٿڌي هٿ جو اِسپرش مينا محسوس ٿي ڪيو. پر ٿي ڏينهن هنجي اک نه کلي.

جڏهن اک کُليس ته رات جا ٽي لڳا هئا. منوهر ڪرسيءَ تي ئي جهوتا پئي کاڌا. مينا منوهر کي اُٿاريندي چيو، ”توهان هاڻي وڃي سمهو.“ پر منوهر ٻڌيو به ڪين. چي- ”ڪئپسول چئين چئين ڪلاڪن ۾ ڏيڻو آهي.“

مينا خماريءَ ۾ سُمهي پئي، پر منوهر جي ننڊ اُڏامي وئي. مينا جي بيماريءَ جو ذميوار هوُ پاڻ کي سمجهي رهيو هو. هن جي بي رخيءَ کي برداشت ڪري ڪري آخر مينا بيمار ٿي پئي آهي.

چوندا آهن ته هر غلطي پراشچت ڪرڻ سان معاف ٿي ويندي آهي.

منوهر مينا جي صبوح کان رات تائين سچي لگن سان شيوا ڪئي. هروقت پيار ڀريو اِسپرش هوءَ مٿي تي

وقت ماءُ سان گڏ پيئُ جو بارت به ادا ڪرڻو پوندو آهي. گوپ تمام سنجيدو ۽ سُلجهيل اِنسان آهي. هُو پڻ مڌوءَ ۽ ٻارن سان ننڍڙي گرهستيءَ ۾ تمام خوش آهي. چوندا آهن ته اڪيلائيءَ ۾ ئي اِنسان کي پاڻ کي سُڃاڻڻ، سمجهڻ ۽ سوچڻ جو وقت وڌيڪ ملندو آهي. اُن وقت ئي ڪير سوچيندو آهي ته منهنجو جيون سارٿڪ آهي يا نه؟ مون جيون ۾ ڇا پاتو، ڇا وڃايو؟ منهنجي هستي ڪهڙي آهي؟ مڌوُ به اِهي ويچار ڪندي گهر جا ڪم جلد جلد نبيرڻ لڳي. ايتري ۾ مونوءَ جي اسڪول مان اچڻ جو وقت به اچي ٿيو. مونوءَ جي ايندي ئي هن جو ڪم پاڻ وڌي ويندو. ڇو جو مونوُ ايندي ئي ڪتاب بستري تي اُڇلي، پلنگ تي پهرين ته بوٽ سميت ليٽيُ پوندو آهي. پوءِ ٽي. وِي. آن ڪري پروگرام جو جائزو وٺندو آهي. جيڪر هن جي من مطابق پروگرام هوندو ته پوءِ ته روٽي به پلجي ويندو، جيئن ڪو مئچ يا ڊانس پروگرام يا پڪچر.

پوءِ ته مڌوُ سڏ ڪنديس پر ٻُڌندو ڪونه. آخر ٿالهي آڻي مڌوءَ کي ئي پلنگ تي کاڌو ڏيڻو پوندس. پوءِ ته اکيون ٽي. وِي. ۾ کُپائي رکندو ۽ پيو کائيندو. ماءُ کان پڇندو به ڪونه ته ممي توهان روٽي کاڌي يا نه؟ جڏهن هن کي خبر آهي ته مڌوُ هن لاءِ ترسندي آهي.

مڌوءَ کي ڊائننگ ٽيبل تي اڪيلو ئي روٽي کائڻي پئي. ڏينهن جو مڌوُ پنهنجي ڪمري ۾ آرام ڪندي آهي جو صبح کان گهر جي ڪم ۾ جنبي پئي هوندي آهي، ”مونوُ، تون به اچي مون سان هت آرام ڪر“، پر مونوءَ کي

وقت جي رفتار

”سونُو ! او سونُو، جلد اچي ناشتو ڪر، تنهنجي ڪاليج جو وقت ٿي ويو اٿئي.“ مڌوءَ سنيتا کي سڏ ڪندي چيو.

سنيتا ماڊرن فيشن جي ڪپڙن ۾ سجيل ڌڙ ڌڙ ڏاڪڻ لهي آئي. ٻه ڪتاب هٿ ۾، ڪلهي ۾ لٽڪيل ننڍڙو پرس. ڦڙتيءَ سان ڊائننگ ٽيبل تي ويهي ڊبل روٽيءَ جي سلائيس تي مکڻ لڳائي ٻه سلائيس گڏي هڪ چڪ هنيو ۽ پوءِ گٽ-گٽ ڪير جو گلاس پي باقي سلائيس هٿ ۾ کڻي ڪائيندي ڦڙت قدمن سان ٻاهر نڪرندي ويئي، ”ٽاٽا ممي، باءِ“ ۽ اسڪوٽر کي ڪِڪ هڻي نڪري ويئي.

منوُ ته سنيتا کان ٻه سال ننڍو آهي، اجا ٻارهين ۾ پڙهندو آهي. سو ته صبح جو جلد ئي اسڪول هليو ويندو آهي.

ٻه ٻار ئي آهن گهر جي شان. مڌوُ ٻنهين جي پالڻ پوشڻ پڻ شاندار ڊنگ سان ڪري رهي آهي. سنيتا کي پيار سان گهر ۾ سونُو ۽ منوءَ کي مونُو ڪوٺيو ويندو آهي.

ٻنهين جي وڃڻ کانپوءِ مڌوُ اڪيلي رهجي ويئي. گهر سانءِ سانءِ ڪري کائڻ لڳس. مڌوُ پڙهيل ڳڙهيل سمجهدار گرهڻي آهي ۽ سڄي گهر کي ئي سمرپت، پتيءَ ۽ ٻارن کي وقت تي روٽي، شيوا ٽهل ئي هن جي جيون جو مقصد آهي. بدلي ۾ پتيءَ ۽ ٻارن جو پيار پائي ئي هوءَ سنتشٽ آهي.

گوپ ٻالاڻي سٺي وڏي عهدي تي هئڻ سبب گهٽو ڪري ٽوئر تي رهندو آهي. اِنڪري مڌوءَ کي ئي وقت ٻه

پر مجال، جي ڪنهنجي وات مان اڪر ٻـ ڦٽي! سڀ جڻ سُن ٿي ويون. اِهو ڏسي مڌوءَ اُتان اُٿڻ ئي مناسب سمجهيو. هنجي ڪمري کان ٻاهر نڪرندي ئي ڪِل جا فهارا وهي چِتا. مڌوءَ کي اڄ جي پيڙهيءَ جي ٻارن تي عجب لڳي ويو. ٻار هن کي پنهنجي خوشيءَ ۾ ٻہ شريڪ نہ ڪري سگهيا.

اِنهن ڳالهين مڌوءَ جي دل ۽ دماغ تي ڳهڙو اثر ڪيو هو. هن ڳوپ کي پڻ اِن باري ۾ ٻڌايو هو، پر ڳوپ اِن ڳالهہ کي سنجيدگيءَ سان نہ ورتي مڌوءَ کي ڀاڪر پائي سمجهائيندي چيو، ”مڌوُ! هيءُ اڄ جي زماني جو جنريشن گئپ آهي. ٻار اڄ وڏا ٿي ويا آهن، هوُ ٻچپن جي ريکا پار ڪري ڪِشور وَهيءَ ۾ اچي چڪا آهن. جنهن عمر ۾ هوُ آزادي ٿا چاهين، پنهنجي الڳ هستي قائم ڪرڻ ٿا چاهين، پنهنجي چاهتن ۽ اُميدن کي ڪئنواس تي سندر چٽساليءَ سان سجائڻ ٿا چاهين.“

مڌوءَ جي اکين ۾ ڳوڙها تري آيا. ”تہ ڇا ٻار اسانجي هٿن مان نڪري ويا آهن؟ هوُ اسانجو تہ ڪو سڏ ئي نٿا ٻڌن! ڪنهن گهر جي ڪم ۾ چاهہ ئي نٿا وٺن. گهر جي ڪم ۾ ڪا مدد ئي نٿا ڪن، نہ ڪو وري ڪا زميداري محسوس ٿا ڪن.“

ڳوپ مڌوءَ کي پيار سان ڀاڪر ۾ ڀريندي ڳوڙها اُگهندي چيو، ”پڳلي، اِهو نہ سوچ. ڏس جهرڪيون ڪيئن نہ ننڍن ٻارن کي هڪ هڪ داڻو وات ۾ ڏينديون آهن، ليڪن پر ايندي ئي اُهي ٻار اِئين اُڏامي ويندا آهن، جڻ ڪِ هوُ ننڍا هئا ئي ڪونہ. هي تہ اِنساني ٻار آهن. ها، مڌوُ! هڪ ڳالهہ

ٽي. وِي. جي ڌيان ۾ نند ڪٽي. ۽ پوءِ ٽڪجي اُتي ئي سُمهي پوندو، ماءُ وٽ وڃڻ جي ضرورت ئي محسوس ڪونہ ڪندو.

شام جو بہ جيڪر مٺوُ ڪو ڪم مونوءَ کي چوندِي تہ يا تہ هوُ اِسٽيريو سان گڏ پاڻ بہ پيو نچندو ۽ ڳائيندو يا تہ دوستن سان ڪرڪيٽ راند ڪرڻ نڪري ويندو يا پڪچر ڏسڻ هليو ويندو. پوءِ ڏيڍن ٻرئي ايندو تہ ٿورو هوم ورڪ ڪري روٽي کائي سُمهي پوندو.

سونوُ بہ شام تائين ايندِي تہ سينڊل ڪٿي تہ پرس ڪٿي، ڪتاب ڪٿي تہ ڪپڙا ڪٿي. اچي ڊائننگ ٽيبل تي ڪا مخزن کڻي وهندِي. جيڪا فلم فيئر يا اسٽاربسٽ ئي ٿي سگهي ٿي. چانهہ ناشتو ڪندِي ويندِي ۽ ڌيان هوندس مخزن ۾. شام جو يا تہ ساهيڙيون هن وٽ يا پاڻ ساهيڙين وٽ. ڪڏهن ڪم ۾ ماءُ جو کٽي هٿ وٺائي، اِنجو تہ سوال ئي ڪونہ ٿو اُٿي.

سونوءَ جي 'برٿ ڊي' تي پارٽيءَ جو بندوبست ڪيو ويو. هن جون ساهيڙيون ڪافي ماڊرن لباس ۾ سهي سنبري آيون هيون. هال ۾ ڪافي شور شرابو هو. خوب ڇهڇٽا ۽ کِل خوشيءَ ۽ ٽهڪن جا ڦهارا هلي رهيا هئا. مٺوُ بہ اُنهنجي وچ وچ ۾ وڃي، ڪجھ من بهلائڻ لاءِ ۽ اُنهنجي ڳالهين ۾ ڀرو وٺڻ لاءِ هنن جي پر ۾ اچي ويٺي. پر هي ڇا؟ سڀ ساهيڙيون اِئين چپ ٿي ويون، جيئن ٽيچر جي اچڻ تي ڪلاس ۾ خاموشي ڇانئجي وڃي. اِن تي مٺوءَ مسڪرائيندي چيو، ''هن هفتي توهان ڪهڙِي نئين پڪچر ڏسڻ وڃڻا آهيو؟''

واسوائيءَ جون سماج لاءِ شيوائون. اِهي قصا تيستائين هلندا هئا، جيستائين ٻارن کي ننڊ نہ اچي وڃي.

شام جو بہ ٻار ٻاهر راند ڪرڻ گهٽ نہ ڪرندا هئا، انهن ۾ ئي ماءُ سان لِڪ ڇِپ راند، منڊڪمنڊِي، ڦِر ڦِر سونٿو ڊٻليءِ تي چِڙڪي، نوڙِيءَ راند، گڏوءَ گڏِيءَ جي راند ۾ ماءُ سان ئي ڇهتيا پيا هوندا.

رات جو بہ تيستائين ڪونہ سُمهندا، جيستائين مڌوُ پنهنجي منڙي آواز ۾ اُنهن کي لورِي نہ ٻڌائي سُمهاري :

منهنجي ٻارڙي کي لوڏيو،
مان پاڻي ڀرڻ تي وڃان.

اڄ اُهي ئي ٻار 'گڊ نائيٽ' ڪري پنهنجي ڪمري ۾ وڃي ٿا سمهن ۽ هنن کي ماءُ جي درڪار ئي ڪونهين.

مڌوءَ کي لڳو وقت جي رفتار هن جي من ۾ پيبل ريت وانگر کسڪندِي هن جي من خالِي ڪري رهِي آهي. هن جي اڪيلائِي ڏينهون ڏينهن وڌندِي ويئي.

ڪڏهن هوءَ سوچيندِي هئي تہ هوءَ سوشل ائڪٽوٽيز ۾ ڀهرو وٺي اڪيلائِي دور ڪري ٿي سگهي. پر هوءَ اِن ڳالهہ لاءِ پاڻ کي تيار نہ ڪري سگهي. هن کي سَهي سنبرِي وقت بہ وقت گهر کي درڪنار ڪري ٻاهر وڃڻو پوندو، اِهو هنجي بوتي کان ٻاهر هو. پتيءَ ۽ ٻارن جي شيوا ۾ ئي سچو سک هو. ٻاهرين چمڪ دمڪ ۽ ڏيک ويک هن کي بلڪل پسند نہ هو.

ياد رک، ڪنهن مان بہ گهٽي اُميد جي چاهہ يا اِڇا رکڻ جي ڪوشش نہ ڪر، نہ تہ هيڪاري ڏکي ٿيندين۔ اڄ ڪان هي بيڪار ويچار ڇڏي ڏي. ھيءُ تنهنجي من جو ڀرم آهي بيو ڪجھ بہ نہ.“

مڏوُ ڳوپ جي ڳالهين سان ڪي قدر سهمت هئي ۽ پنهنجي من ۾ سنتشت ٿي ويئي. پر ٻئي ڏينهن وري اڪيلائيءَ ۾ هنکي سوچڻ جو موقعو ملندي ئي وري سوال گول گهيرو ڪري اچي هنکي ستائڻ لڳا.

هنکي ياد آيا ٻارن جا اُهي پويان ٻچپن جا ڏينهن جڏهن ٻار هڪ پل لاءِ بہ هن ڪان پري رهڻ نہ چاهيندا هئا. اسڪول وڃڻ وقت جيستائين ڀاڪر پائي مميءَ کي ڀڀي نہ ڏيندا هئا تہ در ڪان ٻاهر ئي نہ نڪرندا هئا. منجهند جو روٽي بہ ماءُ جي هٿ سان ئي کائيندا هئا. جيڪو پهرين روٽي کائي اُٿندو هو، اُهو ماءُ کي چنبڙي پوندو هو، ”ممي، مون پهرين روٽي کاڌي، مون اڳ ڏني، مان پهريون۔ ۽ ٻئي مڏوءَ جي گود ۾ لِڪي ويندا هئا.“

روٽي کائي ليٽڻ تي ٻئي ٻار ٻنهين پاسن کان ليٽي پوندا هئا ۽ آکاٽي ٻڌايو چئي، سِر کائي ويندا هئا. هوءَ روز آکاڻيون ڪٿان آڻي؟ هوءَ پوءِ دنيا ڀر جا قصا ٻارن کي ٻڌائي سُمهاريندي هئي. جادوگر جا قصا، ڀڳت ڪنوررام جي جيون جون وارتائون، هيمون ڪالاڻيءَ جي شهادت، سوامي ليلاشاه جي مهانتا، سوامي ٽيئونرام جي ڀڳتي، ساڌو ٽي. ايل.

جي مٿي کي زور پيو ڏئي ته ڪڏهن ننڍڙن کي. هر هر پڇيس پيو، ”مما، هاڻي دوا مان بخار ڍرو اٿو يا نه؟“

ٻئي ڏينهن سونوءَ مونوءَ کي ناشتو ڪرائي اسڪول موڪلي ڇڏيو. ماءُ لاءِ پٽ ناهي هنکي ضد ڪري ٻارن وانگر ڪارايو. وري ٻنهين لاءِ روٽي ناهي. سڄو وقت هوءَ رسوئيءَ ۾ ڪم ڪندي رهي.

چوٿين ڏينهن تي مڌوُ ڪجهه نيڪ نظر آئي. بخار لهي ويو هوس پر ڪمزوري باقي هئس. سونوُ چئن ڏينهن کان ڪاليج ئي ڪونه ويئي. مونوءَ جي اسڪول مان اچڻ تي هوُ ماءُ کي نيڪ ڏسي اچي هن کي چنبڙيو، ”مما، توهان هاڻي نيڪ آهيو نه؟ مما ديدي ته پاڇيءَ ۾ لوڻ وجهڻ يلجي ويندي آهي، چانهه ۾ کنڊ ندارت.“ اِهو ٻڌي سونوُ هن تي اُلر ڪندي آئي.

۽ مما مزي جي ڳالهه ٻڌايانو، ”ديديءَ جا ڦلڪا جهڙو هندستان پاڪستان جو نقشو.“ اِن تي ته سونوُ ويلڻ کڻي اچي پنيان پيس. مونوُ ويچارا ڏيندو پڄندو ويو ۽ سونوُ هنجي پنيان آخر مونوُ ماءُ جي گود ۾ اچي لڪو. مڌوءَ ٻنهين کي کڻي پنهنجي هنج ۾ لڪايو.

اڄ هنکي احساس ٿيو ته وقت جي رفتار سان ٻار وڏا ضرور ٿيا آهن. باقي بدليو ڪجهه ڪونهين. ٻار هنکي اوترو ئي پيار تا ڪن، جيترو ننڍپڻ ۾ ڪندا هئا.

مڌوءَ واري واري سان ٻنهين جي پيشاني چمي، هنن کي ڀاڪر ۾ کڻي پريو. اڄ هنجي خوشيءَ جو پار نه هو.

ڏينهن گذرندا رهيا، سيارو اچي ويو، مڌوءَ کي صبح کان مٿو ڳرو پئي لڳو. هوءَ رضائي پائي ليٽي پئي، هنجي تڪليف وڌندي ويئي.

مونوءُ اسڪول مان آيو تہ مڌوءَ هن کي سڏ ڪري چيو، ”مونوءُ پٽ ! هڪ مٿي-سور جي گوري تہ آڻي ڏي.“ مونوءُ تہ پنهنجي اِسٽيريو سان ڳائڻ ۾ مشغول هو، ٻڌي اڻ-ٻڌي ڪري ڇڏيائين.

سونوءَ جي ڪاليج مان اچڻ تي جڏهن هن کي چانهہ ناشتو ٽيبل تي نہ مليو تہ هوءَ پير اُڇلائيندي ڌم ڌم ڪندي ماءُ جي ڪمري ۾ پهتي، رضائي ڇڪيندي چيائين، ”ممي، توهان هتي آرام سان سمهيا پيا آهيو، مون کي چانهہ بہ نٿا ڏيو.“

مڌوءَ ۾ نہ ڳالهائڻ جي همت هئي، نہ اُٿڻ جي طاقت ڪري سو ڪري ڇا؟ سونوءَ جان ڪٽي ماءُ جو هٿ پڪڙيو تہ بخار ۾ مچ ٻرندو ڏسي حيران ٿي ويئي. ”مما، توهان کي تہ مچ بخار لڳو پيو آهي، توهان ٻڌايو ڇو ڪين؟“

مونوءُ بہ ڊوڙندو آيو ۽ ماءُ کي بخار ۾ ڏسي ڊڄي ويو. هن محسوس ڪيو تہ ڪجهہ وقت اڳ مميءَ سڏ بہ ڪيو تہ هن اڻ-ٻڌي ڪري ڇڏي هئي، هن کي اِنجو پڇتاءُ ٿيڻ لڳو.

مونوءُ جهٽ ڊاڪٽر کي وٺي آيو، پريسڪرپشن مطابق دوائون اچي ويون ۽ سونو اُهي دوائون وقت بہ وقت مڌوءَ کي ڏيندي رهي. هر وقت ماءُ جي تيمارداريءَ ۾ حاضر رهي.

مونوءَ کان تہ راند روند بہ وسري ويئي. هوُ ڪڏهن ماءُ

چندرو- ”امان، اڄڪلهه ڇوڪرا ڇوڪرين برابر آهن پاڻ ڇوڪرين ماءُ پيءُ جي وڏيڪ شيوا ڪن ۽ ٻانهن ٻيلي ٿيون ٿين. ڏسو نه توهان جون به ته ٽي ڌيئر آهن، اُهي توهان کي ڪيڏيون نه منيون آهن.“

چانديءَ سندس ڌيئرن جو ذڪر ايندي چپ ٿي ويئي. پر نونهن کي نه سچو ڳيهه ڪارايائين، نه لڏون. نه دل سان ڪا شيوا ڪيائينس. يارهين ڏينهن ئي سنان ڪرائي رسوئي هن جي حوالي ڪري ڇڏيائين.

راڌا گريجيوئيٽ هئي ۽ اسٽئنو ٽائيپسٽ پڻ. ڪنواري ته هوءَ نوڪري به ڪندي هئي پر شاديءَ ڪانپوءِ ڇڏٽي ييس.

راڌا کي پيڪن جي ياد اچي ويئي. اکين مان ڳوڙها ريلا ڪري وهڻ لڳس. هن جي پيڪي گهر ته سڀ فارورڊ هئا. هن جي ماءُ پوٽن پوٽين ۾ فرق نه سمجهندي هئي. هنن کي برابر سمجهندي هئي. نوهرن کي به اِئين ڀائيندي هئي جڻ ڌيئر هجن.

چندرو ماءُ جو سڪيلڌو پٽ هو. جيڪر به ٽي ڀائر هجن هان ته چانديءَ واري وٿيءَ سان وڃي ڪڇ وقت هرهڪ وت رهي هان پر هاڻي ته راڌا لاءِ ڪا واهه ئي ڪونه هئي.

هنجي سس سڄو ڏينهن نونهن جون ويڪون پٽي ڪڍندي هئي ۽ ڪلاڪن جا ڪلاڪ پاڙي وارين سان وڃي ڪچهريون ڪندي هئي.

راڌا گهر، ٻار، پتي ۽ سس سيني جي شيوا ڪئي

نئون دؤر

”امان واڌايون هجنوَ گهر ۾ لڇمي آئي آهيَ.“

نرس جا اِهي اکر ڪنن ۾ جڻ زهر اوتي ويا. چانديءَ جو بدن ڪنبارجي ويو. هوءَ ٻئي هٿ مٿي تي رکي روئڻ لڳي، ”هاءِ ڀڳوان ڌيءَ ڇو ڏني، ڪُل ته تريو ڪين.“

چاندي چانديءَ جي ڪلدارن جي جيڪا ڳنڍ ٻڌي آئي هئي، چوڙي نه سگهي. ڊاڪٽر، نرس يا نوڪرن کي خرچي ڌيءُ ڄمڻ تي نه، صرف پٽ ڄمڻ تي ئي ملندي آهي.

راڌا ڏنو ته سس جو ٻوٿ سُڄيل هو. منهن تي جيڪا مرڪ ويم کان اڳ هئس، غائب ٿي وئي هئس. ٽي ڏينهن ته اسپتال ۾ هوءَ چپ رهي، پر جيئن ئي گهر آئي ته سڄي ڪاوڙ چندروءَ تي اچي ڪڍيائين.

ڇٺيءَ جي ڏينهن چندروءَ دوستن کي پارٽي ڪارائڻ جي پيشڪش ڪئي ته چاندي هيڪاري اچي ٽُڪي. چي- ”وڏو ٻورُ ڄڻيو اٿائين جو داوتون ڪندو. اڙي ڏئي هان کو پٽڙو ته مان ئي شهنايون وڄارايان هان.“

چندرو- ”پر ٻه امان اِها ڪا ڪنهنجي وس جي ڳالهه آهي جو پٽ ئي ڄڻيندو، ڌيءُ نه.“

چاندي- ”مون ته پنڊتن کان جاپ ڪرايا هئا، ڇيائون پٽ ئي ڄمندو. هِن جا ئي ڪرم خراب هوندا. لڇڻ ته سڀ پٽ جا هئس.“

بہ توهان کان نفرت ڪن ٿا ن نہ توهان تي ڪهڙو اثر ٿئي ٿو ان؟ پيو تہ توهان بہ ٽي ڏيڍ جڻيون آهن، ڇا اُهي توهان کي ڪوڙيون آهن؟''

مٿين سيني ڏيلن سان چانديِ سهمت تہ هئي پر تہ بہ پوتيءَ لاءِ هن جو من نہ پيو مڃي.

روپا جي جمنديِ ئي چندروءَ کي پرموشن مليِ ويو. چندروءَ کي پڪ ٿي ويئي تہ برابر نياڻيون لڇميءَ جو روپ ٿينديون آهن. خوشيءَ مان ماءُ کي چيائين، ''ڏٺو امان، مون کي روپا جائي ڪانپوءِ ڪيڏو نہ فائدو ٿيو آهي. پنج سَوَ روپيا هر مهني جو فائدو. چوندا آهن تہ ايشور جنم کان اڳ ئي هنجي ڀاڳ جو اِنتظام ڪري ڇڏيندو آهي. هيءَ بہ پنهنجو ڀاڳ پاڻ سان کڻي آئي آهي. سچ آهي تہ جنهن کي سواس ڏنو ڏئي، تنهن کي گراس بہ ڏئي ٿو.''

اهڙيءَ طرح ٻنهين ڇوڪرين جو لالن پالن چندرو تمام سٺي ڍنگ سان ۽ پيار سان ڪندو هو. پٽن جي هنکي تمنا ئي نہ رهي. ٻالڪيون بس ڏاڏيءَ جي پيار کان وانجهيل هيون، تہ بہ ڏاڏيِ جي دل جيتڻ جي ڪوشش ڪنديون رهنديون هيون.

ٻئي ٻالڪيون سٺن اسڪولن ۾ پڙهي تمام هوشيار ۽ لائق ثابت ٿيون.

وقت ويندي ويرم ئي نہ ٿِي. سونا ۽ روپا اڄ نينديون سيان وڏيون ٿي ويون.

ڪندي هئي. لڳ ته ڪچا هئس ۽ ويم ٽانپوءِ آرام به ڪونه مليس ته هوءَ ڪمزور ٿي ويئي ۽ هن کي بخار اچڻ لڳو.

چندرو راڌا جي بيمارِيءَ جي دوا ته ڪري ٿي سگهيو پر من جي بيمارِي ڪيئن وڃين؟

وقت ويو گذرندو. سونو به اچي ٽن سالن جي ٿي. هاڻي هوءَ اسڪول به وڃڻ لڳي ته چانديءَ کي پوٽي جي چاهه ٿي.

راڌا ورِي اُميد وارِي ٿي، پر شرم کان ٽي چار مهينا ته ڪنهن سان ڳالهه ئي ڪونه ڪيائين. جڏهن چندروءَ کي خبر پيئي ته هن راڌا جي سونوگرافي ڪرائي، جيئن ماءُ جي چئي پٽاندر پٽ ئي ٿي سگهي. سونوگرافِيءَ مهل به راڌا سان گڏ چانديءَ کي ئي موڪليو ويو. سونوگرافيءَ ۾ ڇوڪرِيءَ جائي لڇڻ ڏسڻ ۾ آيا ته چانديءَ جا ته ٻه ٻه ويا ڇهه ٻه. هوءَ ڊاڪٽر کي چوڻ لڳي ته هنجو ڪو علاج ڪر، ڇو جو اسان کي ٻي ڇوڪرِي نه کپي. ڊاڪٽر سمجهايس، ”پهرين ڳالهه ته هاڻي دير پئجي ويئي آهي، ابارشن ۾ جان جو خطرو آهي. ٻيو ته پٽ ٿيڻ ۾ مرد تي ئي دارو مدار آهي. سائنسدانن اِهو ثابت ڪيو آهي. اِنڪري عورت جو اِن ۾ ڪو ڏوهه ڪونه آهي.“

گهر اچي چانڊِي چندروءَ سان بحث ۾ اچي پئي. چندروءَ چيو، ”امان، توهان ڇوڪرين مان ناراض ڇوٿا ٿيو؟ ڏِيءَ ته مونکي جمندِي نه؟ توهان تي ڪهڙو بار پوندو؟ پا! توهان به ته ڪنهنجي ڏيءَ ئي آهيو. جيڪر توهانجا ماءُ پيءُ

جو ڪم پنهنجي هٿ سان ڪندي هئي. ڏاڏيءَ کان هر وقت پئي پڇندي هئي، ''امان ڪا تڪليف ته ڪونه اٿوَ؟''

شام جو اسپتال مان موٽڻ مهل موسميءَ جو جوس ڪيائي ايندي هئي ۽ ڏاڏيءَ کي هٿن سان اچي پيئاريندي هئي.

ڏاڏيءَ کي احساس ٿيو ته پوٽو به شايد منهنجي ايڏي سار نه اچي لهي ها، نه شيوا ڪري ها جيڏي پوٽي ٿي ڪري.

ڏاڏيءَ لاءِ نرس به رکي ويئي هئي، پر رات جي وقت سونائي ڏاڏيءَ جي ڏاڍي سنڀال ڪندي هئي. هنجي رات جي ننڊ پڻ ڦٽندي هئي پر چوندا آهن ته پريم ۾ سڀ جائز آهي.

ڏيڍ مهني کانپوءِ ڏاڏيءَ جو پٽو کليو. سونا ٻارن جيان ڏاڏيءَ کي آهستي آهستي پنڌ ڪرائيندي هئي. اِن ڪم ۾ هوءَ بلڪل خفا نه ٿيندي هئي ۽ هڪ ڏينهن اهڙو آيو جو ڏاڏي جهڙي هئي. تهڙي جاني ٿي ويئي.

هاڻي ڏاڏيءَ پوٽيءَ جو پريم ڏسڻ وٽان هو. ڏاڏي تر مان تر سونا روپا کي پنهنجي هٿن سان کارائيندي هئي ۽ نري پوندي هئي.

روپا کي ڪليڪٽر ٿيڻ تي هن کي شاهي بنگلو مليو. ڪار ۽ نوڪر چاڪر مليا. هاڻي سڀ وڏي بنگلي ۾ شفت ٿي ويا.

سوين ماڻهن روز روپا وٽ ڪا نه ڪا فرياد کڻي ايندا هئا. ڏاڏي اُنهن ماڻهن جي سفارش ڪندي هئي. روپا به

سونا سِوِل سرجن ٿِي ويئي ۽ روپا ڪليڪٽر. هڪ ڏينهن اڌ رات جو جڏهن ڏاڏي سنان ڪرڻ ۾ ويئي ته پاڻيءَ تي ترڪڻ تي هن جو پير ترڪي پيو. جوءَ ڏڌ وڃي ڪري. هن جي ٻنهن مان رڙ نڪري ويئي - ”اڙي مري ويس، گهوڙا ڙي ظلم ٿي ويو.“

سونا روپا ته ڏاڏي جي ڪمري ۾ ئي سمهنديون هيون هڪدم جاڳي پيون. ڏاڏيءَ کي ڪريل ڏسي گهبرائجي ويون. هن کي کڻي آڻي پلنگ تي ليٽايائون پر ڏاڏيءَ جي رڙ هيٺ رڙ مٿي پئي پوي.

سونا جاچ ڪري ڏٺو ته سمجهي ويئي ته امان جي ٽنگ جي هڏي ڀڄي پيئي آهي. بس پوءِ ته هن ڊاڪٽري پينترا هڻڻ شروع ڪري ڇڏيا. جلد اسپتال مان ايمبولنس گهرائي اُن ۾ ڏاڏيءَ کي اسپتال وٺي ويا. ڊاڪٽرن ايڪسري ڪري پٽو چاڙهي ڇڏيو. ٻن ٽن ڏينهن کانپوءِ امان کي گهر کڻائي آيا.

اِن وچ ۾ امان کي جاڻ پئي ته سونا هنجي پوٽي وڏي ڊاڪٽر آهي ۽ هن جي ڪري ئي اسپتال ۾ سڀ ڊاڪٽر هن کي امان امان ڪري پيا ڪونين ۽ هر هر ڏسڻ پيا اچن، پريم سان پيا ڳالهائين. نرسون به وقت سِر دوا ڏيئي حال چال پيون معلوم ڪن.

گهر ۾ به سونا ڏاڏيءَ جي تيمارداري تمام پنهنجائپ سان پئي ڪندي هئي. هٿ سان دوا ۽ گوريون ڏيڻ، سوُر وڌڻ تي سيون هڻڻ، رات جو ننڊ نه اچڻ تي ننڊ جي دوا ڏيڻ

اِنسانيت جي راهه

اج ڪرمونءَ جي پٽ جي شادي آهي. ٽن ڏينهن کان شادمانا ٿي رهيا آهن. راڌاڻو وبهي ويا آهن، مناين جي خوشبوءِ سان واتاورڻ تربتر لڳو پيو آهي. شرنايون پنهنجي سُريلن سُرن سان سيني جي ڪنن ۾ مذر سُر آلاپي رهيون آهن. ڪيترن ڏينهن کان ٿي شاديءَ جي تياري ڪجي، تڏهن اچي ٿو هيءُ ڏينهن ڏسڻ نصيب ٿئي.

ڪرمونءَ جو سچو نالو ڪرمچند. هن شاديءَ ۾ صرف ڪرمچند ئي مشغول نہ آهي، هن جا ٿي دوست پڻ هن سان اوترا ئي پاڳي پائي آهن.

”گهوت جي گهوڙيءَ تي چڙهڻ جي ويل ٿي وئي آهي.“ بلوُ چوندو آيو، جڻ ڪرمونءَ کي سُجاڳ ڪندو آيو. هن جو چهرو پگهر سان تَر هو.

”پر بہ بلو تون اچين ڪٿان پيو؟ تڪلءِ تڪڙ ۾ پيو لڳين؟“

”پلجي وئين يار، گهوڙيءَ، بئنڊ ۽ بتين جو بندوبست ڏسڻ ويو هوس، ڏس ذر تي گهوڙي بيٺي اٿئي.“

بلوُ آهي سردار بلونت سنگهہ، ڪرمچند جو لنگوٽيو يار! آهي تہ سردار پر دل جو ڪشادو.

اجا اِهي ڳالهيون پئي ٿيون تہ نوُرو بہ اچي سهڙيو. جي مالهائن ۽ گلن جو بندوبست ڪري پيو اچان ۽ سپاٽي جي دعوت جو بہ سمورو بندوبست ٿي ويو آهي. نوُرو آهي ڪرمونءَ

ڏاڏيءَ جي عزت رکندي هئي ۽ جيئرو تي سڳهندو هوس، غريبن جي مدد ۽ ڏکين جا ڏک دور ڪندي هئي، اُنهن کي نياءُ ڏياريندي هئي، اِن تي هن کي دعائون ملنديون هيون.

پوٽين کي خوشي هئي ته هنن ڏاڏيءَ جو من جيتي هن جو پيار حاصل ڪري ورتو هو.

هاڻي ته گهڻيئي مائٽيون ڇوڪرين لاءِ اچڻ لڳيون. پر ڇوڪرا ڏاڏي ڀريل ڏسندي هئي. چوندي ”هو باندر ڪندو منهنجي سونءَ سان شادي؟ اڙي منهن ڏنو اٿائين آرسيءَ ۾.“

”ڦلاڻو ته روپا جي جتيءَ جي برابري به نٿو ڪري سگهي.“

هاڻي پوٽيون هن کي پوٽن کان به وڌيڪ منيون هيون.

هڪ ڏينهن سونا ڏاڏيءَ کي چيڙيندي چيو، ”امان، هاڻي اسين ٻڌايو ڪو پٽن کان گهٽ آهيون؟“

ڏاڏيءَ ٻنهي پوٽين کي ڀاڪر پريندي مٺي ڏيندي چيو، ”نه پٽ توهان ته منهنجا نهرا پٽ آهيو.“

اڄ ڏاڏي پراڻي روايتن کي ڇڏي نئين دور ۾ شامل ٿي ويئي هئي.

پنجين ڏينهن وري ڪرمونءَ جي گهر دعوت رکي ويئي. سڀ اهڙا خوش ٿيا جڻ ڪرمونءَ جي نه پر انهن جي پٽ جي شادي هجي.

اُن ڏينهن اتفاق سان ڪرمونءَ پاٽي اڇي ٽوپي، ٻلوءَ بسنتي رنگ جو صافو ته نوُري پاٽي ساوي رنگ جي پٽڪي ٻڌي. اهو ڏسي ڊيوڊ ٻلي ڇيو، ”يار توهان ٽنهين کي گڏ کٽي ڀيهارجي ته ائين پيو لڳي جڻ پارٽ جو ترنگو پيو لهرائي.“ اهو ٻڌي سڄيءَ محفل ۾ ٺهڪڙو مچي ويو.

ٻلوُ ڀانگڙا ڊانس ڪرڻ لڳو ته ڊيوڊ مٿريءَ سان بال ڊانس ڪرڻ جي جوش ۾ اچي ويو. نوُرو به لڄ مريادا ڇڏي بيگم ممتاز جو هٿ پڪڙي ڊانس لاءِ ڇڪڻ لڳس. سيٺي ڪرمونءَ کي به ميدان ۾ آڻي ڀيهاريو ته هن به ٻه چار ٺمڪا هڻي هنن جو ساٿ ڏنو.

مڙيوئي شادي سک سان ٿي نبري.

چار ئي هڪ ٻئي جي ڪم ۾ ٻانهن ٻيلي ٿي بيهي رهندا هئا. هنن جي وچ ۾ ذات پات جي ديوار هئي ئي ڪونه.

چئني جا گهر به ڀنڊيا پيا هئا. هڪ ڪنگهندو هو ته ٻيو پيو ونندو هو. هڪڙو ڇڪ ڏيندو هو ته ٻئي وري ٻيو پيو اُگهندو هو. ايڏو پيار ته سڳن ڀائرن ۾ به هن زماني ۾ به ملڻ مشڪل هو.

ٻلوءَ جي ويساکيءَ جو ڏڻ جڻ سيٺي جو ڏڻ هو. عيد صرف نوُري جي لاءِ ئي نه پر چئني لاءِ هئي. وڏو ڏينهن

جو ٻيو جگري دوست، نالو اٿس نُور محمد. مسلمان آهي پر پريم ۾ ڇا جي ذات، ڇا جي پات؟ گهر جي ميمبر جيان سڄو پريوار ڪرمونءَ جي پريوار سان ڳنڍيو پيو آهي.

تنهي ڪي محفل پوري نہ لڳي جو يار 'ڊي' اُتي هئو ئي ڪونہ. ڀلا 'ڊي' يعني ڏينهن. ڏينهن ڪانسواءِ ڪٿي بہ روشني ٿي آهي؟ اڃا سڀ 'ڊي' جي باري ۾ پڇن تہ 'ڊي' بہ اچي سهڙيو. ڊي جو پورو نالو ڊيوڊ آهي. هُو تہ فُل سوٽ ۾ بلڪل تيار ٿي آيو هو، گڏ مٺڙي بہ چڻ ڪنوار وانگر سهي سنيري آئي هئي. سڀ ڪرمونءَ کي ڀاڪر پائي هن کي پٽ جي ڏِک تي واڌايون ڏيڻ لڳا. مٽ مائٽ، يار دوست سڀ هنن ڇئني کي سڳا ڀائر ڀيا سمجهن. هڪ ٻئي جي دک ۾ دکي، سک ۾ سکي. ڪرمونءَ کي لڳو ئي ڪونہ تہ هن جي مٽان شاديءَ جو هيڏو وڏو بار آهي. يارن ۾ ڪم ورهائي هُو تہ بي اونو ٿي ويو هو.

شادي سک سان ٿي گذري تہ ٻئي ڏينهن دعوت نُوري وٽ رکي ويئي. ڪنوار سميت سڄو هلٽ هن جي گهر هليو. اُتي قوالين ۽ غزلن، گيتن جي محفل ۾ اڌ رات ٿي ويئي تہ خبر ئي ڪونہ پين.

ٽئين ڏينهن بلوءَ جي گهر پنجابي دعوت جو اِنتظام هو. پنجابي طعام کائي سڀ اهڙو خوش ٿيا جو بس نہ. وري ڀنگڙي جو زوردار پروگرام هليو. سڀ نچي ٿڪا تڏهن واپس گهر موٽيا.

چوٿين ڏينهن ڊيوڊ وٽ ڊنر ۽ بال ڊانس جو پروگرام رکيو ويو.

ٽان ڪنهن پٺي هليو. چارئي دوست در بند ڪري ويهي رهيا. ڪجهه ڏينهن جي نفرت ڪانپوءِ هو هڪ ٻئي جي ڳڻن کي ياد ڪري ڳڌجڻ جا وجهه ڳولهڻ لڳا. پيا دک سک جي ڳالهه اورين ڪنهن سان؟ اندر ۾ اڌما اٿڻ لڳن.

نُوري کي دوستيءَ اڳيان پنهنجي اڳواڻي سٺي نه لڳي. هن سيني کي سمجهائڻ جي ڪوشش ڪندي چيو، ”اسان سڀ هڪ آهيون، اسان کي هر ڌرم جو آدر ڪرڻ کپي ۽ پريم سان ميلاپ سان رهي هڪ ٻئي سان ڀائيچارو وڌائڻ کپي. اِهائي اِنسانيت جي راهه آهي.“

اهڙن ويچارن سان هڪ ٻئي جي نفرت ڌوپي ويئي. اِنساني ويچارن جڻ دليلن تي ٿڌو چندو هڻي ماڻهن جي دل مان ڪروڌ پڇائي ڪڍيو.

هڪ سال گذري ويو. چارئي دوست چڙ چڙ ٽابڙو تي پٺي گهميا. پاڻ کي ويڳاڻو پيا سمجهن. هن سال جيڪي ڏڻ آيا، سي سُڪائي ويا. هاڻي ڏياريِ آئي آهي ته ڪنهنجي من ۾ خوشي ئي ڪونهي.

ڏياريءَ جو ڏينهن هو ۽ سيني ڏنو ته ڊاڪٽر گوپالداس ڪار مان لهي تڪڙن قدمن سان ڪرموءَ جي گهر ڏانهن وڌيو. تنهي دوستن ڏٺو ۽ هنن جي منهن تي هوائون ڊوڙڻ لڳيون. دل ۾ چيائون، ”ڇا ڪرمون بيمار آهي؟ ۽ اسان کي خبر ئي ڪونهي. دک اڪيلو ئي ويٺو سهي، اسان سان دک ٻه نه اوريو اٿائين.“

ڏيوڊ کان پهرين ٻين کي ياد رهندو هو. ٻنا ڏڻ ٿي هنن ڇٽني جي ڏياري هوندي هئي. جو سڀ هڪ ٻئي جي دل رکڻ ۽ خوشي ڏيڻ جي تهيدل سان ڪوشش ڪندا هئا.

وڻ وڻ جي ڪاني ۽ وانگر چارئي هڪ پاڙي ۾ ڪڏهن ۽ ڪيئن اچي گڏيا هئا، ڪنهن کي ياد ڪونهي. گڏ کائڻ پيئڻ، اُٿڻ وِهڻ ۽ هڪ ٻئي جي خوشيءَ ۽ غم جو خيال رکڻ هنن جي جڻ عادت ۾ شمار ٿي ويو هو.

چوندا آهن تہ ايڪتا ۾ وڏي شڪتي ٿيندي آهي. ٻہ چار سال تہ سِڪ صحبت ۾ گذري وين. پر هڪ ڏينهن ڪنهن ڦوُٽ ڦهلائڻ لاءِ پوڄا جي جاءِ تي پٿر اُڇلائي مذهب جي نالي تي ڪيچڙ اُڇلائڻ جي ڪوشش ڪئي.

اِها ڳالهہ ٻڌي جڏهن چارئي گڏيا تہ ڪرمونءَ جي منهن مان نڪري ويو، ”ڏسو تہ هاڻي پوڄا جي جاين کي بہ نٿا بخشين، ضرور هيءُ ڪم ڪنهن وِڌرميءَ جو هوندو، جيڪو مذهب جي نالي تي جهڳڙا ٿو ڪرائڻ چاهي.“

اِهو ٻڌندي ئي تنهين جو منهن لهي ويو. هنن کي لڳو جڻ ڪرمون هنن تي تُهمت لڳائي رهيو آهي. جڻ اِهو ڪم ڪو هنن ئي ڪيو هجي. هو چپ چاپ اُٿي هليا ويا.

هن حادثي وڏي ڪٽي وڻ ڪيو. مذهبي ماڻهن جا ميڙ ٿيڻ لڳا. هنن ۾ ڌرم جي نالي تي فرقيوار ويچارن اچي گهر ڪيو. هڪ ٻئي کان نفرت ڪرڻ لڳا.

فيصلي لاءِ نوُري کي اڳوان بڻايو ويو ۽ هن جا ڪن پرڻ لاءِ ماڻهن جا ميڙ اچڻ لڳا. انڪري هوُ تنهين دوستن

جيسس کي پرارٿنا ڪيائون. ڏسون ته ڪهڙي طاقت تي اسانجي يار کي اسان کان جدا ڪري؟''

ايمبولينس گهرائي ڪرمونءَ کي اسپتال کڻائي ويا. ڊاڪٽر خون تپاسڻ ۾ لڳي ويو. نُوري جو خون ميچ ڪري ويو ۽ ڪرمونءَ کي خون جون ٻه بوتلون چاڙهيون ويون ۽ آڪسيجن ڏني ويئي ته ٻه ڪرمون کي هوش اچڻ ۾ انيتاليهه ڪلاڪ لڳا.

هوڏانهن ٻلو ۽ ڊيوڊ ديوتائن کي دعائون ڪري اچي اسپتال ۾ حاضر ٿيا.

ڪرمونءَ کي ڪجھ ڏينهن اسپتال ۾ ئي رهڻو پيو. سيني جي شيوائن سان ڪرمون نيڪ ٿي گهر آيو. اجوڪو ڏينهن ئي جڻ ڏياريءَ جو ڏڻ هو. ڪرمونءَ جي گهر ۾ اهڙي رهه چهه متي پئي هئي جو سڀ خوشيءَ ۾ نڇي ماپيا.

اُن وقت ريڊئي تي بيوس جي هيءَ ڪوِتا پئي آئي:

''تنگ مذهب ۾ نه ماپون، قوميت ۾ جاءِ ڏي؛
يائپيءَ، اِنسانيت، روحانيت ۾ جاءِ ڏي؛
چڙ دئيءَ جي ديد ميري، تون ٻه رهه مان پيي رهان.''

هوڏانهن نُورو گهوڙو نهي ڪرمونءَ جي پوٽي کي پنيءَ تي چاڙهي پيو گهمائي ته بار هڪ سُر ۾ ڳائڻ لڳا:

چڙهي گهميس چڙهي گهميس چندن ڦتاڪو جيئي منهنجو ڪاڪو؛
ڪاڪو وينو ماڙيءَ تي ڳل هٽانس ڏاڙهيءَ تي.

اِهو نظارو ڏسي ڪرمونءَ سميت سڀ ٺهڪ ڏيئي کلڻ لڳا.

پر من اِن جو جواب ڏيئي ڇڏيو، ”برابر اسين آهيون به دوستيءَ جي قابل ڪونه.“

. ڊاڪٽر تپاس ڪري ٻاهر نڪتو نه سيني اچي ورايس، چي- ”ڊاڪٽر صاحب ! ڪرمونءَ کي ڇا ٿيو آهي؟ جلد ٻڌايو.“ ڊاڪٽر منهن ملول ڪري چيو، ”مريض جي دل تي صدمو رسيو آهي، مريض جي حالت تمام نازڪ آهي، روڳ ڪافي پراڻو ٿو لڳي.“

تنهي جي اکين ۾ پڇتاءَ جا ڳوڙها ڳڙي آيا. چوڻ لڳا، ”ڊاڪٽر صاحب ! اسان ٽيئي ئي آهيون هنجي بيماريءَ جا ذميوار. اسان ڌرم جي نالي تي نفرت ۽ تنگدليءَ کي جاءِ ڏيئي دوستيءَ تي داغ لڳايو آهي. هاڻي اسانکي اسانجو يار نيڪ ڪري ڏيو. ڊاڪٽر اسان تي مهر ڪيو.“

ڊاڪٽر: ”مريض جي حالت نيڪ نه آهي، توهان پهرين اِطلاح چونه ڏنو؟“

بلوُ ڳوڙها ڳاڙي چوڻ لڳو، ”ڊاڪٽر جيترو به پئسو ۽ دوائن جو خرچ اچي، مون کان وٺو پر منهنجي يار کي بچايو. مان گردواري ۾ سچي پاتشاه گرو نانڪ کان منهنجي يار لاءِ شفا ٿو گهرڻ وڃان.“

نوُرو ليلائي چوڻ لڳو، ”ڊاڪٽر، منهنجي رڳن ۾ جيترو خون آهي، سڀ هن کي ڪڍي چاڙهيو، پر ڪنهن به قيمت تي منهنجو يار بچڻ کپي، مان الله تاله کي دعا ڪندس ته منهنجو يار مونکي موٽائي ڏئي.“

ديوڊ چيو، ”ڊاڪٽر مان هينئر وڃي ٿو گرجا گهر ۾

لڳو. ڳچ وقت رات ڏسڻ ڪانپوءِ به جڏهن ڪجهه نظر نه آيو ته هن سامان ڪڍايو ۽ ٽيڪسيءَ ۾ چڙهي گهر پهتي.

هن کي پڪ هئي ته سڀ گهر وارا هن جو بيصبريءَ سان اِنتظار ڪري رهيا هوندا ۽ درتي ئي هن جي آجيان ڪندا پر در به بند هئو.

تڏهن هن کي پڪ ٿي ويئي ته ڪا نه ڪا مجبوري اچي پئي هوندي نه ته موڪل ڏينهن به هوتو ڇونه اچي هان؟ هن جي دل ڌڪ ڌڪ ڪرڻ لڳي. امان کي ساهه جي تڪليف آهي ۽ ڪڏهن ڪڏهن ڪنگهه جو اهڙو دورو پوندو اٿس، جو اڌ مئي ٿي ويندي آهي. بابا به پيرسن آهن. بيڊاپو خود هڪ مرض آهي، لڇمي من ئي من ۾ ڀڳوان کي وينتي ڪرڻ لڳي، ”ڀڳوان، سڀ سک ڪجانءِ.“

لڇميءَ سامان گيٽ وٽ ڇڏي ڏنو ۽ در کي هلڪو ڌڪو ڏنو ته در کلي آيو.

امان پنهنجي پلنگ تي ليٽي پيئي هئي، تمام ضئيف ٿي ويئي هئي. هن ليٽيل ماءُ کي پاڪر ۾ ڪٺي پريو، امان چرڪ ڀري اُٿي ۽ هٿوراڙيون هٿي چشمون ڳولهڻ لڳي، جيڪ شروقت هن جي وهاڻي جي ڀر ۾ پيو هوندو آهي. پوءِ پائي ڇنائي لڇميءَ کي ڏسڻ کانپوءِ هن کي سڃاڻندي چيائين، ”تون آهين، نظر ڪمزور ٿي ويئي آهي، ڊاڪٽر چشمو مٽائڻ جي صلاح ڏني آهي، اِنڪري ڪنهن کي سڃاڻي نٿي سگهان.“

پرائو گهر

ڳاڏيءَ جي ڇُڪ ڇُڪ سان ڳڏ هن جي دل ڇڪ ڇڪ جو راڳ آلاپي رهي هئي.

پرڻيل ڌيءُ کي پيڪي گهر وڃڻ ۾ اندر ۾ جيڪا خوشي ۽ ڇوڄ ٿو پيدا ٿئي اُن جو احساس اُهوئي ڇوڪر ڪري ٿي سگهي، جيڪا شاديءَ کانپوءِ پيڪي گهر گهمڻ ويندي هجي.

لڇمي شاديءَ کان پوءِ هڪ دفعو پيڪي ٿي آئي آهي. هاڻي ڪجھ وقت کان پوءِ ٻيو دفعو پيڪي وڃي رهي آهي.

لڇميءَ آرتوار جو ڏينهن ئي نيڪ سمجهيو جيئن پاڻس اسٽيشن تي وٺڻ اچي سگهي. هن پاءُ کي فون ڪري ڇڏيو هو ۽ هاڻ ڳاڏيءَ ۾ ويٺي سيني سان ڳڏجڻ جي ڪلپنا ڪري ڳد ڳد ٿي رهي هئي.

هن کي وشواس هو ته اِسٽيشن تي هوتو هن کي وٺڻ ضرور ايندو. ٿي ٿو سگهي ته ڳيتا پايي به پاڻ نه روڪي سگهي ۽ هلي اچي. بابا به پاڻ ڪيئن رهي سگهندا لکڻ نک نک ڪندا هلي ايندا.

اِهو سوچي هوءَ خوشيءَ ۾ پرجي ويئي ۽ اِن ڪلپنا ۾ ئي هن جو وقت ڳذري ويو.

اِسٽيشن اچڻ تي هن ڳهري نظر پليٽفارم تي ڊوڙائي پر ڪنهن کي وٺڻ نه اچڻ تي هن کي تمام عجب

ٿي پوندي، اِنڪري ٻاهر ٿي پيا گهمندا آهن. پوءِ جڏهن روٽي ۽ جو وقت ٿيندو، اُتي ته اچي حاضر ٿيندا آهن.“

لڇمي اِهي اکر ٻڌي سُن ٿي پٺتي ويٺي. وڏن جي لاءِ جيڪا عزت ۽ مريادا هُئڻ کپي؛ گيتا جي اکرن ۾ ڪٿي ڳولهيندي به نٿي ملي.

لڇميءَ جي دل تي ڄڻ پاري چپ ڪري. ڪهڙي نه ڇوڄ مان هوءَ خوش خوش آئي هئي ۽ هن جي اِها آجيان ٿي آهي؟ هن جي اکين ۾ ڳوڙها تري آيا، جن کي پاسيرو ڪرڻ لاءِ هوءَ ٻاهر ورانڊي ۾ نڪري آئي. ڏسي ته بابا وائڙن وانگر ڪرسيءَ تي ويٺا آهن، هنن جي مُک تي بيزاري ۽ نراشا جو راڄ لڳو پيو آهي. منهن پيلو ڄڻ هڏ هاري پيئي اٿن. اکين ۾ آشا جو ڪوبه ترورو ڪونه اٿن، جيون جي رنگن جا سڀ رنگ ڄڻ هوا ٿي ويا اٿن.

لڇمي روئندي پيءُ کي ڀاڪر ۾ ڪٽي پيريو. بابا جي ڀاڪر ۾ ڄڻ ڌيءَ سان گڏجڻ جي ڪا خوشي ٿي نه هئي. ڳهڪيل گلي سان لڇميءَ چيو، ”ڪيئن بابا ٺيڪ آهيو؟“

بابا مُئل آواز ۾ چيو، ”هاڻي ٻڍاپي ۾ ڇا ٺيڪ ٿبو، هاڻي ته هلڻ جي ويل آهي، ڏينهن پيا ڳڻيون.“

پر به توهان ايتري دير هڏا ڪٿي؟

بابا کيسي مان گوريون ۽ دوائون ڪڍندي چيو، ”تنهنجي ماءُ لاءِ دوائون وٺڻ ويو هوس. مان ته هاڻي گهٽو هلي به نٿو سگهان، پر تن جي بيماريءَ جو خيال ته ڪرڻو آهي.“

پوءِ وري پاڪر پائڻ لاءِ ٻانهون ڊگهيري لڇميءَ کي ڇاتيءَ سان ڪٺي لڳايائين. لڇمي ماءُ جي ڇاتيءَ سان لڳي پاڻ کي ننڍي ٻالڪي محسوس ڪرڻ لڳي.

لڇمي زندگيءَ جا گهڻا ئي سال ماءُ پيءُ سان رهي آهي، اُنڪري هن جو ماءُ پيءُ ۾ ۽ ماءُ پيءُ جو هن ۾ موهه پوڻ سپاويڪ آهي.

لڇميءَ سمجهيو ته آواز ٻڌي هوتو ۽ گيتا ضرور ڪمري ۾ گهڙي ايندا پر ڪجهه وقت تائين جڏهن ڪير به ڪمري ۾ ڪونه آيو ته لڇمي پاڻ کي نه روڪي سگهي ۽ ڀاءُ جي ڪمري ۾ هلي ويئي، جتي هوتو سندس ٻئي ٻار ٽي. وي. ڏسي رهيا هئا. ڀاڻس ٽي. وي. تان بنا نظر هٽائيندي چيو، ”سائين پهچي ويا؟“ ٻارن به ٿڌي نوڙ مان ”هلو“ ڪئي. لڇميءَ جي اچڻ جو اُتساهه جڻ ٿڌو ٿي ويو. اچڻ جي جيتري خوشيءَ ۽ ڪلپنائون هن من ۾ سهيڙيون هيون، هوا ٿي اُڏي ويس.

هوءَ ڪمري کان ٻاهر نڪري آئي ۽ رسوئيءَ ڏانهن نهاريو، جتي گيتا اٽو پيئي ڳوهي. ڏيان اتي ۾ ئي رکندي چيائين، ”اچي ويا ديدي؟“ ها ڪندي لڇميءَ ڪيس پٺيان ئي پاڪر ۾ ڪٺي پريو پر گيتا ۾ گرم جوشيءَ جو احساس نه ڏسي لڇمي هن کان الڳ ٿي ويئي. هن مٽ مان پاڻي پري پيتو ۽ گيتا کان پڇيائين، ”چو ڀلا، بابا ڏسڻ ۾ نٿا اچن؟“

گيتا رکي نوع مان چيو، ”هنن کي ڪا گهر ۾ وڃڻ جي بندش آهي ڇا؟ گهر ۾ ويندا ته ڪونه ڪجهه ته ڪرڻ

لڇميءَ ماءُ کان پڇيو، ”امان ڇو وارن کي ڪنگهي ڪونہ ڪئي اٿئي ڇا؟“

امان وراڻيو، ”ڇا ڪيان، ٻانهن ۾ سور آهي، ٻانهون مٿي کڻي ڪنگهي نٿي ڪري سگهان. ڪڏهن ڪڏهن پاسي واري اچي ڪنگهي ڪندي آهي نہ تہ سک. مٿو بہ مهينن ۾ ڌئان، مٿو نيوڙي ڌوئي نٿي سگهان.“

ايترو چوڻ ۾ ئي امان ٿڪجي لڳي. هنجي بيزاري ۽ لاچاري ڏسي لڇميءَ جون اکيون ڳوڙهن سان ڀُر ٿي آيون. اِهو تہ ڇيو تہ ٻڍاپو آهي پر ٻڍاپو تہ سڀني جو ايندو. پوءِ اڄ جي جوان ٿهي ڇونہ ٿي سمجهي تہ هنن جو وڏن ڏانهن ڪجھ فرض بہ آهي. ڇو جو اولاد تہ هِن ئي عمر ۾ سار سنڀال لاءِ جڻجي ٿو. ماءُ پيءُ بہ ٻار کي هڪ ڏينهن کان نپائي وڏو ٿا ڪن. اهڙو ئي وهنوار اُنهن جا ٻار بہ جيڪر هنن سان ڪندا پوءِ ڪيئن زمانو هلندو؟

ٻئي ڏينهن لڇميءَ ماءُ جو مٿو ڪرسيءَ تي وِهاري پنئين پاسي ليٽائي ڌوتو. ڇڱيءَ طرح ٿوال سان وار اُگهي سُڪڻ تي تيل لڳايو ۽ وار لسا ڪري چوٽي ڪيائين تہ ماءُ جي من مان آسيسون پيون نڪرن. چادر لاءِ چوڻ تي امان چيو تہ ڪير چادر مٿي ئي نٿو. جڏهن ڇوان تہ اڄ ڌوئڻ وجهان، اُن ڏينهن چوندا اڄ ڌوٻياڻيءَ لاءِ گهڻا ڪپڙا آهن. ڪڏهن ڌوٻياڻي ئي ڪونہ اچي. لڇميءَ چادر لاهي صابڻ ۾ وجهِ وڌي ۽ ٻِي اچِي مٿائي پلنگ تي وڇائي ڇڏي.

لڇميءَ کي لڳو ڄڻ گهر کي جنهن کي سرڳ جهڙو ڇڏي وئي هئس، اُنجو ڪک به انس ڪٿي ۾ نه رهيو آهي. هيترو جلد ڪيئن ماحول مٽجي ويو؟ سيني جون دليون ڄڻ اندران ڪاڏيون پيون هيون.

لڇميءَ سوچيو ڪيڏو جلد گهر جو نقشو مٽجي ويو آهي. بابا جو وجود ڄڻ ختم ٿي ويو آهي. لڇميءَ کي ڏسي دک ٿيو ته ڪيئن نه هن جي گهر مان ويندي ئي هن کي کير جي مک وانگر ڪڍي ڦٽي ڪري ڇڏيو ويو آهي.

هوتوءَ گيتا کي چانهه بسڪيٽ آڻڻ لاءِ چيو ته گيتا رسوئيءَ مان ئي ورائيو، ”بارهان ٿي چڪا آهن، روٽيءَ جو ٽائيم اچي ٿيو آهي، بس اِجها ٿي روٽي تيار ٿئي.“

هوتو لڇميءَ جو منهن ڏسڻ لڳو ته لڇميءَ چانهه لاءِ منع ڪري ڇڏيس.

بابا لڇميءَ جو سامان کڻي آئي پنهنجي ڪمري ۾ رکيو. ڪمرو اڳ ئي ننڍو هو پر سامان نه اُتي ئي رکڻو هو.

اينتري دير تائين امان پنهنجي پلنگ تي ئي سمهي پيئي هئي. هن ۾ اُٿڻ وِهڻ جي شڪتي ڄڻ ختم ٿي ويئي هئي. وار سڀ اڇا ٿي ويا هئس ۽ بينترتيب ۽ رکا لڳا پيا هئس. ڳلي جون هڏيون اينتري قدر ماس ڇڏي چڪيون هيس جو ڳڻي پيون سگهجن.

بستري تي چادر ايڏي ميري ٿي چڪي هئس جو وِهڻ تي دل ئي نه پئي ٿئي.

۽ همدرديءَ چٽي، مر ڳوٺي مرڻ جون دعائون پيون ٿين. امان بابا جي بيبسي، مجبوري ۽ لاچاري ڏسي لڇميءَ جو اندر زماني جي روش کي ڌڪارڻ لڳو.

امان کان پڇڻ تي، ”امان تون هل مون سان مان تنهنجي سني شيوا ڪنديس.“

امان جهٽ وراڻيو، ”نه نه بابا، مان ته هتي ئي مرندس پنهنجي پٽن جي ڪلهن تي ئي وڃان، بس اِهائي آس آهي.“

رات جو امان کي کنگهه جو اهڙو دورو پيو جو ساهه منجهڻ لڳس. بابا اُٿي هن کي دوا ڏني ۽ سهارو ڏيئي سمهان جاءِ تائين وٺي ويس. پر هوتوءَ ۽ گيتا مان ڪير به پنهنجي ڪمري مان هنجي حالت پڇڻ نه آيو.

واهه ڙي زمانا. سڄي ڪالونيءَ ۾ گيتا اِنڪري واهه واهه پئي لُٽي جو هوءَ گڏيل ڪٽنب ۾ ٿي رهي. سڀ چون اڄ جي زماني ۾ ڪير ٿو سس سهري جي شيوا ڪري؟ پر ڪنهن اچي ڪونه ڏٺو آهي ته هنن پيرسنن جي هت ڪهڙي حالت آهي؟

هوتو چوي ته جڏهن هيءُ بيمار ٿيندا آهن ته مان رت-سَت هڪ ڪري هنن جي شيوا ۾ لڳي ويندو آهيان، ڊاڪٽرن جي لائين لڳائي ڇڏيندو آهيان.

لڇميءَ کي ياد آيو ته هوتوءَ کي جوانيءَ ۾ به هرسال ٽائيفائيڊ ٿيندي هئي ۽ امڙ هن لاءِ ڏينهن رات هڪ ڪري ڇڏيندي هئي.

ڪجھ وقت ڪانپوءِ جڳ اماں کي ياد آيو، ”ڇو تون هن دفعي اڪيلي ئي آئي آهين؟“

لڇميءَ وارڻيو، ”هي ٿوئر تي ويا آهن، پوءِ مون کي وٺڻ ايندا.“

ڪجھ ڏينهن ڪان پوءِ لڇميءَ پيءُ کان پڇيو، ”بابا توهان هت خوش آهيو؟ نہ تہ ڪجھ ڏينهن مون سان گڏ هلي هلو. اڄڪلهہ پٽ ۽ ڌيءُ ۾ ڪو فرق نہ رهيو آهي. اِنڪري نياڻيءَ جي گھر جو سوچي اُن وٽ نہ وڃڻ جو سوچ نيڪ نہ آهي. ٿورا ڏينهن هوا پاڻي مٽڻ سان نيڪ رهندو.“

بابا وراڻيو، ”نہ بابا، مان ٿو نياڻيءَ جي در تي هلان. سڄي عمر اهڙو ڪم ڪونہ ڪيم هاڻي برادريءَ ۾ بدنامي ڪرائيندس ڇا؟“

”پلا بابا ڪجھ ڏينهن تہ ٻئي هليا هلو، مان توهان جو سٺي ڊاڪٽر کان علاج ڪرائيندس. توهان کي بہ پيٽ جي تڪليف آهي ۽ هت ڪوبہ فائدو نٿو ٿئيو تہ ڇونہ ٿا اُتي، هلي علاج ڪرايو.“

بابا نراسائيءَ جي نوع ۾ چيو، ”هاڻي ڇا ٿيندو علاج، هاڻي تہ مٽي وڃي ئي علاج ٿيندو. تنهنجي ماءُ جي ڪري اٽڪيو پيو آهيان، تنهنجي ماءُ هيڏانهن هوڏانهن ٿئي تہ مان بہ ڪٿي نڪرڻ جهڙو ٿيان. هن کي هھڙي حالت ۾ ڇڏي ڪٿي نڪري نٿو سگھان.“

لڇميءَ جي دل هاهاڪار ڪرڻ لڳي. بيمار لاءِ علاج

پاسي نراشا جو راڄ هو. هن جو ساهه منجهڻ لڳو، راتين جي ننڊ غائب ٿي ويس. انهن ڏينهن ۾ پيڪن جي سِڪ لهي ويس. هن سامان سميٽيو ۽ پوئتي موٽڻ جي تياري ڪئي.

امان بابا ڏاڍو سمجهايس ته آئي آهين ته ڪجھ ڏينهن ته رهه. لڇميءَ لاءِ هڪ ڪن به ورهين برابر هو. هوءَ من تي ڀاري بوجھه کڻي موٽي رهي هئي.

هوتوءَ ۽ گيتا ته هن کي وڌيڪ رهڻ جي آڇ به نه ڪئي. لڇمي آئي هئي ماءُ پيءُ جي سِڪ لاهڻ. پاڻ من تي بار کڻي موٽي رهي هئي.

گاڏِيءَ ۾ اچڻ مهل هن جو رستو ڪلپنا ۾ ئي جهٽ پورو ٿي ويو هو، پر هينئر پل به نه پيو گذريس. هوءَ چاهي پئي جلد اُڏامي پنهنجي گهر پهچان. پرائو گهر هن کان پري پري ٿيندو پيو وڃي.

هن جي دل دماغ ۾ صرف هڪ ئي سوال هلچل مچائي رهيو هو ته ڏيِءُ پٽ جي فرق جي وِٿي ڪيئن ۽ ڪڏهن پرجي سگهندي؟

هڪ دفعي تہ هوتوءَ جي ڳلي ۾ ست ڳنڍيون نڪتيون اُمان ڊاڪٽرن مٿان ڊاڪٽر مٽايا، بابا پئسو پاڻيءَ وانگر وهايو اُمان پنڊا- پنڊت، پچا- ڳاڇا مان ڪين ڪُسايو پر اُهي تہ نٿا چئي سگهن تہ اسان هي ڪيو ۽ هوُ ڪيو.

بابا کي شروع کان پڙهڻ جو ڏاڍو شونق هو پر اخبار اڳيان هوندي بہ هنن اُن کي هٿ نہ لاتو. لڇميءَ پڇين، ”بابا اڄ جي اخبار ڏٺي اٿــوَ؟“

”اڙي بابا، مونکي ڏسڻ ۾ ڪٿي ٿو اچي؟ هڪ اک ۾ موتيو اچي ويو آهي. آپريشن واري اک سان مڙيوئي پيو ڪم هلي.“

”پلا بابا پوءِ توهان ٻي اک جو آپريشن ڇو نٿا ڪرايو؟“

”اڙي چار هزار لڳندا. هاڻي اکيون سڄيون ڪرڻ جو مطلب ڪهڙو؟ وڃڻ جي ويل ٿي وئي آهي، اجايا خرچ ڇو ڪيون؟“

لڇميءَ جو من ڀاڻ ڀاڻ ڪرڻ لڳو. نڪو ٿي هوءَ ننڍيءَ ٿهيءَ کي سمجهائي سگهي، نڪو وڏي پيڙهيءَ سان ٿي پچي سگهي. وڏ ۾ وڏ هوءَ هنن کي وٺي وڃي پاڻ وٽ سني شيوا ڪري ٿي سگهي تہ نياڻي جو گهر چئي هوُ هلڻ نٿا چاهين.

لڇميءَ جو مٿو چڪرائڻ لڳو. هوءَ ڪري سو ڪري ڇا؟ ٻئي ڌريون زور هيون.

هن کي لڳو هوءَ پيڪي گهر نہ، پرائي گهر اچي پهتي آهي. هر شيءِ، هر اِنسان هن کي ڌاريو لڳڻ لڳو. چئني

گڏ ڏسڻ ۾ ايندا هئا هنجا پٽيھہ ڏند، اڇا جهڙا موتي. سو اِها هئي چترِي.

پاڪستان مان اچي هندستان ۾ پهتي تہ گهوتس ڏنڊي ڪرڻ جو سعايو ڪيو. ٿورو گهڻو جيڪو پئسو آندو هئائين، اُن مان اِستوَن جو دڪان ڪديائين، ڪجهہ نوان اِستوَ وڪڻندو هو ۽ ڪجهہ پراڻن جي مرمت ڪندو هو. محنت موچارِي ڪندو هو پر گهر جو گاڏو هلائڻ ۾ هنجي ڪمائي صفر جي برابر ئي هئي. گهر جو اڌ خرچ بہ دڪان مان نہ نڪرندو هوس. ننڍا ننڍا چار ٻار، ڪيئن گرهستي جو گاڏو هلي؟ اِهائي پريشاني هئي.

پر چترِيءَ مڙس کي پريشان نہ ٿيڻ ڏنو. چترِي عقل جي اڪابر ۽ سِلائيءَ جي هنر ۾ پڙُ هئي. هن سِلائي ڪرڻ شروع ڪئي. سِلائي ورِي اهڙِي جو درزِي پيا منهن لڪائين. ڪپڙي جي ڪفايت ورِي اهڙِي جو مجال آهي ڪتر ستر بہ بيڪار وڃين!

پاڙي واريون ٻارن ٻچن ۽ زناني ڪپڙي جي سِلائيءَ لاءِ چترِيءَ وٽ اچڻ لڳيون. تڏهن سِلائي جي ايڏِي قيمت نہ هئي، جيترِي اڄ مار وجهندڙ آهي. پر تہ بہ چترِي ڪمائي پنهنجي گرهستي جو اڌ گاڏو گهيلڻ ۾ سمرٿ هئي ۽ هنن جي گرهستي خاصي سني هلڻ لڳي.

سِلائي ڪلا ڪانسواءِ ٻالهائڻ جي مناس ۽ وهنوار ۾ هليمائي ۽ مهمان نوازِيءَ پڻ هنجي ڪمائيءَ ۾ چار چنڊ لڳائي ڇڏيا.

چنريِ چريِ

چتريءَ کي پاڳلخاني ۾ شيخن اندر ڏسي منهنجي دل پرچي آئي. اِئين نہ هو تہ هوءَ ڪا منهنجي متياڻي هئي، نڪو هن سان منهنجو رت جو رستو هو. هوءَ تہ صرف منهنجي پاڙيسريِ هئي، گهريِ پاڙيسريِ.

چوندا آهن تہ پاڙو ئي دک سک ۾ ڀاءُ پرائي ٿئي ٿو. اوکيءَ وقت پاڙو ئي ڪم ٿو اچي. پنهنجا بہ دير سان پهچن، تنهن ڪان اڳ ئي پاڙو ڪئين ڪم ڪيو ڇڏي.

ها سو هوءَ هڪ سني پاڙيسريِ هئي. چوندا آهن تہ سوَ ڏيئي پاڙو وٺجي ۽ سوَ ڏيئي پاڙو ڇڏجي. اِهو صحي آهي تہ هڪ گڻ هنجو هو تہ هوءَ سني پاڙي واريِ هئي.

چتريءَ جو نالو ايندي ئي هڪ سانورو چهرو اکين اڳيان ڦريِ ٿو وڃين. جنهن ۾ اکيون وڏيڪ اندر ڏنسيل جڻ سِرڻ جي اکين جي ياد تازِي ٿيون ڪن. نڪ اهڙو ڇهنبدار جڻ طوطاپوريِ انب جي ياد پيو ڏياري. ڳل اهڙا وينل ۽ چپٽا جن تي ماس جو نالو ئي نہ هو. وار ڪارا، سينڌ سِڌي وچ ۾ ۽ ٻنهين پاسي چپٽا وار. پنيان چڪيل چوٽي وارن جي پچڙيءَ تائين ڪيل، جيڪا پچاڙيءَ جو موڙ ڪائي ڪوئي جي پڇ جي ياد تازِي ٿي ڪري.

مطلب تہ هن ۾ اهڙِي ڪا موهڪ عدا نہ هئس، باقي جيڪا عدا موهڪ هئس سا هئس مشڪ. مشڪندڙ چهرو هڪدم ٻئي جي دل پاڻ ڏانهن ڇڪي وٺندو هئو. جنهن سان

ماڻهن جڏهن چيو تہ چترِي چرِي ٿِي پئِي آهي تہ مون کي وشواس ئي نہ آيو. پر اڄ جڏهن شيشن جي آمهون سامهون بيهي رهيس تہ بہ چترِيءَ نہ سڃاتو، صرف ڏند ڪڍي کِلڻ لڳي. پر هيءَ کِل هن کِل کان ڪيڏي نہ ڊيڄاريندڙ ۽ ڪنبائيندڙ هئي؟ چرين جي کِل روم ڪنداريندڙ کِل.

هن مونکي بلڪل نہ سڃاتو. پوءِ بہ ٿوري دير مان بيٺي رهيس. ٿي ٿو سگهي هنجي ياداشت ٿورِي دير ۾ واپس اچي ۽ سڃاڻي وٺي. پر اهڙو ڪوبہ پاو هنجي منهن تي ڪونہ ڏسڻ ۾ آيو. تڏهن مون سوچيو شايد آواز مان سڃاڻي. مون زور سان چيو، ”چترِي مونکي سڃاڻين ٿي؟“

هوءَ کِلندي رهي، پوءِ چيائين، ”ڏسين ٿي نہ منهنجون هيءَ خالي خالي بانهون؟ هنن ۾ ڪيترا نہ سونا چوڙا هئا؟ آڻي ڏي مونکي سونا چوڙا، چو لاهي وئين ءَ؟ چو لاهي وئين ءَ؟“

مان تہ هڪدم وائڙي ٿي چڪر ۾ پئجي ويس. منهنجي دل زور زور سان ڌڙڪڻ لڳي. تعجب وچان مون هن ڏانهن گهور ڪري نهاريو تہ ڏٺم هوءَ هوند مونکان وڌيڪ گهور ڪري مونکي ڪڇو ڪائڻ وارِي نظرن سان ڏسي رهي هئي.

مونکي لڳو تہ جيڪر هوءَ شيشن کان ٻاهر هجي هان تہ ضرور ماري منهنجو پڙتو ڪري ڇڏي هان.

پر هنجي ڳالهين سان مونکي بہ سوَ فِي صدِي پڪ ٿي وئي تہ هوءَ بلڪل پاڳل ٿي وئي آهي.

مونکي تمام گهڻي نراسا ٿي، پر پوءِ موٽي اچڻ کانسواءِ ڪو چارو بہ ڪونہ هو.

گهر جو سڄو ڪم ڪار، روٽي پاڻي ڪرڻ ڪانپوءِ جيڪو وقت ملندو هوس، اُن ۾ به ايڏي ڦڙتيءَ سان سِلائي ڪندي هئي جو ڪنهن به گراهڪ کي ڪپڙن تيار ڪرڻ لاءِ گهڻو اِنتظار نه ڪرڻو پوندو هو، جيئن اڄڪلهه جا درزي مهينا مهينا لڳائي پوءِ ڪپڙا سِبي ڏين.

اهڙو ڪو موقعو چتريءَ ڪنهن کي نه ڏنو. پاڙي وارين هڪ دفعو چتري وٽ ايندين ڪپڙو سِبائڻ هيون، پر هن سان رِلي ملي اِئين ويندين هيون جو ٻئي دفعي ساهيڙيءَ جي روپ ۾ ايندين هيون. سيني سان چتريءَ جو وهنوار اهڙو پنهنجپائيءَ پريو هوندو هو ۽ قصا ٻڌائيندي هئي جو اچڻ وارو کُپ ڪوڙي ويهي رهندو هو. هن کي وقت جي سمڪ ئي نه رهندي هئي. اِن ۾ چتريءَ جو وقت به بيڪار ويندو هو پر هوءَ پريمي جيءُ هئي. اِنسان ذات سان پريم جي ڪري وقت وڃائڻ بيڪار نه سمجهندي هئي. چتري گهر ويٺي پاڙي وارين جي جاڻ سڃاڻ ۽ جانڪاري رکندي هئي.

تمام ٿوري وقت ۾ ئي چتري درزياڻي جي روپ ۾ اوڙي پاڙي ۾ مشهور ٿي ويئي.

اهڙي عقلَ جي اڪابرَ ۽ سِلائي جي ماسٽر چتريءَ کي بلڪل پاڳلن جي حالت ۾ پاڳلخاني ۾ ڏسي ڀلا منهنجي دل ڇو نه پرجي ايندي؟

اِنسانيت جو فرشتو ۽ ڳالهائڻ جي اُستاد چتريءَ جي گڻن جو چٽ منهنجي دل تي اهڙو گهرو اُڪريل هو جو مان هنکي ڊاهڻ چاهيندي به نٿي ڊاهي سگهيس.

چترِي سنان پاڻي ڪري روئي ڪائي ٿوري اُس جهلڻ لاءِ درِيءَ سان لڳل ڪٽ تي وينِي ئِي مس تہ هنجي نظر اُن گهر جي اندر پئي جتي ٻہ ماڻهو هلچل ڪري رهيا هئا. هو سامان چونڊي ڳنڙين ۾ ٻڌِي رهيا هئا. چترِي هيءُ سڀ ڏسِي حيران ٿي ويئي جو ماڻهو چور ٿائيپ عجيب ڍنگ جا پئي لڳا. هن کي سمجهندي دير نہ لڳِي تہ چور گهر ۾ تالو لڳل ڏسِي تالو ٽوڙي مڪان مالڪ جي غير حاضرِيءَ جو فائدو کڻِي هنجو گهر لُٽي رهيا آهن.

اجا هوءَ ماحول جو جاعزو وٺِي ئِي رهِي هئِي تہ اڳيان هوءَ ڇا ڪري، سوچي ئِي رهِي هئِي، ايتري ۾ هنن چورن جِي نظر هن تي پيئِي. هو رسوئِيءَ ۾ ويا، جتي هنن جي ساٿِي هڪ اِستري ڪاڏو ٺاهي رهِي هئِي، ٿورِي دير ڪئي بنا هنن ڪنن ۾ ڪجھ ڪس پس ڪئِي ۽ اُها اِسترِي ٿالهيءَ ۾ ڪاڏي جون شيون سجائي سِڌِي اچِي چترِيءَ وٽ شيڪن جي درِيءَ تي پهتِي. هن مِٺي زبان سان چيو، ”پيڻ کهڙو حال اٿيئِي.“ چترِي هيڪارِي وائڙِي تِي چوڻ لڳِي، ”ڪير آهيو توهين؟ هن گهر ۾ ڪئين؟“

هن اِسترِيءَ مشڪائيندي چيو، ”اسان تہ هنن جا مهمان آهيون، پر هنن جي نڪرڻ ڪان اڳ نہ پهچِي سگهياسين، اِنڪري سوچيوسين هنن جي موٽڻ تائين هتي ئِي رهِي پئون.“ چترِيءَ کي شڪ جِي گنجائش نہ رهي چيائين، ”هان! تہ اِها ڳالهہ آهي؟ پر هيءُ ٻوٽرين ۾ ڇا رکيو اٿو؟“

رستي تي هلندي هلندي ويچارن جي لئہ قدمن جي تال سان گڏ هلندي رهي. ويچار ڪيم تہ برابر چترِيءَ جي ٻانهن ۾ سونيون ڇهہ ڇهہ چوڙيون هيون، تن تي هنکي فخر هو.

نونت جو نڪاءُ هٽي سيني کي پئي ڏيکاريندي هئي ۽ چوندي هئي، ”محنت مزوري ڪنديس پر هي چوڙيون نہ وڪڻنديس. ابي امڙ ڏاج ۾ ڏنيون آهن، تن تي هنجو جنم سِڌ اڌڪار آهي.“

سُهاڳ جي نشاني پڻ هيون، اِنڪري مڙس جي وار وار چوڻ تي بہ هن چوڙيون ڏيڻ کان صاف اِنڪار ڪري ڇڏيو هو. چوڙين ۾ هنجي جان هئي. جيئن ٻالپڻ ۾ ڪهاڻين ۾ اسان پڙهيو هو تہ راڪاس جي جان طوطي ۾ هئي ۽ طوطي کي مارڻ تي راڪاس بہ مرِي ويو هو. ڪجھ اهڙو ئي قصو پئي لڳو هي بہ، چترِيءَ ۽ چوڙين ۾.

چترِي جي چرئي ٿيڻ جي ڪهاڻي بہ ڪجھ اِئين ئي آهي. ڪجھ ڏينهن ٿيا، هنجي پاڙي جي گهر وارا بلڪل لڳو-لڳ هن جو گهر هو. هڪ لوهہ جي سلاخن وارِي درِي پڻ چترِي جي گهر مان هنن جي گهر ۾ کُلندي هئي، اُتان رڌل پاجِي جي ڏي وٺ، ڏڻ وار جي مٺائيءَ جي ڏي وٺ ۽ سڄي ڏينهن جي ڳالهين جو سلسلو پورو ڪيو ويندو هو.

اُهي پاڙي وارا گهر کي تالو لڳائي پنهنجي ڏِي کي پرڻائڻ واسطي ٻاهرئين شهر ويل هئا. اجا ڪلهہ ئي ويا هئا ۽ ٻن ڏينهن کان پوءِ موٽڻا هئا.

چترِي دريءَ مان ڏسنديِ رهيِ پر جهڙو ماس جو پتلو، جهڙو نکر جو ناکر. تکي پئي پر نہ زبان مان ڪڇي پئي سگهي، نہ چُري پئيِ سگهي.

پاڙي واريءَ جو گهر اُگهي ڇور روانا ٿي ويا.

چترِي بت ٿهي ويٺي هئي. ٿان جو شام اچي ٿيس. ٻار ۽ مڙس بہ اچي ويا، تڏهن بہ هن کي هوش نہ آيو. مڙس چيس، ”چترِي چوڙا ڪيڏانهن ڪيئہ؟“

چترِي ڪجھ نہ ٻڌائي سگهي. اُن ڏينهن کان ويڳاڻي ۽ چپ رهڻ لڳي ۽ پوءِ آهستي آهستي هن جي دماغ ڪم ڪرڻ ئي ڇڏي ڏنو. هوءَ چرين جهڙا ڪم ڪرڻ لڳي. روٽي ڪائيندي ڪونہ هئي، سُڪل روٽيءَ جا ٽڪر اِئين چٻاڙيندي هئي جڻ بسڪوٽ هجن. پوءِ هن جون وايون ٻيتال ٿي ويون گهر جي ڪُنڊ ۾ ڪم ڪار ڇڏي ويٺي هوندي هئي. پر پوءِ تہ پڇ ڏاهہ تي اچي پهتي ۽ گهر جا نقصان ڪرڻ لڳي. هنجون اهڙيون حرڪتون ڏسي هن کي چرين جي اسپتال ۾ پرتي ڪرايو ويو.

اِسپتال مان موٽي مان سِڌي چترِيءَ جي گهر ويس، سندس گهوٽ ۽ ٻارن سان ڳالهائڻ تي ئي مونکي ڪهاڻي معلوم ٿي هئي. پر چوڙين جي ڪٿا ڏانهن ڪنهنجو ڌيان ئي نہ ويو هو. سڀ سوچين پيا تہ چترِيءَ جو موهہ چوڙين ۾ هو، اِنڪري ئي هوءَ چرِي ٿي وئِي آهي ۽ چوڙا پئي گهري.

مون ٻڌو هو تہ چرين جو منووگيان جاڻي هنجون ڪجھ ضرورتون پوريون ڪجن تہ هو نيڪ ٿيڻ لڳندو آهي. پر وري

اِستريءَ وراڻيو، ”اِهو تہ شاديءَ لاءِ اسان ڪافي سامان ڪٺي آيا آهيون سو آهي.“

اِستريءَ جي سهج ڳالهائڻ ۽ بي ڊپي نوع کي ڏسي چترِي جو رهيو سهيو شڪ بہ ڪافور ٿي ويو. چترِي ۽ هوءَ شيڪن جي آمهون سامهون ويهي ڳالهيون ڪرڻ لڳيون.

ٿورِي دير ڪانپوءِ اِسترِي ٿالهيءَ ۾ گرم گرم پوريون ۽ منائي چترِيءَ ڏانهن وڌائي هن کي کائڻ جي آڇ ڪئي. جيئن تہ روتي کائي ويني هئي، پر ورِي بہ پاڻ کي نہ روڪي سگهي ۽ منائيءَ کي ڏسي هن جي منهن ۾ پاڻي پرجي آيو. هوءَ هڪ ست ۾ ٿالهي خالي ڪري ويني.

منائي کائڻي هئي ۽ چترِي جڻ پنهنجي سمجهہ وڃائي ويني. اِسترِي ڳالهيون ڪندي رهي پر هن جون نظرون چوڙين تي هيون چيائين تہ پيڻ، ”هيءُ چوڙيون تہ تمام سهڻيون آهن، مونکي هنن جو نمونو بہ پسند آهي، ٿورِي دير ڏيندينءَ، مان گهر واري کي ڏيکاري واپس ڏيئي ويندي سائنءِ.“

چترِيءَ جي بڌِي پرشت ٿي ويئي شايد هن ڪاڏي ۾ اهڙو ڪجهہ هو جنهن چترِيءَ کان دل، دماغ ۽ هوش کسي ورتوهو.

چترِيءَ خوشيءَ سان سڀ چوڙيون لاهي بنا ڪنهن هچڪ ۽ جهجهڪ جي ڪٺي مائيءَ جي هٿ ۾ رکيون. مائي ٿورِي دير ڪانپوءِ ٿالهي ۽ چوڙيون ڪٺي فرار ٿي ويئي. چترِي ڪجهي جهڙِي پت. موڳن وانگر پئي نهاري. هاڻي هو پئي مڙد ۽ هوءَ اِسترِي پاڙي وارن جو سامان بڌي پڃڻ ۾ لڳي ويا.

پهرين تہ هوءَ گهر وارن کي بہ ڪونہ سڃاڻندي هئي پر پوءِ سڃاڻ جي ڪوشش ڪندي دماغ تي زور هڻي آخر پروليو سلي ئي ويئي. گهر وارن کي سڃاڻڻ لڳي.

ڊاڪٽر ۽ چتريءَ جي گهر وارن کي هن رتا ڪان ڏاڍي خوشي هئي. وقت ڪافي لڳو پر ڪجهہ دوا، ڪجهہ دعا، ڪجهہ ڊاڪٽرن جي منووگيان جا نقصا ڪم آيا.

اڄ چتري گهر آئي آهي. گهر جي رهہ چهہ ۾ لڳي تہ جلد ئي هوءَ گهر جهلي ونندي. هنجي بانهن ۾ چوڙيون ڪن ڪن وجي رهنديون آهن، جيڪي شڌ سون جون آهن.

مون کي ڊپ اِهو ئي آهي نيڪ تي سڃاڻ جي حالت ۾ اچڻ تي ڪٿي هوءَ اِهو بہ نہ سڃاڻي وجين تہ چوڙيون رولڊ گولڊ جون آهن. پوءِ ڇا ٿيندو؟ اِهو سوچي منهنجي اکين اڳيان چتريءَ جو سلاخن پنيان اڳئين وارو چهرو وار وار ڦرڻ تو لڳي ۽ مان اکين تي هٿ رکي اُنهن کي ڍڪي ٿي ڇڏيان.

ٻپ تيم، شڪ تيم تہ تي تو سگهي جيڪو علاج مان سوچيان ٿي، اُن سان بہ فرق نہ پوي. ڇو جو مون هڪ قصو ٻڌو هو تہ هڪ ماڻهوءَ کي وهم ٿي ويو هو تہ هنجي پيٽ ۾ ٻلي آهي. هن گهڻن ڊاڪٽرن کي ڏيکاريو، ايڪسري ڪرايا، رپورٽ ۾ ڪا گڙٻڙ ڪونہ هئي. ڊاڪٽر چونس، ”سائين! توهان بلڪل ٺيڪ آهيو پر چڱو مڙس مڃي ئي نہ.“

آخر لاچار ٿي هڪ ڊاڪٽر هن کي بيهوش ڪري ڪُوڙو آپريشن ڪري هڪ ٻلي ٻڌي رکي ۽ هوش ۾ اچڻ تي ٻلي ڏيکاري ڊاڪٽر چيو، ”اسان توهانجي پيٽ مان ٻلي ڪڍي ورتي آهي، هاڻي توهان بلڪل تندرست ٿي ويا آهيو.“ ٻلي پوري رنگ جي هئي، مريض ڏسندي ئي چلائڻ لڳو، ”نہ هيءَ اُها ٻلي نہ آهي، منهنجي پيٽ ۾ تہ ڪاري ٻلي آهي.“

شايد توهان پاڻ کي ٻلي رهيا آهيو پر چرين سان اِها ڪار آهي.

وري بہ مون همت نہ هاري، ڊاڪٽر ۽ چتري جي مڙس سان صلاح ڪري مون سونيون ڇهہ چوڙيون هنجي ٻانهن ۾ پارائي، هنجي منووگيان کي پڙهڻ جي ڪوشش ڪئي.

چوڙيون ڏسندي ئي چتريءَ جو چهرو ٻهڪڻ لڳو، ساڳي اڳي واري مشڪ چپن تي تري آيس، سنتوش جي لهر مک تي ترڻ لڳس. آهستي آهستي چتريءَ جي منورتين ۾ فرق اچڻ لڳو. هوءَ ماڻهپي ۾ اچڻ لڳي. ڪجھ ڳالهائڻ ۽ سمجهڻ لڳي. وقت تي روٽي پڻ کائڻ لڳي. بس سڄو ڏينهن چمڪندڙ چوڙين کي ڏسي پئي نرندي هئي.

ڏنيپرتا جي ويچارن جا بادل جيڪي منهنجي دل ۽ دماغ تي ڏپ جيان غالب هئا، ٽڙجڻ پکڙجڻ لڳا.

ڪار ۾ ڪورٽ پهچڻ جو رستو ۽ وقت تمام ننڍا هئا اُن پيٽ ۾ ڳالهه ٻولهه گهٽ ۽ طور تڪ جي ٿيندي هئي.

هن جي ڳالهين مان اِنسان ذات لاءِ عزت ۽ پيار پيو بکندو هو. هن جي ڳالهين ۾ اُنهنجي پلائي ۽ قربت جون ڳالهيون سمايل هيون.

هوُ ڏيتي ليتي جي سخت خلاف هو ۽ سماج جي ڪُرسمن کي ڏکي دور ڪرڻ جي جي-توڙ ڪوشش ڪرڻ ۾ لڳو پيو هو. هن ٻڌايو تہ هن خود بنا ڏيتي ليتيءَ جي شادي ڪئي هئي. ايتري قدر جو ويڌيءَ جي ساڙهي بہ ڪنوار لاءِ ساهرن مان آندي ويئي هئي.

هن پنهنجي پٽ ۽ ڌيءُ جي شادي بہ بنا ڏي وٺ جي ڪئي. اِهو ٻڌي مونکي تہ عجب لڳندو هو تہ هن زماني ۾ ڪيئن نہ چوڪرين وارن کي پريشان ڪري واڳهوءَ وانگر وات ڦاڙي چوڪري وارا سِڌو ڳرڪائڻ جي ڪوشش ۾ رهن ٿا ۽ هِن گهٽ ۾ گهٽ چاليهہ سال اڳ جنهن کي اسين پراڻو زمانو چئون تہ اُن ۾ ئي ڏيتي ليتي نہ وٺي غذب ڪيو اٿائون.

هُن جي هر ڳالهہ پراڻي هوندي بہ نئين پئي لڳندي هئي ۽ چوڻ جو ڍنگ ۽ لهجو اهڙو هوس جو ماڻهو بور ئي نہ ٿئي.

هڪ دفعو مون همٿ ڪري پڇيومانس تہ سائين! توهان مندر ۾ ويندا آهيو؟ ايشور ۾ وشواس ڪندا آهيو يا نہ؟

شيوا هنجي عبادت

هن شير، دلير، سماج شيوڪ ۽ اِنساني فرشتي کي اسپتال جي پلنگ تي بيبس، لاچار ۽ بيهوش ڏسي منهنجو هيانءُ ڏري پيو. اکين ۾ ڳوڙها تري آيا.

هُو عمر جو بزرگ هو. هُو کو منهنجو مٽ مائٽ به نه هو. هن سان سڃاڻپ صرف بس اِسٽينڊ تي بيٺل هڪ مسافر جيان مون سان ٿي هئي. مان هوس هڪ وڪيل ۽ ويندو هوس بس ۾ ۽ اُن لاءِ ڪڏهن ويهه منٽ يا اڌ ڪلاڪ اِنتظار ڪرڻو ئي پوندو هو ۽ هيءُ پلو مڙس هو ڪار وارو، سو جيترن ڪارن ڪوٽن وارا وڪيل ڏسندو هو، هُو گاڏي بيهاري اُنهن کي لفٽ ڏيندو هو ۽ پوءِ اُنهن سان به چار دفعا مونکي به هُو ڪار ۾ وٺي ويو هو ۽ پوءِ جڻ ڇهري جي سڃاڻپ سان هُو منهنجو جڻ سڄڻ دوستن مان هڪ ٿي ويو هو.

هنجي ڇهري جي سنجيدگي ۽ گنڀيرتا ڏسي پهرين ته مونکي پئه لڳندو هو پر اڳينءَ سيٽ تي جيڪو وِهندو هو اُن سان سڄو رستو هُو ڪجهه نه ڪجهه پيو ڳالهائيندو هو، شايد پنهنجي زندگي جا انيڪ ڪٿا منا جيڪي ياد جوڳا هئس.

پوءِ هڪ به دفعو اڳينءَ سيٽ تي وِهڻ جو سوڀاڳيه مونکي به مليو ته مونکي خبر پئي ته هُو تمام هسمک، زنده دل ۽ دل ۾ اِنسان ذات لاءِ سِڪ ۽ پيار رکڻ وارو آهي. هڪ به دفعو هن ڇهچٽا بڌائي ڪار جي سيٽي وڪيلن کي خوب کِلايو به هو ۽ پوءِ آهستي منهنجي من مان هن جي

ڏنو تہ مان اُنهنجا نالا لکي رهي آهيان جيکي ايشور کي پيار ڪندا آهن. اِهو ٻڌي ابوبن عجب ۾ پئجي ويو ۽ چيائين، يا! منهنجو بہ اِن رجسٽر ۾ نالو آهي يا نہ؟ پريءَ تمام ڏيان سان اُها لسٽ ڏٺي ۽ پوءِ يڪدم چيو تہ هن ۾ تہ تنهنجو نالو ڪونہ آهي. ابوبن قاصم تمام نراس ٿيو. پري ڪم پورو ڪري ويئي هلي. ابوبن قاصم هوند وڏيڪ تن من سان اِنسان ذات جي شيوا ۾ جنبي ويو ۽ پريءَ واري ڳالهہ پلجي ويو.

ڪجھ ڏينهن بعد هن ڏنو تہ رات جو وري پرڪاش هنجي ڪمري کي گهيڙي ويو ۽ اُهائي پري وري رجسٽر ۾ ڪجھ لکي رهي آهي. قاصم اڄ وري پڇيس، پري! اڄ وري ڇا پيئي لکين؟ پري" چيو، اڄ مان اُنهن جا نالا لکي رهي آهيان، جن کي ايشور پيار ڪندو آهي. ابوبن خوش ٿي پڇيس تہ اجوڪي لسٽ ۾ ڏس تہ منهنجو نالو آهي ڇا؟ پريءَ ڏيان سان رجسٽر ڏنو ۽ اُن ئي موهيندڙ مسڪان ۾ چيائين، توهانجو نالو پهرئين نمبر تي آهي.

اِها آکاڻي ٻڌائي، دوست چيو تہ اسانجو ڪنهن لسٽ ۾ نالو هجي يا نہ هجي، مان تہ اِنسان جي شيوا ۾ وشواس ڪندو آهيان. اِن ۾ شڪ نہ آهي تہ سماج شيوي اهڙي ڪابہ سنسٿا نہ هوندي، جنهنجو هوُ ميمبر نہ هجي. هڪ ٻن سنسٿائن جو تہ هوُ پريزيڊنٽ ۽ سيڪريٽري هو. سماج جي ڪُرسمن کي تڙي ڪڍڻ، غريب ۽ وڌوا عورتن کي هر مهني سنسٿائن ڪان اناج مئسر ڪرائڻ، غريب سنڌي وديارٿين کي ڪتاب ۽ ڪاپيون مئسر ڪرائڻ، بيمار ۽ اسهايہ اِنسانن جي شبوا

اِن تي چيائون تہ پائي مان مندرن تڪاڻن ۾ وڃڻ ۾ وشواس نہ ڪندو آهيان. ٻاهران ئي هٿ جوڙي ڇڏيندو آهيان. مان رامڪرشن پرمهنس، وويڪانند ۽ دياننداجي جي ويچارن سان سهمت آهيان تہ ايشور جي گهنڊ گهڙيال وڄائڻ ڪان وڌيڪ اسين اِنسان ذات جي شيوا ڪيون ۽ اُنهنجا ڏک درد دور ڪيون.

منهنجو من ڪڙو ٿي پيو، ڇو جو مان تمام وڏو آستڪ آهيان. صبح شام ايشور جي مورتيءَ اڳيان ضرور هٿ جوڙي پرارٿنا ڪندو آهيان. پوءِ چاهي اُها پرارٿنا سوارٿ سان ڀرپور ڇو نہ هجي. مندر ۾ ٻہ هفتي ۾ هڪ ٻہ دفعو تہ ضرور ويندو آهيان ۽ گهنڊ وڄائي حاضري هڻائي ايندو آهيان. سوچيم هيءُ تہ وڏو ناستڪ ٿو لڳي. پر ڳالهہ من ۾ ئي رکيم تہ ٻہ شايد هوُ منهنجي ويچارن کي سچاڻي ويو. آخر تہ قانون جو ڄاڻو هو، وار بہ اُس ۾ تہ ڪونہ اڇا ڪيا هئائين. سو چيائين تہ هڪ مزيدار قصو ٿو ٻڌائيانءِ. هن شروع ڪيو تہ:

هڪ زماني ۾ ابوبن قاسم هڪ تمام سٺو ماڻهو ۽ اِنسان جي شيوا ۾ وشواس رکي اُنهن جي تن من ڌن سان مدد ڪندو هو. هڪ ڏينهن هوُ گهري ننڊ ۾ سمهيو پيو هو تہ يڪدم هن کي ڪمري ۾ تيز روشني جو آڀاس ٿيو. هنجي ننڊ هڪدم کُلي ويئي. هن ڏٺو تہ هڪ پرِي هن روشنيءَ ۾ هڪ قلم ۽ رجسٽر کڻي ويٺي آهي ۽ تمام منو يوڳ سان ڪجھ لکي رهي آهي. ابوبن قاسم پاڻ کي روڪي نہ سگهيو، هن پڇيس تہ پياري پرِي! تون هن رات ۾ هي ڇا ويٺي تمام منو يوڳ سان لکين؟ تڏهن پريءَ تمام منيءَ مسڪراهٽ ۾ جواب

خراب هئس ته ڇو رِسڪ کڻي نڪتو آهي؟ هيءُ مونکي ته سنا لڇڻ ڪونه ٿا سُجهن. هيءُ ته دل جي بيمار جا لڇڻ ٿا لڳن. پر اِئين نه چئي مون ڇيومان، سائين! توهانکي پورو آرام ڪرڻ گهرجي ۽ ڪنهن سٺي ڊاڪٽر کان دوا وٺي هڪدم گهر روانو ٿيڻ گهرجي. اڪيلو نه ڪيڏانهن وڃو نه وِهو جو تڪليف وڌڻ جا چانس آهن. توهان چئو ته مان توهان کي گهر تائين ڇڏي اچان. هن جي دل ۾ سور هو، اِهو هنجي هٿ جي دل تي دٻاءَ سان ئي پڌي نظر آيو. پر ڀلو ماڻهو چوي ته نه نه اهڙي ڪا ڳالهه ڪونه آهي. بس ڊاڪٽر کان دوا وٺي گهر وڃي ٿو آرام ڪيان، تون فڪر نه ڪر.

مونکي فڪر ڪرڻ جي جڻ عادت پيل آهي. گهڻا ماڻهو مست ٿيندا آهن، فڪر کي دل دماغ تان اُڏائي ڇڏيندا آهن. پر مان ست ڏارئي جي دک کي به پنهنجو دک سمجهي پيو پاڻ چنتائون ڪندو آهيان. اهڙين چنتائن مان ڪجھ ورندو ته ڪونه آهي، بيٺو منهنجي ننڊ آرام حرام ٿي ويندو آهي. پر ڇا ڪيان عادت کان لاچار آهيان. وس ۾ نه آهي ته بيفڪر ڪڏهن ٿي به گهڙيون گهاريان.

پرڀان بس ڏسي چوڻ لڳو، توهانجي بس اچي ويئي آهي، اڄ توهان کي ڪار ۾ نه وٺي هليس، اِن لاءِ تڪليف معاف ڪندا.

منهنجي منهن تي مرڪ ڊوڙي آئي. من ۾ پيو چوان واهه جا تنهنجا ناٽ اٿيئي. تنهنجي ابن ڏاڏن به ڪڏهن ڪار ۾ سئر ڪيا هئا، جو تون ٿو ڪرين؟ پر هاڻي ڪڏهن ڪڏهن ڪار ۾ وِهڻ جا چانس به ويئا هلي.

ڪرڻ، هن جا ڪم هئا. مان سمجھان ٿو تہ حقيقت ۾ هو سچي تن من سان هنن جي شيوا ڪندو هو ۽ هن ڪهاڻي مطابق هو ايشور جو پيارو آهي، اِهو مونکي نشچو ٿي ويو.

اسانجي ملاقات تمام گهٽ ۽ صرف بس اِسٽئنڊ ڪان ڪورٽ تائين محدود هئي، سا بہ روز نہ. ڪڏهن بس مونکي اڳ ۾ ملي ويندي هئي، ڪڏهن مان دير سان اِسٽاپ تي پهچندو هوس. اِنڪري ملاقات گهٽ ٿيندي هئي. پر جڏهن بہ ٿيندي هئي تہ هن ڏانهن عزت ۽ شرڌا هوند وڌندي هئي.

هڪ ڏينهن اِسٽاپ تي بيٺو هوس تہ ڏسان همراهہ هٿ ۾ ٽفن جي ٿيلهي کنيو، پنڌ اُداس ۽ بوجهيل قدمن سان اُبتي رستي تان هلندو پيو اچي. هن جو پنڌ هلڻ مونکي ڄڻ عجيب پيو لڳي. هميشهہ ڪار وارو جيڪڏهن پنڌ هلي تہ عجب لڳڻ مناسب آهي. مونکي ڏسي بيهي رهيو. چوڻ لڳو تہ رات کان طبيعت بي حال لڳي پيئي آهي. ڇاتيءَ جي دل واري ڏائي پاسي تي هٿ رکي چوڻ لڳو تہ ڇاتيءَ ۾ سور ٿي پيو آهي، رکي رکي پگهر پيا اچن. دل اهڙي پيئي گهبرائي جو پڇ ئي نہ. پر اڄ مونکي آفيس ٽوئر سان ٻاهر وڃڻو هو، سو روٽي کڻي همٿ ڪري نڪتس تہ سهين پر بس اِسٽئنڊ تان ئي واپس موٽي آيس، جو همٿ ئي نہ ساريم وڃڻ جي. مونکي وِهڻ بلڪل پسند ڪونهي. ڪلاڪن جا ڪلاڪ بيهي ڳالهائي سگهندو آهيان. پر اڄ تہ بيهڻ جي طاقت ئي کوچ ڪري ويئي آهي. سهڪان پيو ٿو.

مونکي هن تي عجب لڳو. من ۾ چيم تہ طبيعت

بنگلن ۽ ڪار جو مالڪ، بئنڪ بئلنس خوب، ڇاجي لاءِ فڪر ۽ وينتيون ڪري؟ پر اڄ ئي تہ ڪير چوي پيو تہ هن وٽ پنج ڇهہ پنهنجا بنگلا هوندي بہ هڪ بہ خالي نہ ٿي مليو اٿس. ڪيس ڪري رهيو آهي پر پاڻ مسواڙ جي جاءِ ۾ رهندو آهي. اِنهين ڳي چوندا آهن قسمت ۾ سڪ لکيل نہ آهي تہ ملندو ئي ڪونہ.

ذر ڪولي آءُ ڀڳت ڪيائين، ڇي- هاڻي ٿوري فرحت آهي. مونکي آٿت ٿيو، مان موٽي آيس.

ٻئي ڏينهن اِسٽاپ تي بيٺو هوس تہ ڏسان پريو مڙس ڪار ڪاهي پيو اچي. مونکي پر واري سيٽ تي وهاري لڳو ڳالهيون ڪرڻ، جڻ ڪو ڪلهہ ڪجھ ٿيو ئي ڪونہ هوس.

اڇي بگلن جهڙا صاف ڪاڏي جا ڪپڙا، سرير ۾ اُهائي چستي ڦڙتي. مونکي بنا ڳالهائڻ جو موقعو ڏيندي چيائين، اڄ مونکي ڪورٽ ۾ جلد پهچڻو آهي، اِنڪري تيز رفتار سان ٿا هلون. پوءِ منهنجو هڪ پوليس آفيسر سان اپائنٽمينٽ آهي. خبر اٿيئي تہ هڪ سنڌي چوڪريءَ ڪي هڪ بدنيت چوڪرو پنيلائي پاڻ سان وٺي ويو آهي، پر چوڪري نابالگ آهي. هنن ڪي پڪڙي پوليس قبضي ۾ ڪيو آهي، اِن لاءِ وقت تي پهچي چوڪريءَ ڪي مائٽن جي سپرد ڪرائڻو آهي.

ٻي اپائنٽمينٽ بہ آهي ”هڪ چوڪري پنهنجي زال ڪي ڇڏي ڏنو آهي چوڪري پيڪن ۾ ويٺي آهي. مان پٽس ڪي سمجهايان تہ چوي پٽ نٿو مڃين. اڄ پٽس ڪي گڏجي سمجهوتو ڪرائڻو آهي.“

پريو مڙس آهستي آهستي قدم رکندو ويندو پيو نظر اچي. بس ۾ هن پرئي مڙس جو ڌيان برقرار رهيو. ايترو ئي نہ سچو ڏينهن منهنجو من بيچيني ۾ بافکر رهيو. من تي هن جي بيماريءَ جي چنتا جي بوجھہ شام تائين ايڏو ڳرو ڪري ڇڏيو، جو دل دماغ سور ڪان ڦاٽڻ لڳا. سوچيم الائي هن جو ڪهڙو حال ٿيو هوندو. هيتري ننڍي ملاقات جي دئران، صرف ٿوري سفر جي ساٿيءَ لاءِ ايڏي همدرديءَ ۽ سنيهہ ڇوليون ماري اکين جي پاڻيءَ رستي ڪڏهن هن ڏانهن پنهنجائپيءَ جا اِشارا پيو ڪري، سمجھہ ۾ ئي نہ پيو اچي. ڪورٽ مان هنجي ائڊريس پڇي سِڌو پهريون دفعو هنجي گهر پهتس. دل ڌڙڪي پئي تہ ايشور پلو ڪري، الائي ڇا ٿيو هوندو. پر موت ۾ جنهن در کوليو سو اُهو پريو مڙس ئي هو. هن کي نيڪ ڏسي دل تان ڄڻ ڪافي بوجھہ هلڪو ٿي ويو. دماغ جون نسون بہ ٽوڙيون ڍليون ٿيون. مون هن کان طبيعت جو حال پڇيو. چيائون، دوا وٺان پيو، مڙيوئي ايشور سٺائي ڪندو. اِهو ٻڌي مونکي عجب لڳو. هن چيو هو تہ مان ايشور کي ياد ئي ڪين ڪريان، ورِي ڇوي ٿو تہ ايشور سٺائي ڪندو، سو ورِي ڪيئن ! مونکي تہ فکرن فيٽن جي عادت آهي، رات ڪري صبح شام پراوا پنهنجا فکر ايشور تي ڇڏڻ لاءِ پيو ٻاڏائيندو آهيان. جيئن اڄ سڄو ڏينهن ايشور کي پيو وينتيون ڪيان تہ پرئي مڙس کي تندرستي بخشيس ۽ وڏي عمر ڏينس. ٻئي من چيو، نيڪ بہ آهي، هن کي ڪمي ڪهڙي آهي، جو ايشور در ٻاڏائيندو. عهدو، فئنسي

تہ ايشور اينتري شفا هن کي بخش جو وري ڪار ڪاهي پنهنجي ڪم تي وڃي.

پوءِ ڪجهہ منهنجي دعائن ۽ ڪجهہ هنجي گهر وارن جي شيوائن، دوستن رشتيدارن جي پرارٿنائن اثر ڏيکاريو هوُ آهستي آهستي نيڪ ٿيڻ لڳو ۽ ڪافي نيڪ ٿي ويو.

دل جي مريض کي ڊاڪٽر صبوح شام گهمڻ جي صلاح ڏيندا آهن. چوندا آهن تہ دل کي دل سان راحت ٿيندي آهي. هن کي مان گهڻا ئي دفعا چئي چڪو هوس تہ سائين منهنجي گهر پيرڙا تہ گهمايو. چوندا، ها ها، مان ضرور ايندس، پرامس ٿو ڪريان. پر مان هڪ وقت بہ گلاس پاڻي پيئندو آهيان ۽ بہ ڪوپ چانهہ. مون چيو سائين ”پلي، توهان اچو تہ سهين.“

شايد هن کي اِهو پرامس ياد هو هڪ ڏينهن شام جو گهمندو ڦرندو اچي منهنجي گهر نڪتو. مان باهر نڪران تہ عجب جي حد نہ رهي، منهنجو گهر مٿي هو ۽ هن کي ڏاڪڻ چڙهڻ جي منع هئي، هيٺ بيٺي ئي هن چيو، گهڻن ڏينهن جون ڳالهيون دل ۾ دبيون پيبون آهن، سوچيم ڪجهہ تہ هلڪو ٿيان تو بنا ڪير ٻڌي بہ تہ ڪونہ ٿو ۽ تو وٽ اچڻ جو مون جيڪو پرامس ڪيو هو سو بہ پورو ڪيان.

مون چيو، ”سائين توهان لان ۾ وهو تہ مان بہ گلاس پاڻي ۽ بہ ڪوپ چانهہ کڻي اِجهو آيس.“

چيائين، ’نہ نہ، تنهن کان تہ ڪجهہ ٻڌي وٺ، چانهہ چا مونکي اِئين ڏوکئي ٿورئي آهي. هن مونکي پاڻ وٽان چرڻ ئي نہ ڏنو ۽ ويو ڳالهائيندو.

اِهي ڳالهيون ٻڌي منهنجا ته ڇهه ئي ڇڄي ويا.
پنهنجو ڏک پلجي هاڻي سماج شيوا ڪرڻ هليو آهي. جيڪر بيمار ٿي پيو ته هوءَ ڇوڪري ڇڏائيندس يا هوءَ نونهن؟

مان اڃا ڪجهه چوڻ لاءِ منهن کوليان ۽ هوُ پنهنجي ڳالهه پوري ڪرڻ جي موڊ ۾. مطلب ته سماج شيوا جو هڪ نشو هو، هڪ لگن ۽ اُن ڏانهن لاڙو ته سنڌي ۽ سنڌيت قائم رکڻ جو حامي هو. ڳالهين ڳالهين ۾ ڪورٽ پهچي وياسين ۽ پنهنجي پنهنجي ڪم ۾ جنبي وياسين. مون به سوچيو هاڻي نيڪ هوندو خطرو ٽري ويو. سو بيفڪرو ٿي ويس.

صبوح ساڻ ڪنهن خبر ڏني ته فلاڻي کي سيويئر هارٽ اٽيڪ ٿيو آهي. اِسپتال ۾ پرتي آهي. مونکي جنهن ڳالهه جو اِمڪان هو سو سچ ٿي ويو.

اِسپتال وڃڻ کان اڳ ته بس ايشور کي هٿ جوڙي نيضاريون پيو ڪيان، ٻاڏايان پيو ته پرئي مڙس کي شفا بخش. هن کي عمر دراض ڪر.

۽ اُن ڏينهن اسپتال ۾ وڃي ڏٺم ته هوُ شير، دلير، سماج شيوي اِسپتال جي پلنگ تي بي سڌ، لاچار ۽ بيهوش پيو آهي. شايد دوائن جو نشو هجيس ۽ ننڊ هجيس ڏسي ٻاهران ئي هلي آيس. ٻه ٽي دفعا وڃڻ ڪانپوءِ به هن جو درشن ۽ ڳالهائڻ نصيب نه ٿيو جو اِنسينٽو ڪيئر يونٽ ۾ وڃڻ ۽ ڳالهائڻ جي منع آهي. اُن ڪانپوءِ اِسپتال وڃڻ بيڪار سمجهي مان ڪورٽ جي ساٿين کان ئي هن جي خبر چار لهندو هوس ۽ رات ڏينهن ٻاڏائي پرارٿنائون ڪندو هوس

هير چنيِ پير

نثوءَ ماءُ جيِ اِها هير هئيِ تہ روز صبوح جو اُٿيِ سنان پاڻيِ ڪري نيرن ڪائيِ يارهين ٻجي ڌاري تيار ٿيِ سيروءَ ماءُ وٽ جيڪا روز پوڙهين جي ميٽنگ ٿيندِي هئيِ، هليِ ويندِي هئيِ.

عمر هوندس ڪا پنجاهہ پنجونجاهہ. اجا اُهو ڳوناٺو پڙو اچو يا ڪڏهن ڪڏهن چيٽ ٿي. پيرن ۾ ڦهرين تہ سپاٽو پائي سٽ سٽ ڪري هلندي هئيِ پر هاڻيِ اُهو پوڙهين ۾ بہ آئوٽ آف فئشن ٿيڻ ڪري چمپل پائيِ، نڪ جيِ نٿ لوڏيندي جيڪا وڏن جي نشاني يا چئجي تہ وڏن جيِ جاگير جنهن تي هنجو جنم سِڌ اذڪار هو لوڏيندي هليِ ويندِي.

ويچاري نٿو ڪو ڪليڪٽر ڪونہ هو. هو هڪ ڳاڏو هلائيندڙ. ڳاڏي ۾ ٻارن لاءِ لايون، بسڪوٽ، ٽافيون، پڳڙا، نمڪين وغيرهہ ڦيرِي ڪري شام جو ٿڪل گهر اچيِ نڪرندو هو. صبوح جو سويل ستين ٻجي پنهنجي ڌنڌي تي نڪرِي ويندو هو. روزِي تمام ڏکيِ پئيِ هليس.

نثوءَ ماءُ کي هڪ نٿو ئيِ سِڪي لڌو پٽ هو ۽ هڪ ڌيِءَ جيڪا هاڻيِ ساهرن ۾ سکيِ هئيِ. ٻہ ئيِ ٻار هئا.

نثوءَ جو پيءُ تہ نثوءَ جي ٻالپڻ ۾ ئيِ گذاري ويو هو جنهن جي تہ شايد سانير بہ نثوءَ کي ڪونهين پر نثوءَ ماءُ نثوءَ کي محنت ڪري سِلائيِءَ جو ڪم ڪري ڪجھ مڙس جي مڙيل پيسي کي فينستائيِءَ سان خرچ ڪري جيئن تيئن

مان ڳالهائڻ لاءِ اجا ڇهنب کوليان مس ته ڇوي ڦهرين منهنجي ٻڌ. ويندي ڪلاڪ نڪري ويو ۽ پريو مڙس وڃين ڳالهائيندو. هن جي قصن ۾ ايڏو رس جو گهر جا سڀ ياتي هڪ هڪ ڪري مِڙي اچِي ميڙ ٿيا.

سوچيان پيو ته ڊاڪٽر هيترا ڏينهن نه ڳالهائڻ ڏنن، اُن جي ڪسر پيا ڪڍن. هينئر ٻه گهڙي ڳالهائڻ جي منع هوندي به پاڻ کي روڪي نٿا سگهن. هن جي جزبن کي مان سمجهان پيو ۽ هن جي مجبوريءَ کي پڻ ته به ايترو ضرور چيم ته توهان کي آرام ڪرڻ کپي ڳالهائڻ گهٽ کپي.

مون پڇيومان، ”سائين توهان کاديءَ جا ڪپڙا ٿا پايو ڇا ڪنهن پارٽيءَ جا ميمبر آهيو ڇا؟“

چيائون، ”جوانيءَ ۾ اسان کي به ديش پريم جو جزبو ۽ جوش هو. پاڪستان ۾ آزاديءَ جي لڙائيءَ لاءِ جلوس ۾ ويندا هئاسين ته جيل ۾ وڃڻو پوندو هو.“

مون نتمستڪ ٿي چيو، ”سائين پوءِ ته توهان سوتنترتا سيناني هوندا، توهان کي پينشن ملندي هوندي.“

چيائون، ”نه نه مان اهڙي ڏيکاو جي خلاف آهيان، مون ته پاڻ کي اِن قطار کان ٻاهر رکيو آهي. مون کي مفت جي پينشن نه کپي اڄ مان محنت ڪري روزي روٽي پيو ڪمايان.“

منهنجي شرڌا ويتر هن ڏانهن وڌندي ٿي ويئي. چيومان ”سائين! توهان گهٽ ڳالهايو.“ ته چيائون، ”مان ڪٿي ٿو ڳالهايان؟ ڏس هينئر به تون ئي تون پيو ڳالهائين.“

قرت سڀ خبرون هنن کي بنا ڪنهن ڪوشش ملي ويندي هيون.

منهنجي خيال ۾ هنن کي اخبار نويس وٽ رپورٽر هئڻ ڪپندو هو جيئن هنن کي ايڏي پچ ڊوڙ ۽ ڪوششون نه ڪرڻيون پون. ڪل ملائي ڪري هو آل اِنڊيا ريڊيو کان تِر به گهٽ نه هيون.

سيروءَ ماءُ وٽ اچي سڀ چو جهڳٽ ٿينديون هيون، اِهو راز پوءِ ٿا کوليون.

سيروءَ ماءُ جا ٽي ٽي پٽ هئا. هڪ هتي ئي ڪنهن آفيس ۾ وڏي عهدي تي آفيسر هو. ٻيو ممبئيءَ ۾ جايون ٺهرائڻ جو ٺيڪيدار هو ۽ ٽيون مرڳو ئي امريڪا هو ۽ پريون ڏن جون ماءُ وٽ پيو موڪليندو هو.

سيروءَ ماءُ جا ٻه پٽ ته شادي شده هئا. امريڪا وارو سيرو ئي ڪنوارو هو، جنهن لاءِ هوءَ ڪنهن سٺي ڇوڪريءَ جي تلاش ۾ هئي، پر هر دفعي سندس سيرو ڪنهن به ڇوڪريءَ کي پسند نه ڪري واپس روانو ٿي ويندو هو.

سيروءَ ماءُ جي جاءِ ڇا هئي محل هئي محل. سنگمرمر جا فرش، وڏا حال، وڏا ورانڊا ۽ رسوئي به شاهي هئس ۽ بلڪل ماڊرن نموني ٺهيل هئس. هتي واري نونهن به نوڪري ڪندي هئس ۽ هن کي اجا ڪو ٻار ٻچو به نه هو. ڏهين بجي زال مڙس جي نڪرڻ کان پوءِ سيروءَ ماءُ جو ئي راڄ هو.

ڪري ٻنهين ٻارن کي پاليو هو ۽ ٻنهين جي شاديِ هڪ ڏينهن ئيِ تمام سادي نموني ڪرائي پاڻ کي جڻ آجو ڪري ڇڏيو هو.

هاڻي نٿو جڏهن کان ڪمائڻ لائق ٿيو هو تڏهن کان هن محنت ڪرڻ ڇڏي ڏني هئي ۽ هنن کي پنهنجي ٻاڙي هلڻ جي ڇوٽ ڏئي سڀني زميندارين کان مڪتي پاتي هئي.

پلا پوڙهو سِر سڄي عمر پيو ڳهندو ڇا؟ ڀرين جوانيءَ ۾ پنهنجا ٻار پال، سس سهري جي شيوا ڪر، وري پوٽن پوٽين کي پال ۽ گهر به هلاءِ، روٽيون ٿاهه اِهو قصو ته ڪڏهن ختم ئي ڪونه ٿيندو. اِهو سوچي نٿوءَ ماءُ پنهنجيءَ نونهن تي ٻاڙي سڀ ڇڏي پنهنجي وندر لاءِ پوڙهين جي ميڙ ۾ وڃي حاضر ٿينديِ هئي. نٿو ۽ نٿوءَ جي زال درو نڪو هئا پڙهيل نڪو وڏيون خواهشون رکندڙ. سادو کائڻ، سادو پائڻ ۽ سادي رهڻي. هڪ ننڍڙو رڌڻو، ٻه ننڍيون ڪوٺڙيون اڳيان ننڍو دالاڻ. اِها جاءِ ٻه نٿوءَ ماءُ هڻ پٽ ڪري قليمن ۾ حاصل ڪئي. ڏئي وٺي اِهائي جاءِ هنن جي ملڪيت هئي. باقي نٿو ته روز آڻ ۽ کاءُ جيترو ئي آسامي هو. نٿوءَ کي پڻ ٻه ٻار ڇوڪرو ۽ ڇوڪري هئا، ڏُرو اُنهن سان ئي رڌيِ پئي هونديِ هئي.

ها ته نٿوءَ سيروءَ ماءُ جي گهر وڃين سڄي زماني جون خبرون ڏينديِ ۽ وٺنديِ هئي. هنن مان نه ڪير ريڊئي تي خبرون ٻڌندو هو نڪو وري اخبار پڙهندو هو پر هنن جي ڪنن ۾ الائي ڪهڙيِ آٽوميٽڪ وايرليس هئي، جو ترت-

اِن تي سبروءَ ماءُ چيو، ”ائِي سو سيڪو هڪ جهڙو تورئِي آهي.“

نٿوءَ ماءُ وراڻيو، ”مائِي مونکي تہ ڊپ آهي تہ ڪٿي تنهنجو سيرو بہ اُتي ئِي ڪا گوريِ ئِي نہ ڪرِي وينو هجي جو سيني جا نقص پيو ڪڍي.“

سيروءَ ماءُ موڙو ڏيئِي چيو تہ نہ ”مائِي منهنجي سيروءَ کي اهڙو نہ سمجهہ.“

اجوڪي ميٽنگ توريون هيڏانهن هوڏانهن جون ڳالهيون ڪري پاڻ ڪائِي چانهن پِي، ڏيڍ بي بجي ميٽنگ برخاست ڪري چمپل ستڪائيندِيون گهر هلي ويبون.

ٻئِي ڏينهن وري ميڙ. نٿوءَ ماءُ اچي اچا وينيِ ئي ڪونہ ۽ رڙ ڪري چيائين ٻڌين ٿي سيروءَ ماءُ، ”ائِي هوءَ ڪونہ هئِي موهنيِ ڊالومل جيِ ڌيءُ ائي جيڪي ٽيءَ گهٽيءَ ۾ رهندا آهن؟“

ها، سو ڇا؟

”ٻڌو آهي تہ اُها سامهون واري گهر جي ڇوڪري ستوءَ سان ڀڄِي ويئِي آهي.“

”ائِي، سو اِهو وري ڪيئن ٿيو؟“

نٿوءَ ماءُ ڳالهہ کي وڌائيندي چيو، ”ٿيو هيئن جو موهني جيِ مڱڻِي احمدآباد ڪرائي هئائون. موهنيِ ۽ ستو هڪ ئي آفيس ۾ نوڪريِ ڪندا آهن سو هڪ ٻئِي سان دل لڳِي وين پر ڇوڪريءَ شرم يا ڊپ کان ماءُ پيءُ کي ٻڌايو

ڏهين ٻڄي سيروءَ ماءُ جو گهر تي ويندو هو خالي ۽ هن سنگمرمرِي فرش تي وهڻ ئي جڻ پاٻ وارا ايندا هئا. اُتي سيروءَ ماءُ دل کولي پنهنجي ساهڙين جو پاپڙ پاڻي ۽ چانهن سان سنمان ڪندي هئي. سڀئي آساميءَ سان گڏ شاهه دل هئڻ سبب ئي سڀ هت اچي جهٽ ڏينديون هيون ته پوءِ اِن ۾ عجب ڪهڙو؟

خبرون نيون ۽ تازيون گهڻو ڪري ٻڌائيندي ئي نٿوءَ ماءُ هئي.

اڄ محفل مچندي ئي نٿوءَ ماءُ تير هنيو، ائي ادي سيروءَ ماءُ ٻڌو اٿيئي ڏالوءَ ماءُ جو ڏالو جيڪو سال ٻه اڳ امريڪا ڪونه ويو هو؟

سيروءَ ماءُ وچ ۾ ٽوڪيس ''ها، ها سو ڇا؟ ڇئه نه؟''

''سو وري ڇا؟ ٻڌو اٿائون اُنهين گوريءَ ميم سان شادي ڪري اُتي ئي گهر وسائي ڇڏيو آهي.''

سيروءَ ماءُ تپرس مان چيس، ''مئي، چوين ڇا پيئي تو وري ڪٿان ٻڌو؟ ڏالو ته منهنجي پٽ واري شهر ۾ ئي آهي اُنهين ته ڪڇ ڪونه لکيو آهي.''

''ائي سو لکي لکي اُن ڪان اڳ اسان کي ئي خبر پئجي ويئي آهي، ڏسج اِها خبر ڪوڙي نٿي تي سگهي.''

پيروءَ ماءُ جيڪا اڃا چپ ويٺي هئي، ''ائي مائي سناخت ئي نڪري ويئي آهي، اڄ جي ٻارن جي. ماءُ پيءُ وينا ڇوڪريون ڳولهين ۽ هي گوريون ونيِ ويهيون رهن گهر ۾ خبر نه چار.''

شرم جي ڳالھ آھي. سنو ٿيو جو مون نڪو نٿوءَ کي پڙھايو نڪو پڙھيل ننھن ورتم.''

اھڙيءَ طرح ٿون ٿون مان مان ڪري سڀ گھر موٽي ويئون. روز اِن طرح ھنن جي ميڙ جو ڪم ڪنھن جا نقص ڪڍڻ، برايون ۽ اوگڻ ڏسڻ ھو. اِن ۾ ئي ھنن کي ڪن رس ۽ من رس ملندو ھو.

شام جو جيڪو ڪلاڪ ڪن ستسنگ ۾ ٻہ وينديون تہ اھڙيون ڪن رس، من رس ھنن کي نہ ملندو ھو. اِھا خبر ٻہ ھر ڪنھنجي ويچارن ۽ عادت جي ڳالھ آھي. گھڻو ڪري ھنن جو ڪم نقص ڪڍڻ جو ھو.

نٿوءَ ماءُ جي تہ پرپٺ سڀ برائي ڪنديون ھيون تہ ڪيئن نہ بين جا ٽاڪا کولي. پاڻ گھر ۾ ننھن کي سڄي ڏينھن ۾ ڪک ڪٽي ٻيٹو ڪرڻ جي مدد ڪونہ ڪري.

ڪجھ ڏينھن بعد سيروءَ ماءُ جي ممبئيءَ واري پٽ کي ڪو جائو ۽ سيروءَ ماءُ گھر ۾ سڄي ڏينھن جي سٺي نوڪرياڻي رکي ڪجھ ڏينھن لاءِ پوٽي کي ڏسڻ ويئي.

تڏھن پوڙھين جي ميٽنگ ويروءَ ماءُ جي گھر بدلي ٿي ويئي. ويروءَ ماءُ سيروءَ ماءُ کان ٻيو نمبر سٽيو آسامي ھئي. پر محفل اُھا نہ مچندي ھئي جھڙي سيروءَ ماءُ جي گھر. ڇو جو ھوءَ شاھہ دل ۽ ھٿ ڦاڙ ھئي ۽ پوڙھين جو سنمان تھي دل سان ڪندي ھئي.

ممبئيءَ ۾ پوٽي وٽ ھن کي ٻہ مھنا ڪن لڳي ويا، ٻن مھنن بعد سيروءَ ماءُ جي موٽڻ جي خبر ملندي ئي

ڪونہ سندس شادي بہ ٻئي مهني جي ١٥ تاريخ ٿيڻي هئي، سو ٻئي ست ستي الائي ڪيڏانهن غائب ٿي ويا.''

پيبروءَ ماءُ کان نہ رهيو ويو، ''مائي ڏس زمانو.مان ٿي چوان اڄ ڪلهہ تہ ڇوڪرين کي نوڪريون ڇا مليون آهن، ڏات کان نڪري ويئيون آهن. ڪيئن ماءُ پيءُ جو نڪ ڪٽيو کي نہ؟''

راڌي ماءُ بہ چپ رهي چپائين، ''مان پاڻ ڇوڪرين ۽ نهرن جي نوڪريءَ ڪرڻ جي برخلاف آهيان. مُئو سِر گهٽ گهٽ ڪائجي، گهٽ ڇوڙجي، باقي هننجي ڪمائيءَ مان نڪ نہ ڪٽائجي.''

سيروءَ ماءُ چيو، ''سو اِهو تہ ضروري ڪونهين تہ سڀ هڪ جهڙيون ٿينديون. ڏس ديارام جون ٽيئي ڌيئر پڙهيل ڳڙهيل، ساديون ۽ سنسڪار واريون آهن. نوڪري بہ ڪن پر پنهنجي رستي اچڻ پنهنجي رستي وڃڻ. مجالا جو ڪير اُنهن ڏانهن آڱر ڪڍي يا اک کڻي نهاري؟ هر ڳالهہ کي تيليءَ مان ٽنب نہ ٻڌائجي.''

واڌوءَ ماءُ چيو ''اِهو برابر آهي سڀ آڱريون هڪ جهڙيون نہ آهن ستن تالن ۾ بند ٻار بہ بگڙي وڃي ۽ روز ٻاهر ويندڙ ٻار پنهنجي عزت جو خيال رکي. اِهو تہ هرڪنهن جي سمجهہ ۽ خيالن جو ڦيرو آهي.

نٿوءَ ماءُ، '' پرمائي کهڙي منهن سان اهڙيون ڇوڪريون ٻين جي سامهون منهن کڻي ايندڀون ۽ ڪيڏي نہ

هڪ هو راجا تمام ڌرمي ۽ داني. هڪ ڏينهن هو گهوڙن جي تبيلي ۾ سنڀال ڪري رهيو هو تہ هڪ ساڌو هن وٽ آيو ۽ دان گهرڻ لڳو. راجا پنهنجي گهمنڊ ۾ اُتي ڪجھ نہ ڏسي لڏ جا ٻہ ٽيرا ڪٽي ساڌوءَ کي ڏنا. ساڌو اِئين چوندو ويو تہ ”جهڙو ڏيندين، تهڙو پائيندين.“

راجا اِها ڳالھ اِئين ئي وساري ويٺي رهيو. راجا ڏاڍي ايشور جي ڀڳتي ۽ تپسيا ڪئي. روز پڇڻ ۾ ڏينهن رات هڪ ڪري ڇڏيائين، جنهن جي ٻل سان هن کي سپني ۾ هڪ لڏ جو جبل نظر آيو. راجا پريشان ٿي ويو. روز سپني ۾ هنکي اُهو جبل ڏسڻ ۾ اچڻ لڳو.

هڪ ڏينهن آواز آيس تہ راجا هيءَ لڏ توکي ئي کائڻي آهي، ڇاڪاڻ تہ تو هڪ سِڌ پرش کي لڏ دان ڪئي هئي.

راجا جو جاڳيو تہ هن جا ٻہ ٻہ ويا تہ ڇهہ ٻہ ويا. سوچڻ لڳو، مار منجهان، مونکي لڏ کائڻي پوندي؟ منهنجي هيڏي تپسيا جو ڦل هڪ برائيءَ سان هيڏو وڏو روپ ڌارڻ ڪري آيو آهي؟

راجا ڪيترن سِڌپرشن وٽ وڃي هن لڏ کان بچڻ جو اُپاءُ پڇيو. تڏهن هڪ سِڌ پرش چيس تہ ”راجا ! سڀ تنهنجي واھ واھي ڪري رهيا آهن. تون ڪو اهڙو ڪم ڪر جو سڀ تنهنجون گلائون ڪن، ڦٽ لانت هڻن. تڏهن هنن گلائن ڪرڻ وارن کي لڏ کائڻي پوندي ۽ تون هن پاپ کان بچي پوندين.“

پوڙهيون خوشيءَ خوشيءَ وريِ اچي پراڻي جاءِ تي جهڳٽ ٿيون. پر هنن کي ڏسي ٿپرس لڳي ويو ته سيروءَ ماءُ جي هٿ ۾ ڦيرڻ واري مالها هئي ۽ مک ۾ گنيپرتا.

پهرئين ڏينهن سڀ ممبئيءَ جو حال احوال وٺي منائي ڪائي چانهن پي گهر موٽي آيون. سيروءَ ماءُ جي گنيپرتا ڏسي ڪنهن کي به هيڏانهن هوڏانهن ڳالهيون ڪرڻ جي همٿ نه پئي ٿئي ۽ جڏهن ڳالهيون نه ڪجن ته ويهي ڪجي به ڇا؟ سو ميٽنگ جلدي برخاست ٿي ويئي.

ٻئي ڏينهن جڏهن سڀ مڙيون ۽ نقطچيني شروع ٿي ته سيروءَ ماءُ چيو، ”اديون، مان ممبيءَ وڃين تمام املهه خزانو کڻي آئي آهيان.“

سڀني سمجهيو ته سيروءَ کي هيرا جواهر موتي موڪليا اٿس يا سيروءَ لاءِ ڪا چوڪري سٺيو آسامي ڦاٿي اٿس. پر سيروءَ ماءُ هنن جي جگياسا کي ڏسي چيو، ”اديون مان هن لوڪ جو نه مان کڻي آئي آهيان، ٻئي لوڪ جو پيغام. هن سچي ايشور جو. اديون اُتي نذيون نيٺيون ڏس ته ستسنگ جي رنگ ۾ رڱجي لوڪ سُڌارڻ سان گڏ پرلوڪ به سُڌاري رهيون آهن. روز نيم سان ستسنگ ۾ وڃن.“

اچو ته اج کان اسين به ستسنگ شروع ڪيون. چڱو يلا هڪڙي آڪاڻي ٻڌائيانوَ ٿي :

سڀني ها ها ۾ سُر ملايو. ها، ٻڌايو.

تڏهن سيروءَ ماءُ هيءَ آڪاڻي چئي :

راجا اُنان جو پڳو سو سِڌپرش وٽ اچي ساهي پٽيائين.
سِڌ پرش چيس تہ ”اِنجو صرف هڪ اُپاءُ آهي. تون ايڏي تپسيا ڪر، جنهنجي ايڏي گرمي ٿئي جو دل ۾ باهہ جا شولا، ايشور جي ورهہ جا شولا ٻري وڃن، جنهن ۾ لِڏ سڙي رَکہ ٿي وڃي، پر جيڪا هڪ پڙي رَک بچندي، تنهنکي تہ توکي ڪائٽو ئي پوندو.“

راجا تمام گهڻي تپسيا ڪئي، لِڏ کي رَک بڻايو، پوءِ بہ هن کي رَک ڪائڻي پيئي.

ايترو چئي سيروءَ ماءُ چڻ بئي لوڪ ۾ پهچي ويئي. مالها هنجي هٿ ۾ ڦِرڻ لڳي، اکيون بند ٿي ويون.

اِهو نظارو ڏسي سڀ پوڙهيون چڻ آسمان تان ڌرتيءَ تي اچي اونڌي منهن ڪِريون. هنن کي پنهنجي سامهون ئي نہ پر چئني پاسي لِڏين جا وڏا وڏا جبل نظر اچڻ لڳا. سڀ سمجهڻ لڳيون تہ ”ڪنهنجي ڳِلا گيبت ڪرڻ سان جيڪڏهن ايڏو پوڳٽو ڪشٽ پوندو تہ ڪيئن بئي لوڪ ۾ وڃي منهن ڏيکاريندي يونسين؟“ اِئين سوچينديون سڀ گهر هلي ويون.

بہ چار ڏينهن وري ميڙ ٿيو بہ پر ڪنهن قسم جي ڳِلا گيبت ڪرڻ جي ڪنهنکي همت نہ ٿي. پاڻ سڀ سيروءَ ماءُ کان پرلوڪ سڌارڻ جا قصا ٻڌڻ لڳيون. سيني جو ڪچ ڪچ من متجڻ لڳو.

بہ چار ڏينهن تہ نٿوءَ ماءُ کي بہ سپني ۾ لِڏ جا جبل

راجا بہ هو هوشيار. سو چا ڪيائين جو هڪ سُهڻي، پرين جهڙي ڇوڪريءَ کي گهرائي، اهڙو تہ سندر ۽ عاليشان محل ٺهرايو جو ڏسندڙ ڏندن هيٺان آڱر ڪٽي ڪن. اُن ۾ راجا ڇوڪري کي وِهاري چيو تہ ”ٻچا! تون منهنجي ڌيءُ وانگر آهين پر مهرباني ڪري ڪجھ ڏينهن هن محل ۾ رهہ.“

پوءِ راجا هڪ ڪنڊ ۾ ويهي گهور تپسيا ڪرڻ لڳو. ماڻهن کي تہ وجھہ ڪپندو هو. سو چيائون، ”ڏسو هن راجا کي، اچن وارن ۾ اچي مت خراب ٿي اٿس. ٻڍاپي ۾ اچي عشق انڌو ڪيو اٿس.“

سڀ بزار ۾، گهرن ۾ ميڙ ڪري راجا جون گلائون ڪرڻ لڳا.

ڪجھ ڏينهن بعد راجا سپني ۾ ڏٺو تہ برابر لِڏ آهستي آهستي گهٽ ٿيندي پئي وڃي ۽ هڪ ڏينهن اهڙو آيو جو لِڏ جا بہ ٽيرا ئي رهجي ويا. پر اِهي تہ ختم ٿي نہ ٿين. هاڻي راجا سوچ ۾ پئجي ويو. ورِي ويو سِڌ پرش وٽ، اُن چيس، ”راجا! جيڪڏهن مني تنهنجي برائي ڪري تہ پوءِ اُهي بہ ٽيرا بہ ختم ٿي ويندا.“

راجا فقيراڻو ويس ڪيو ۽ منيءَ وٽ وڃي چيو، ”سائين! توهان ٻڌو تہ راجا جي مت مارجي ويئي آهي، ٻڍاپي ۾ عشق پيو ڪري.“

مني هو پهتل، چيائينس، ”راجا! تون فقيراڻو ويس ڪري مونکي دوکو نٿو ڏيئي سگهين. اِها لِڏ تہ توکي ئي ڪاٽڻي پوندي.“

اَنڌي ممتا

گهر جو ڪم ڪار لاهي گيتا تيار ٿي ويئي.

هفتي ۾ هڪ ڀيرو گيتا ۽ نيتا گڏجي خريداري ڪرڻ لاءِ نڪرنديون آهن. گهر جو راشن پاڻي، ڀاڄي ڀُـِـي، ڪُٽي وَڏي خريد ڪري ڪلاڪ ٻن ۾ واپس اچي گهر سُڪي ٿينديون آهن.

ٻئي پاڙيسريون آهن، پر پريم سڳين ڀينرن کان به گهٽو. ٻنهي جا گهر وارا گوپال ۽ گڻيش به هڪ ٻئي جا جگري دوست آهن. روز هڪ ڦيرو هڻي ٻئي وٽ نه ڪن ته مانيءَ ئي هضم نه ٿئين.

ٻئي ڄڻيون نيتا جي گهر مهمان اچي وڃڻ ڪري هن ڪي ورڻ بزار وڃي ڏسي، ڀاڄيون، ڦل وٺي اچڻا پيا.

هن پري کان ڏٺو ته گيتا جو پٽ راجو پاڙي جي سائيڪل تي گهمي رهيو آهي. هن کي عجب لڳو، جو اِسڪول کليل هئا، اڄ موڪل به ڪونه هئي پوءِ راجو ڪيئن بينو مٽرگشتي ڪري؟

رستي ۾ ايندي وقت هن گيتا کي چيو، ”چو گيتا، اڄ راجو اِسڪول ڪونه ويو آهي ڇا؟“

گيتا سچ سياءُ چيو، ”ها، ها، هو ته اِسڪول ويو آهي.“

نيتا چيو، ”پر مون ته بزار ۾ هن کي پاڙي جي سائيڪل تي گهمندو پنهنجي اکين سان ڏٺو آهي!“

نظر آيا ۽ ٻجهي ويئي. اُتندي وِهندي ايشور کان معافيون پِئي گهرندِي هئي تہ ”ديِن ٻندُو! منهنجا اپراڌ کميا ڪر، مون تہ الائي ڪيتريون ڳالهون ڪيون آهن، جنجو انت ڪونهي.“

ڪجهہ ڏينهن هوءَ ميڙ ۾ بہ ڪونہ ويئي. نونهن کي گهر جي ڪم ۾ مدد ڪندي چوندِي هئي، ”گهر جا سچا ناڪر تہ گهر جا ياتي آهن، اُنهن جي شيوا سان پرلوڪ سڌرندو.“

ڪجهہ ڏينهن اِها ڪار رهي ۽ پوءِ نٿوءَ ماءُ کي لِڏ جا جبل ڏسڻ بہ بند ٿي ويا ۽ گهر ئي گهر ۾ هنجو دم گهٽجڻ لڳو. هن کي اِهو ستسنگي آڪاٽيون بي سار لڳڻ لڳيون.

هن چمپل پاتو ۽ سيروءَ ماءُ جو گهر لتاڙي ويروءَ ماءُ جي گهر ڳهڙندي چيو، ”ٻڌين ٿي ويروءَ ماءُ، اڄ فلاڻي....“

گڻيش کي ڏاڍو غصو اچي ويو. چيائين، ”ماں تو چوان، تون ٻين جي ڳالهين ۾ دستندازي ڇو ٿي ڪرين؟ نہ ويو تہ نہ ويو. ممتا تہ انڌي ٿيندي آهي. ڪنهن بہ ماءُ کي پنهنجي ٻار ۾ کوٽ نظر نہ ايندو آهي.“

نيتا جي من ۾ ڏاڍو ملال ٿيو تہ سچ کي ناڪاري گيتا پُٽ کي ڍڪي ويٺي.

ٻئي ڇوٿين ڏينهن گڻيش آفيس مان موٽندي راجوءَ کي سئنيما جي کڙڪيءَ تي ٽڪيٽ جي لائين ۾ بيٺي ڏٺو. هٽ ڪنگڻ کي آرسي ڇا؟ هنجو شڪ مضبوط ٿي ويو. گهر اچي ڇانهن پيو، هو سڌو ڪرڻ نڪتو تہ گوپال کي بہ سڏ ڪيائين. صبوح شام ٿهلڻ تندرستيءَ لاءِ مناسب آهي ۽ گهڻو ڪري ٻئي گڏ نڪرندا هئا. گوپال چيو، ”بيهہ! ماں ڪپڙا مٽائي اِجهو تہ آيس.“ گيتا ڪم ۾ مشغول هئي. گڻيش چيس، ”ڪيو خبر پاپي ڪهڙو حال آهي؟“

گيتا جواب ڏنو، ”نيڪ آهي.“

هيڏانهن هوڏانهن نهاري گڻيش چيو، ”پاپي، راجو ڊِسڻ ۾ نٿو اچي؟ هونئن تہ شام جو اِسڪول جا ڪم پيو ڪندو آهي.“

گيتا چيو، ”هو تہ دوست وٽ پڙهڻ ويو آهي. اُتي ئي اِسڪول جا ڪم بہ ڪري ايندو. مونکي ڪم مان فرصت ڪونهي ۽ پڻس بہ ٿڪجي ٿو اچي. پاڻ سُنو، جهٽجهٽ اُتي ئي ختم ڪري ايندو.“

گيتا ڪِلي چيو، ”نه نه، تون ڀُلي هوندينءَ. راجو نه اِسڪول ويو آهي.“ خير، نيتا گهر هلي آئي.

شام جو نيتا گيتا جي گهر آئي نه راجو گهر ۾ ئي هئو. نيتا گيتا کان پڇيو نه ”تو راجوءَ کان پڇيو يا نه نه هو اِسڪول ويو هئو يا نه؟“

گيتا تڏهن راجوءَ کي سڏ ڪندي پڇيو، ”راجو، تون اڄ اِسڪول ويو هئين يا نه؟“

راجو ان سوال جو جواب ڏئي ڏئي نه ٻيو سوال ٿيو، ”نيتا آنٽي چوي ٿي نه تو بزار ۾ سائيڪل پئي هلائي؟“

راجوءَ جو مُنهن ڦِڪو ٿِي ويو. همٿ ڪري چيائين، ”ممي، مان نه اِسڪول ويو هوس.“

اِن تي گيتا ڪِلي ڪري چيو، ”مون چيو ڪونه، منهنجو راجو اهڙو ڪونهي جو اِسڪول گسائي. ضرور توکي غلط فهمي ٿي اٿئي.“ نيتا جون نه ٻه ٻه ويون، ڇهه ٻه ويون. راجو کهڙِيءَ نه صفائيءَ سان ڪوڙ ڳالهائي رهيو هو ۽ ماڻس هن تي وشواس ڪري رهي هئي. شايد هن کي نيتا کان وڌيڪ وشواس راجوءَ تي هو.

خير، نيتا جو من خراب ٿي پيو. هوءَ اُٿي کڙِي ٿي ۽ گهر هلي آئي.

گهر اچي هن گڻيش کي ٻڌايو نه ڪيئن راجو اِسڪول ڪونه ويو ۽ ماڻس هنجي ڳالهه تي وشواس نه ڪيو.

ڪيائين. ڳڻتي ’اڌ پيار جو ئي اِهو نتيجو آهي جو هو ايڏو بگڙِي ويو. هن جي ايڏي همت ٿي جو پڇي ويو؟ پر ــ وڃي ڊنڊ ۾ پوي. اهڙي پٽ کي ڳولهي وري ڪهڙو منهن ڪٽي ڳهندس؟‘‘

اِهي اکر ٻڌي ته هيڪارِي ڳيتا زور زور سان روئڻ لڳي، ”ڏنو! ڏسو توهان پيءُ جي ڪنور وهنوار جي ڪري ئي منهنجي لال مون کي ڇڏي ويو هلي.“

ٻئي هڪ ٻئي تي ڏوهه مڙهڻ لڳا. گڻيش ٻنهي کي شانت ڪندي چيو، ”هاڻي توهان شانت ٿيو ته هن کي ڳولهڻ جو بلو ڪجي.“

گوپال ته هٿ مٿي کي ڏيئي ويهي رهيو، چيائين، ”مونکي ته ڪجھ سمجھه ۾ ئي نٿو اچي.“

گڻيش چيس، ”هاڻي مڙسي ڪيو، هلو ته پهرين راجوءَ جي دوستن وٽ ٿا هلون، جن وٽ هو اڪثر ويندو هو.“

ٻئي اسڪوٽر تي چڙهي ڪافي دوستن وٽ ويا پر سيني چيو ته راجو ٻن ڏينهن کان اسان وٽ ڪونه آيو آهي ۽ اسڪول جي اُنهن ساٿين ٻڌاين ته راجو ته عرصي کان اسڪول بہ ڪونہ ويندو هو. اِهو ٻڌي هو اسڪول پهتا. خبر پين ته راجوءَ جو نالو اسڪول مان ڪٽجي چڪو آهي ۽ مهيني کن کان هو اسڪول ڪونہ آيو آهي، نڪو ئي پنهنجي فِي ڀرِي اٿائين.

اِهو ٻڌِي ته گوپال جڻ آسمان تان ڪِريو. هن کي پنهنجي غلطيءَ جو احساس ٿيو. هو هر مهيني فِي بہ راجوءَ

گڻيش دل ۾ چيو تہ چوانس تو تہ برابر اِسڪول جا ڪم وينو ڪري توهانجو پُٽ! پر وري اِهو سوچي تہ گيتا وشواس نہ ڪري، ڪجھ جو ڪجھ چئي نہ ڏِئي ۽ منهنجي من ۾ بہ دک ٿي پوي. اِنڪري چپ رهيو ۽ گوپال سان گڏ نِڪري ويو.

اچا هفتو ڪن ئي ڪونہ گذريو تہ ٻڌڻ ۾ آين تہ راجو گهر مان ڀڄي ويو آهي.

نيتا ۽ گڻيش بہ ٻڌو. پر ٻڌِي اڻ-ٻڌِي ڪري ڇڏِي. نيتا تہ همدرديءَ لاءِ بہ گيتا وٽ وڃڻ لاءِ تيار نہ هئي، پر گڻيش هن کي پاڙيسريءَ جو فرض نڀائڻ لاءِ ئي هلڻ جي لاءِ تيار ڪيو.

جڏهن ٻئي گوپال جي گهر پهتا تہ مَمڻ متو پيو هو. ڪافي ماڻهو همدرديءَ لاءِ ڪنا ٿيا هئا ۽ گيتا روئي روئي اڌ مئي ٿي وئي هئي.

نيتا کي ڏسي تہ هن کي چنبڙِي پئي ۽ هيڪارِي اوڇنگارون ڏيئي روئڻ لڳي ۽ چوڻ لڳي، ”نيتا جنهن ڏينهن تو چيو هو، اُنهيءَ ڏينهن ئي مان اک پٽيان ها تہ هيءُ ڏينهن نہ ڏسڻو پوي ها.“

گوپال- ”تہ ڇا نيتا کي خبر هئي؟“

گڻيش نيتا واري ڳالھ گوپال کي ٻڌائي تہ هو ڪاوڙ ۾ پرجي ويو ۽ چوڻ لڳو، ”هِن تہ مون سان ڪا ڳالھ ئي ڪونہ ڪئي، انڌي ممتا ۾ ويڙهجي پٽ جي اوگڻن تي پڙدا پئي

گڻيش ۽ گيتا نيم سان روز شام جو ڄڻن جي شيوا ۽ همدرديءَ لاءِ ايندا هئا. آٿت ڏيندا هئا- ”پاپي توهان خيال نہ ڪريو، ايشور تي ڀروسو ڪريو. راجو ضرور واپس ايندو.“

پر گيتا کي تہ اجايا سجايا خيال اچي پاڳل بڻائي ڇڏيندا هئا- ”الائي منهنجو لال ڪهڙي حال ۾ هوندو. اُجايل، بکايل الائي ڪٿي پيو ڀٽڪندو هوندو. الائي هن دنيا ۾ آهي الائي نہ؟“ اِئين چئي روئڻ لڳندي هئي.

چنتا آهي چِتا سمان. سڪيلڌو پٽ وڃي هليو تہ اُن گهر جي حالت ڪهڙي ٿيندي؟

گڻيش اڪثر آفيس جي ٽور سان احمدآباد ويندو هو. اُتي هوُ هڪ ننڍي ڍابي ۾ روٽي کائيندو هو، ڇو جو اُتي صفائيءَ بہ ڪافي رهندي هئي ۽ روٽي بہ تازي، گرم ۽ سستي ملندي هئي. هوُ روٽيءَ جو آرڊر ڏيئي وينو مس تہ هنجي نظر ٻيءَ ٽيبل تي روٽي ڏيندي هڪ ڇوڪر تي پئي. هن جا ڪپڙا ڦاٽل، وار وکريل ۽ بيترتيب ۽ چهرو ڪومايل هو.

گڻيش کي سمجهندي دير نہ لڳي تہ هوُ راجو ئي آهي. راجو بيخيالو هو، اِنڪري گوپال وڌي وڃي راجوءَ جي ٻانهن پڪڙي. گوپال کي ڏسندي ئي راجوءَ جي پيلي ڇهري تي هيڪاري هيڊ هارجي وئي هو ٻانهن سان پنهنجو منهن لڪائڻ جي ناڪام ڪوشش ڪرڻ لڳو. اِن تي هيڪاري گوپال جو شڪ پڪ ۾ بدلجي ويو. هن پڇيس، ”تون راجو ئي آهين نہ؟“ راجو تہ ڪوڙ ۾ ماهر هو، چيائين، ”نہ مان رامو آهيان، پلي سيٺ کان پڇو.“

ڪي ڏيئي پرائيندا هئا، رسيد وٺي رکن ايترو به هنن وٽ وقت نه هئو. اسڪول جو هوم ورڪ ۽ ڪلاس ورڪ به ڪري ٿو يا نه اِن جي چڪاس به ماءُ پيءُ ڪي ڪرڻ جڳائي. پر ٻنهي زال مڙس اِنهيءَ جي ضرورت ئي ڪونه سمجهي.

راجو روز ڪهڙن دوستن وٽ پڙهڻ ٿو وڃي، ڪٿي ٿو وڃي، پڙهي ٿو يا مٽرگشتي ٿو ڪري، اِن جي سُڌ به ٻنهي ڪونه لڌي.

پر هاڻي ته جهرڪيون سڄي ٻني چُڳي چڪيون هيون. هاڻي ڪافي دير ٿي ويئي هئي. هاڻي ته صرف هڪ هٿيار ئي آخري هو، ”پوليس ۾ رپورٽ ڪرائڻ.“ سا به ڪرائي ويئي. اخبارن ۾ اِشتهار به وجهايا ويا پر سڀ بيڪار. راجو ته اِئين غائب هئو، جيئن ”گڏھ جي مٿي تان سِنڱ.“

گيتا ته روئي روئي اکيون ڪٽي وڃايون. بيمار ٿي پئي. کٽ ڪٽي پڪڙيائين. اولاد جي موھ جي جري ڪا گهٽ آهي ڇا؟ جيئن ڪاٺ کي اندر ئي اندر اُڏھي کائيندي وڃي ته خبر ئي نه پوي، تيئن گيتا کي به اندر ئي اندر ڳڻتي وئي کائيندي.

پر هاڻي ڪجهي به ڇا؟ جتي به ڏس ملندو هون ته اسان راجوءَ جهڙو ڇوڪرو فلاڻي شهر ۾ ڏٺو آهي ته گوپال جهٽ گاڏيءَ ۾ چڙهي اُتي وڃي هن جي تلاش ڪندو هو.

پيءُ جو هردو ڪيڏو به ڪٺور هجي پر اولاد لاءِ ته هو به ميڻ آهي. اندر ۾ ته هو به ڳريو پئي پر سلي ڪنهن سان؟

اِهو ٻڌي ڳڻيش کي لڳو ڄڻ سر ھڻ جي مٿان ٽپي ڦاٽو. ھڻ نيتا کي ھلڻ جو اِشارو ڪيو ۽ ٻئي گهر کان ٻاھر ھلي آيا. ڳڻيش جو چهرو غصي ۾ ٻاڙهو ٿي ويو. پر نيتا جي اکين مان لُڙڪ ڳڙي آيا. ٻنهي جي ڪيڏي نه بي عزتي ٿي هئي.

گهر پهچي ڳڻيش نيتا جي ڳلن تان ٻنهي هٿن سان ڳوڙها اُگهي چيو، ”چري، اسان ته پنهنجي فرض ادائي ڪئي آهي. هاڻي انڌي ممتا جي ڪري هن جو پُٽ هٿن مان وڃيس ته وڃڻ ڏيس.“

۽ ٻئي اِن ڳالهه کي دل تان وسارڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳا.

گڻيش سيٺ کان پڇيو، ”سائين! هيءُ ڇوڪر توهان وٽ گهڻن ڏينهن کان آهي؟“

سيٺ، ”مان سمجهان ٿو مهينو کن ٿيو هوندس. ڇو توهان هن کي سڃاڻو ٿا؟“

گڻيش، ”سائين! هيءَ گهران ڀڄي آيو آهي. ماءُ پيءُ هن جي ياد ۾ بيمار ٿي پيا آهن. هن جي ماءُ ته بستري داخل پئي آهي. سُکيو گهر ڇڏي هِت نوڪر جو ڪم وينو ڪري.“

سيٺ عجب مان- ”رامو ڇا هيءُ سچ آهي؟“

راجو ڪُجهه جهڙي پِٽ.

گڻيش راجوءَ کي سِڏو گهر اچي ڇڏيو.

گيتا جو ته اندر ئي پيو پَٽڙو ڏسي. جڻ نئون جنم مليو ويس. گڻيش راجوءَ کان پڇيو- ”تون گهران ڀڄي ڇو وئين؟“

راجو- ”مان پاڻ ڪونه ويس، مونکي گونڊا کڻي ويا هئا.“

گڻيش- ”پر جڏهن اُنهن توکي ڇڏي ڏنو ته تون گهر ڇونه آئين؟ اُتي ٻئي جو ڪم پيو ڪرين. هتي ته ڪڏهن ماءُ پيءُ کي به هڪ گلاس پاڻيءَ جو پري ڪونه پياريئه؟ نوڪر جو ڪم ڪندي توکي شرم نه آيو؟“

اِهي اکر ٻڌي گيتا جو پارو چڙهي ويو. انڌي ممتا وري زور مارڻ لڳي، چي- ”ٻڙو ٻڙو ڇڏي توهان ته اسان کي لڄي ڪرائڻ جي ڪوشش ٿا ڪيو. هڪ ته ڇوڪرو مصيبت ۾ ڦاسي پيو ۽ توهان هن کي ڪڙو ڳالهائي وري گهر مان دل ڪٽڻ ٿا ڪرڻ چاهيو ڇا؟“

تعارف

ڪملا ڀاٽيءَ جي
ڪهاڻين جو چوٿون گل ستو
"انسانيت جي راهه" اوهان
جي هٿن ۾ آهي.

هن جي ڪهاڻي سنگره
جون ٽي ٻيون رچنائون آهن—

١. پرائي درد جو احساس 1984 ٢. هڪ ٻيو مسيحا 1987
٣. ٽٽل زندگي 1995 ٤. انسانيت جي راهه 1999

هن جي سڀني رچنائن ۾ نواڻ آهي. زماني جي هلندڙ وقت جي رفتار سان هلندي ڪملا جون ڪهاڻيون سماج جي اوڻاين جو پردا فاش ڪري پاٺڪ کي هر ڪهاڻيءَ سان گڏ سوال جو جواب ڳولهڻ جي جگياسا سان گڏ ناري جاڳرتيءَ لاءِ پڻ آواز اٿارڻ جي ڪوشش ڪن ٿيون.

ڪملا جون ڪهاڻيون آڪاشوائيءَ جئپور تان پرسارت ٿينديون رهنديون آهن. هن کي سنڌي اڪادمي راجستان طرفان انعام عطا ڪيا ويا آهن جيڪي ليکڪا جي سفل آئينده جون نشانيون آهن. ليکڪا جي من ۾ سماج جي اوڻاين ڪي آڙي ڏيڻ جي احساس کي قلم جي طاقت سان زلزلو اٿارڻ جي ڪوشش ڪئي آهي. مان هن جي ساهت ڏانهن چاهه ۽ محنت لاءِ ڪمس داد ٿو ڏيان. هڪ سٺي گرهڻيءَ سان گڏ هوءَ هڪ سفل ليکڪار آهي ته پڻ ليکڪا جو ڀارت نڀائيندي ٿي اچي. مان شڀ ڪامنائن سان گڏ سندس روشن آئينده جي ڪامنا ٿو ڪيان.

ٽي. سي. ڀڳت
ڊسٽرڪٽ ۽ سيشن جج (رٽائرڊ)، جئپور